

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ
SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ

IV. İlişkisel Sosyal Bilimler Kongresi

4-6 Kasım 2020 *Online*

Özet Kitapçığı

<http://iliskiselsosyalbilimkongresi.com>

IV. İLİŞKİSEL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
04-06 KASIM 2020

ÖZET KİTAPÇIĞI

**IV. İLİŞKİSEL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
04-06 KASIM 2020 ÖZET KİTAPÇIĞI
Ali Esgin**

Sayfa Tasarımı: Gamze Uçak
©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.
Aralık 2020, Ankara

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik
Yayıncı Sertifika No: 11003
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay/Ankara
Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx
Faks: 0 (312) 419 16 11

**e-posta: info@phoenixkitap.com
<http://www.phoenixyayinevi.com>**

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx
Faks: 0 (312) 419 16 11
**e-posta: info@siyasalkitap.com
<http://www.siyasalkitap.com>**

KONGRE KURULLARI

KONGRE EŞ BAŞKANLARI

Aylin Görgün Baran – Hacettepe Üniversitesi

Ali Esgin – İnönü Üniversitesi

Vefa Saygın Öğütle – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

KONGRE BİLİM KURULU ÜYELERİ

Nevin Güngör Ergan – Hacettepe Üniversitesi

Aylin Görgün Baran – Hacettepe Üniversitesi

Sinem Adar – Humboldt Üniversitesi

Özlem Akkaya – Yeditepe Üniversitesi

Gülay Türkmen – Göttingen Üniversitesi

Özgür Arun - Anadolu Üniversitesi

Vefa Saygın Öğütle – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Gökçen Ertuğrul - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Ali Esgin – İnönü Üniversitesi

Aslıhan Aykaç Yanardağ – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Aytül Kasapoğlu – Ankara Üniversitesi

Güney Çeğin – Pamukkale Üniversitesi

Nazlı Ökten – Galatasaray Üniversitesi

Barış Büyükokutan – Koç Üniversitesi

Burak Özçetin – İstanbul Bilgi Üniversitesi

Esra Burcu Sağlam – Hacettepe Üniversitesi

Nadir Suğur – Anadolu Üniversitesi

M. Demet Ulusoy – Hacettepe Üniversitesi

Alim Arlı – İstanbul Şehir Üniversitesi

Özgür Budak- Ege Üniversitesi

Didem Danış – Galatasaray Üniversitesi

Ayça Gelgeç Bakacak – Hacettepe Üniversitesi

Erol Kahveci- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Polat S. Alpman – Yalova Üniversitesi

Ümit Tatlıcan - Adnan Menderes Üniversitesi

Cahit Gelekçi – Hacettepe Üniversitesi

Birsen Şahin Kütük – Hacettepe Üniversitesi

Fırat Mollaer - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Abdülkerim Sönmez – Hacettepe Üniversitesi

Tuğça Poyraz – Hacettepe Üniversitesi

Feyza Ak Akyol – Galatasaray Üniversitesi
Sinan T. Gülhan – Gaziantep Üniversitesi
Selda Taşdemir Afşar – Hacettepe Üniversitesi

KONGRE SEKRETARYASI

Serkan Coşkun – Hacettepe Üniversitesi
Büşra Arı – Hacettepe Üniversitesi
Tolga Ulusoy – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Hilal Sevlü – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

IV. İLİŞKİSEL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ (ONLİNE)
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
04-06 KASIM 2020 ANKARA

ONLİNE KONGRE PROGRAMI
04 Kasım 2020
Çarşamba

11.30-12.00: Açılış

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Nevin Güngör-Ergan

Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Başkanı

Kongre Düzenleme Kurulu adına

Prof. Dr. Ali Esgin

Strata Dergisi Genel Yayın Yönetmeni

İnönü Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Kongre Düzenleme Kurulu adına

Doç. Dr. Vefa Saygın Öğütle

Strata Dergisi Editörü

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

12.00-13.30: Öğle Arası

13.30-15.00 – I. OTURUM

GENÇLİĞE İLİŞKİSEL SOSYAL BİLİMLERİN PENCERESİNDEN BAKMAK

Oturum Başkanı: Yıldırım Şentürk - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Ayşe Berna Uçarol - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Lisede Genç Olmak

Ebru Soytemel - Aston Üniversitesi

Rap it out! Rap, Drill Müzik ve Coventry’de Göçmen Gençliğin Irkçılıkla Mücadele ve Kültürel Katılım Stratejileri

Saim Buğra Kurban - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Gençlerin Kültürel ve Sosyal Katılımının Kamusal Mekâna Etkisi

Yıldırım Şentürk - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Kuşaklararası Mekân ve Kültürel Aktarımın Toplumsal Dinamikleri

05 Kasım 2020

Perşembe

10.30-12.00 – II. OTURUM

KÜLTÜREL PRATİKLER

Oturum Başkanı: Aylin Görgün Baran – Hacettepe Üniversitesi

Melike Bozdoğan - Başkent Üniversitesi
Sürdürülebilir Tüketimi Açıklamak: Pratik Teorisi Yaklaşımı

Turgut Keskindürk - Boğaziçi Üniversitesi
İma Ağları: Kültürel Sosyalleşme İçin Bir Denge Modeli

Öznur Yılmaz - Artvin Çoruh Üniversitesi,
Bir Kimlik Olarak Veganlık: İlişkisel Bir Okuma Denemesi

Emre Burhan - Gaziantep Üniversitesi
Kahvenin Göçü ve Kültürlerarası İletişime Yansımaları

10.30-12.00 – III. OTURUM

META-TEORİK ARAYIŞLAR

Oturum Başkanı: Selda Taşdemir Afşar - Hacettepe Üniversitesi

Elif Özuz Dağdelen - Başkent Üniversitesi
Transzendental Realizm ve Pragmatik Felsefe Işığında Medya Etnografisinde
Düşünümsellik ve İlişkiselik: Roy Bhaskar ve George Herbert Mead

Aykut Çalışkan - Dokuz Eylül Üniversitesi
Büyük Veri Çağında Sosyoloji Araştırma Yöntemlerindeki Değişim: Veri
Bilimsel Yansımalar

Selda Ersözlü & İsmail Sizer - Hacettepe Üniversitesi
Sosyoloji Neden Yapay Zekâ ile İlgilenmelidir?

12.00-13.30: Öğle Arası

13.30-15.00 – IV. OTURUM

BİR ŞEHİRİ SORUNSALLAŞTIRMAK:

GAZİANTEP’TE OLGUSAL KENT SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARI

Oturum Başkanı: Sinan Tankut Gülhan - Gaziantep Üniversitesi

Sinan Tankut Gülhan - Gaziantep Üniversitesi

Kenar, Sınır, Çevre, Eşik? Kentsel Tarihsel-Coğrafyada Gaziantep Şehrini Konumlandırmak

Halil Ecer - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Yerinden Edilme: Sermaye Çevriminin Devamlılığı İçin Bir Senaryo; Gaziantep Örneği

Veli Kaya - Gaziantep Üniversitesi

Sanayi Çalışanlarının Kent ve Gündelik Hayat Deneyimleri: Gaziantep Mavi-kent Oto Sanayi Sitesi Örneği

Baran Herdem - Gaziantep Üniversitesi

Altkentleşme ve Site Hayatı: Gaziantep Karataş Örneği

16.00-17.30: – V. OTURUM

DEVLET İNŞASI, KİMLİK VE COĞRAFYA: İLİŞKİSEL BİR PERSPEKTİF

Oturum Başkanı: Özgür Budak - Ege Üniversitesi

Ulaş Kalay - Ege Üniversitesi

Nereye Aitiz? Devlet Vatandaşlığı ve Diaspora Kimliği Kaskacında Kalan Süryani Kimliğinin Etnik, Siyasal ve Kültürel Görünümü

Gökhan Korkmaz - Ege Üniversitesi

Organizasyon Kültürü İçerisinde Kimlik: Stratejik Kültür-Realizm ilişkisinde Rolü

Mehmet Parlak & Özgür Budak - Ege Üniversitesi

Devlet Sınırları ve Kaçakçılık: Tarihsel Sosyolojik Bir Bakış

16.00-17.30: – VI. OTURUM (PHOENIX YAYINEVİ OTURUMU)

ETNOGRAFİ, SAHA ARAŞTIRMASI VE ÖZDÜŞÜNÜMSELLİK

Oturum Başkanı: Polat S. Alpman - Yalova Üniversitesi

Güldem Baykal Büyüksaraç - İstanbul Üniversitesi

Sahayı Temsil Etmek: Etnografik ilişkide Yerelin Sözü ve Dayanımcı Etik

Adem Sağır - Karabük Üniversitesi

Zeynep Aktaş - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Eşitsizlikleri Anlamaya Dönük Etnografik Bir Modelleme: Ölümün Mekânsal Parçalanışı ve İnşasını İstanbul Örneğinde Okumak

Ayşegül Kurtoğlu - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Gündelik Hayatın Ampirik Olarak Araştırılmasında Araştırmacının Konumlanma Stratejileri

Ozan Uştuk - İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

Uygulamalı Araştırmalarda Kuram ile Pratiğin Ara Kesitinde Düşünmek

06 Kasım 2020

Cuma

10.30-12.00 – VII. OTURUM

KENT VE MEKÂN TAHAYYÜLLERİ

Oturum Başkanı: Aslıhan Aykaç Yanardağ - Ege Üniversitesi

Yasemin Bahçekapılı - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Saatın Tiktaklarının Şekillendirdiği Mekânlar: Moda Semti Üzerine Bir İnceleme

Bahar Bayhan - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Mimarlık Alanında Simgesel Sermaye Olarak Tasarım

Merve Gizem Uğur - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Mekân-Zaman Kırılması ve Duygusal Bükülme Bağlamında Modern Çağda Kaygının Üretimi ve Uyku Bozukluğu

Pinar Yurdadön (Aslan) & Nuri Yavan - Ankara Üniversitesi

Mekânsal Dönüş Bağlamında Homi K. Bhabha'nın "Üçüncü Mekân" Kavramını Yeniden Düşünmek

10.30-12.00 – VIII. OTURUM

EDEBİYAT, İLETİŞİM VE SİMGESEL ŞİDDET BİÇİMLERİ

Oturum Başkanı: Özlem Akkaya – Yeditepe Üniversitesi

Erdoğan Altun - İstanbul Üniversitesi

Demokrat Parti Dönemi Romanlarındaki "Aracı" Karakterlerin Merkez-Çevre Paradigması İçerisinde Değerlendirilmesi

Nursen Evcı & Deniz Durdu - Universitas Sosyal Araştırmalar Merkezi
Prekaritenin Simgesel şiddet Olarak İşlevi: Covid-19 Sürecinde Bankacılık
Sektöründe Güvencesizlik

Semiray Yücebaş & Mesut Yücebaş - Gaziantep Üniversitesi
Millet Bahçeleri Haberlerinde Farklı Millet Tahayylleri

Bahar Kayıhan - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Fail ile Yapı Arasında İlişkisel Haber Okuma Süreci

KAPANIş PANELİ - 13.30-14.00

KONGRE SONUÇ BİLDİRİSİ VE
STRATA: İLİşKİSEL SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ ÜZERİNE
Oturum Başkanı: Nadir Suğur - Anadolu Üniversitesi

Aylin Grgn Baran - Hacettepe Üniversitesi
Vefa Saygın ğtle - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Ali Esgin – İnönü Üniversitesi
Polat S. Alpman – Yalova niversitesi
Özgür Budak – Ege Üniversitesi

EN İYİ BİLDİRİ ÖDÜLÜ

KONGRE KAPANIşI

I. OTURUM
GENÇLİĞE İLİŞKİSEL SOSYAL BİLİMLERİN
PENCERESİNDEN BAKMAK
Oturum Başkanı: YILDIRIM ŞENTÜRK*

1. Sunum
LİSEDE GENÇ OLMAK
AYŞE BERNA UÇAROL **

Uzun süredir, Türkiye’de eğitim sistemine dair tartışmalar, eleştiriler çeşitli boyutlarda sürmektedir. Bu tartışmalar, daha çok eğitimin yapısal sorunları üzerine sürdürülürken, tartışmanın öznesi olan öğrenci-öğretmen ve idarecilerin daha az seslerini duymakta, daha çok “Türkiye’de eğitim sistemi çöktü” minvalinde izdüşümler ile karşılaşmaktayız. Bu tutumu topyekûn dışlamadan; karşımızda ne çok olumlu, ne de çok olumsuz bir tablonun olduğunu fark etmek için bizim de sahaya çıkmamız gerekti. İstanbul ve Yalova’da 3 okulda gerçekleştirdiğimiz kalitatif saha çalışması gençlerle bir arada olmamızı sağlarken, eğitim ve gençliğe dair çizilen karanlık tablonun bir başka yüzünü bize gösterdi. Bu saha çalışmasından hareketle, “liseli genç olmayı,” gençlerin lise döneminde birbiriyle, öğretmenlerle ve yöneticilerle kurdukları ilişkiler bağlamında incelemeye çalışırken, gençleri kurumların karşısında “pasif özneler” olarak kurgulayan eğitim ve gençlik çalışmalarından farklı bir yaklaşım sunmayı hedefliyoruz.

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

** Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

2. Sunum

“RAP İT OUT! RAP, DRİLL MÜZİK VE COVENTRY’DE GÖÇMEN GENÇLİĞİN İRKÇILIKLA MÜCADELE VE KÜLTÜREL KATILIM STRATEJİLERİ”

EBRU SOYTEMEL*

Gençlerin kendi kimliklerini anlamlandırmalarında, kültürel beğenilerinin ve kültürel katılımlarının şekillenmesinde aile, okul, kulüp vb. kurumlarla olan ilişkilerinin, yaşadıkları mahallenin etkisi nedir? Gençler gündelik yaşamlarında (yüz yüze veya dijital olarak) farklı etnik, dini ya da sosyokültürel kesimlerden diğer bireylerle ya da topluluklarla nasıl ilişkiler kurmakta ve bu ilişkiler onların kendilerinden farklı olanlarla ilgili görüşlerini nasıl etkilemektedir? Özellikle işçi sınıfı ve göçmen ailelerden gelen gençlerin rap/drill müziğe olan ilgileri gençlerin gündelik yaşam deneyimleri açısından bize ne göstermektedir? Bu çalışma bu soruları Britanya’nın Coventry şehrinde yaklaşık 35 farklı dilin konuşulduğu; çok çeşitli ülkelerden gelmiş göçmenlerin (Somali, Irak-Kürdistan, Litvanya, Zimbabwe, İrlanda, Slovakya, Rusya, Nijerya, Kamerun, Sudan, Jamaikalı, Etiyopya, Polonya, Eritre) bir arada yaşadığı ve bütün İngiltere içinde sosyal ve ekonomik imkanlardan en yoksun dört mahallesinden biri olan bir mahallede Ocak 2019-Mart 2020 tarihleri arasında katılımcı gözlem yoluyla sürdürülmüş etnografik saha çalışmasının bulguları ışığında ele almayı hedeflemektedir.

Bu çalışma kapsamında çoğunluğu Slovak-Roma kökeninden gelen 11-14 yaş grubundan gençlerin kendilerini ifade etmede, gündelik yaşamda okulda ve mahallede maruz kaldıkları ırk-

* Aston Üniversitesi, Sosyoloji, İngiltere

çılıkla mücadelede ve kendi kimliklerinin oluşumunda Drill müzik dinlemek ve üretmekle nasıl bir entegrasyon stratejisi kurdukları ele alınacaktır. Araştırmanın bulguları iki başlık altında sunulacaktır. İlk bölümde aile, okul ve mahallenin gençlerin kimlik oluşumundaki etkileri ve kültürler arası etkileşim, gündelik hayatta yaşadıkları sosyalizasyon süreçleri; ikinci bölümde ise gençlerin ve rap/drill müzik dinlemeyi ırkçılıkla mücadele ve kültürel entegrasyon stratejisi olarak nasıl kullandıkları, kendi aidiyetlerini kurarken seçtikleri ve ilişkilendikleri diğer aidiyetler ele alınacaktır.

3. Sunum

GENÇLERİN KÜLTÜREL VE SOSYAL KATILIMININ KAMUSAL MEKÂNA ETKİSİ

SAİM BUĞRA KURBAN*

Maçka Parkı, İstanbul özelinde farklı kimlik gruplarının ortak kullanımına imkân veren sayılı kamusal mekânlardan biridir. Farklı eğitim ve sınıf gruplarından gelen gençlerin, kadınların, LGBT+ bireylerin, taraftar gruplarının gündelik yaşantısına ev sahipliği yapan bu mekân, merkezi ve açık bir kamusal alanın ötesinde bir konuma sahiptir. Farklılıkları kapsamayı, dönüştürücü yapısı ve birlikte var olmaya imkân tanınmasıyla bu mekân, Lefebvre'in "diferansiyel mekân" olarak isimlendirdiği özgün bir kamusal mekâna işaret etmektedir. Bu kapsamda yürütülen saha çalışması sürecinde, mekânın bu yapısının oluşumunda ve devamlılığında gençlerin kültürel ve sosyal katılımlarıyla öncü olduğu gözlemlenmiştir. Buradan hareketle, bir "diferansiyel mekân" olarak Maçka Parkı'nın gündelik etkileşimler, karşılaşmalar ve tekrarlarla nasıl kurulduğu ve kendine özgü yapısını nasıl devam ettirdiği gençlerin mekânı kullanış biçimleri, mekânla olan bağları ve kurdukları sosyal ilişkiler üzerinden incelenecektir.

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

4. Sunum

KUŞAKLARARASI MEKAN VE KÜLTÜREL AKTARIMIN TOPLUMSAL DİNAMİKLERİ

YILDIRIM ŞENTÜRK*

Genelde kuşaklararası ilişki ve kültür aktarımı olağan ve olumlu bir süreç gibi ele alınıyor ve yaşlı kuşaklardan genç kuşaklara doğru yönelen bir aktarım öngörülüyor. Oysa, her aile oluşturduğu sosyal ağlarla farklı bir kuşaklararası ilişki örüntüsüne sahip ve bu ilişkiler belirli zaman ve mekan bağlamında gerçekleşmektedir. Bu çalışmada, kuşaklararası ilişkilerin dinamiklerini incelerken, gençlerin kültürel pratiklere katılımını daha kapsamlı biçimde anlamayı hedefliyoruz. Bu yüzden sunumda öncelikle “kuşaklararası mekan” kavramını bu ilişkileri irdelemeye yardımcı bir çerçeve olarak tartışmaya açtıktan sonra, İstanbul ve Yalova’da gençler ve aileleriyle yaptığımız görüşmeler üzerinden kuşaklararası kültür, deneyim ve değer aktarımının çeşitli dinamiklerini irdelemeyi hedefliyoruz.

Kuşaklararası kültürel aktarım çoğu zaman seçerek, yeniden tanımlayarak, müzakere ederek ve kimi zaman da çatışmalar yaşayarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, saha çalışmamızda ön plana çıkan “öncü” ve “destekleyici” aile tipleri üzerinden kuşaklarındaki ilişkiyi daha detaylı biçimde ele alırken, kültürel aktarım ve katılımın nasıl farklı biçimde gerçekleşebileceğine örnekler sunacağız. Öte yandan, kültürel aktarımın yönü de her zaman yaşlı kuşaktan genç kuşaklara doğru seyretmemektedir. Gençlerden yaşlılara doğrudan da bir kültürel aktarımdan söz etmek mümkün. Son olarak, “kültürel aktarıma” genelde olumlu yaklaşılmasına rağmen kuşaklararası

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

aktarımın çeşitli önyargı ve ayrımcı yaklaşımları da yeniden üretme potansiyeline sahip olduğunu saha çalışmamızdaki çeşitli örnekler üzerinden tartışmaya açacağız.

II. OTURUM

KÜLTÜREL PRATİKLER

Oturum Başkanı: AYLİN GÖRGÜN BARAN*

1. Sunum

SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİMİ AÇIKLAMAK: PRATİK TEORİSİ YAKLAŞIMI

MELİKE BOZDOĞAN**

Özet

Bu çalışma, kentte yaşayan ve sürdürülebilir tüketim pratikleri uygulayan yeşil tüketicilerinin yaşam tarzlarındaki değişimi Bourdieu'nun pratik teorisinden yola çıkarak incelemektedir. Çalışma, İstanbul, Ankara ve Eskişehir'de yaşayan 17 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmış, ayrıca araştırmacı, katılımcılar tarafından düzenlenen atölyelerde katılımcı gözlem tekniği kullanılarak yer almıştır. Çalışmanın bulgularından yola çıkılarak sürdürülebilir tüketimin bireysel ve kolektif boyutları olduğu, yeşil tüketicilerin bilinçli eylemler yapan aktif failer olduğu ve sürdürülebilir tüketim pratiklerinin zayıf ve güçlü olarak kategorize edilebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik yaşam tarzı, sürdürülebilir tüketim, sürdürülebilirlik habitusu, pratik teorisi

* Hacettepe Üniversitesi

** Araştırma Görevlisi, Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Doktora Öğrencisi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Bölümü

Giriş ve Çalışmanın Amacı

İklim değişikliği, gıda güvensizliği, çevre kirliliği, doğal kaynakların aşırı kullanımı gibi küresel ölçekli sorunlar sürdürülebilirliği uluslararası önemde bir konu haline getirmiştir. Özellikle şehir ortamında alternatif tüketim sistemlerini deneyen ve bunları yaymaya çalışan kişilerin çabaları hem bireysel hem de toplumsal seviyede değişikliğe neden olabileceği ifade edilebilir. Ekolojik hassasiyetlere göre hareket eden bir grup olarak yeşil tüketicilerin tüketim pratiklerini incelemek ekolojik olarak sürdürülebilir bir yaşam tarzının nasıl geliştirilebileceğini anlamayı sağlayacaktır. Bu incelemeyi yapmak için bu çalışma, *sürdürülebilir tüketim bir alan olarak yeşil tüketicilerin gündelik hayat pratiklerini nasıl etkilemekte ve yaşam tarzlarını nasıl dönüştürmektedir?* sorusunu sormaktadır. Bu soruya cevap aranırken Bourdieu'nun (1977) pratik teorisinden; alan, habitus ve sermaye kavramlarından yararlanılmıştır. Çevresel sermaye, sürdürülebilirlik habitusu, sürdürülebilir tüketim alanı ve alternatif hedonizm kavramları üzerinden yeşil tüketicilerin gündelik hayat tüketim pratikleri ile gerçekleşen yaşam tarzı dönüşümü ele alınmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Sürdürülebilirlik kavramı ekolojik, sosyal ve politik çağrışımları göz önünde bulundurularak kullanılmaktadır. Yeşil tüketiciler bir tüketici grubu olmasının ötesinde yeşil düşüncenin bir parçası olarak değerlendirmiştir. Bu noktada sürdürülebilir tüketimden bireyselleşmiş kolektif eylem (Micheletti, 2003) olarak bahsetmek mümkün olmaktadır. Tüketicinin bu yönü onu politik bir alan haline getirmekte ve tüketicinin de aktif bir eyleyen olmasını sağlamaktadır (Jacobsen ve Dulrud, 2007). Etik ve politik tercihlerle şekillenen tüketici seçimleri alternatif tüketim biçimlerine yol açmaktadır (Williams & Paddock, 2003). Böylece tüketiciler, ekolojik vatandaş olmanın bilinciyle (Dobson, 2000) hem kamusal alanda hem de özel alanda/ev içinde doğaya karşı sorumlu davranmaya devam

etmektedirler. Tüketime pasif bir satın alma davranışı olmadığı (Gottdiener, 2000) iddia eden ve tüketim toplumu içerisinde kendilerinden beklenen tüketici rolünü (Sassatelli, 2007) reddeden ve ekolojik olarak sürdürülebilir alternatiflerin peşinden giden aktif eyleyenlerden/faillerden bahsetmek mümkündür. Tüm pratiklerin birleştiricisi ve pratiklerin organizasyon ilkesi olan habitus (Bourdieu, 1977) sermaye ve alan kavramlarıyla birlikte anlaşılmalıdır. Sürdürülebilir tüketim, ekolojik yaşam tarzını teşvik eden ve sürdürülebilirlik habitusu ile ilişkili bir “alan” olarak değerlendirilebilir. Bu durumda çevresel sermaye de Bourdieu’nun tanımlamış olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel sermayenin bir hibrit formu olarak kavramsallaştırılabilir.

Yöntem

Araştırmanın konusunu oluşturan kişiler hakkında belli bir hedefle bilgi toplanacağı için amaçlı örneklem (Creswell & Plano Clark, 2011) yöntemi tercih edilmiştir. Yeşil tüketicilerin kentte etkinliklerini yoğunlaştırmaları ve aktif tüketici ağılarına sahip olmaları sebebiyle İstanbul, Ankara ve Eskişehir illeri araştırmanın sahasını oluşturmaktadır. Bu kentlerde yaşayan ve gündelik hayatlarında sürdürülebilir tüketim uygulamaları yapan 17 gönüllü katılımcıyla derinlemesine yüz yüze görüşmeler yapılmış, ayrıca katılımcıların düzenleyicisi olduğu atölyeler de katılımcı gözlem tekniği kullanılarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Sürdürülebilir tüketim daha az tüketmeyi, basit yaşamayı ve yerelliği ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle bu tüketim modeli konvansiyonel tüketimden farklı gündelik hayat pratikleri gerektirmektedir. Yeşil tüketicilerin yaşam tarzı değişimlerinin onların bilinçli ve amaçlı eylemlerinin sonucu olduğu iddia edilmiştir. Sürdürülebilirlik habitusu sayesinde yeşil tüketicilerin hane içi tüketim pratikleri, alışveriş pratikleri, yeme-

içme pratikleri ve ulaşım pratiklerinde amaçlı değişimler yaptıkları gözlemlenmiştir. Yeşil tüketicilerin sürdürülebilir tüketim faaliyetlerinin hane içerisinde yoğunlaştığı ve temel olarak; enerji tüketimi, temizlik alışkanlıkları, atık yönetimi ve sağlıklı gıda konularıyla ilgili oldukları tespit edilmiştir. Yeşil tüketicilerin elektrik ve su kullanımı konusunda tasarruf yaptıkları, marketten ürün satın almak yerine kendi temizlik ürünlerini ürettikleri, evsel atıkları ayrıştırdıkları ve kompost uygulaması yaptıkları, sağlıklı gıdaya ulaşmak için gıda topluluklarına üye oldukları ya da ekolojik pazarlardan alışveriş yaptıkları ve özel araç yerine bisiklet ya da toplu ulaşım gibi alternatifleri tercih ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, sürdürülebilir tüketimin kolektif boyutu olarak, kent sakinlerine sürdürülebilir tüketim pratiklerini tanıtmak için yeşil tüketiciler tarafından düzenlenen atölyelerden bahsetmek mümkündür. Bu atölyelerin içeriğini kentte sürdürülebilir tüketim uygulayıcısı olmanın temelleri oluşturmaktadır. Nasıl gıda topluluğu üyesi olunacağı, evde kendi temizlik ürünlerinin nasıl üretilceği, ulaşım araçlarının ekolojik alternatiflerinin neler olabileceği, ev atıklarından nasıl kompost yapılacağı gibi farklı tüketim uygulamaları atölyelerin içeriğini oluşturmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma şehirde yaşayan ve gündelik hayatında sürdürülebilir tüketim pratiklerini uygulayan yeşil tüketicilerin yaşam tarzlarını dönüştürme süreçlerini pratik teorisinin kavramsal çerçevesinden yola çıkarak analiz etmiştir. Böylece, tüketim pratiklerinin güçlü ve zayıf yönleri, bireysel ve kolektif boyutları tartışmaya açılmıştır. Sonuç olarak, sürdürülebilirlik habitusunun ekolojik yaşam tarzı oluşturma sürecinde temel bir rolü olduğu ve gündelik hayat tüketim pratiklerini dönüştürdüğü ifade edilmiştir.

Kaynakça

- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. (R. Nice Trans.). Cambridge: University of Cambridge Press.
- Creswell, J. W. & Plano Clark V. L. (2011). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Sage
- Dobson, A. (2000). *Green Political Thought* (3rd. ed.). London: Routledge.
- Gottdiener, M. (2000). Approaches to Consumption. *New Forms of Consumption* (Ed. M. Gottdiener), (s. 1-31), Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Micheletti, M. (2003). "Why Political Consumerism?" Political virtue and shopping: Individuals, consumerism, and collective action. (s. 1-36). New York: Palgrave Macmillan
- Jacobsen, E., & Dulsrud, A. (2007). Will consumers save the world? The framing of political consumerism. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 20(5), 469-482.
- Sassatelli, R. (2007). The rise of the Consumer Culture. *Consumer culture: History, theory and politics*, içinde (s. 9-50). Sage
- Williams, C. & Paddock C. (2003). The meanings of informal and second-hand retail channels: Some evidence from Leicester. *The International Review of Retail. Distribution and Consumer Research*, 317-336

2. Sunum

İMA AĞLARI: KÜLTÜREL SOSYALLEŞME İÇİN BİR DENGİ MODELİ

TURGUT KESKİNTÜRK*

Özet

Bu makale, kültürel sosyalizasyon için bir denge modeli sunmaktadır. Bu model, bireyin kültürel inançlarının, tutumlarının ve değerlerinin bir *inanç sistemi* olarak ağ şeklinde organize olduğunu ve bu sistemlerin çocukluk, ergenlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde sabitlendiğini iddia etmektedir. Denge modeli, 2002 ve 2013 seneleri arasında toplanan *Ulusal Gençlik ve Din Çalışması* ("The National Study of Youth and Religion") verileri kullanılarak ergenlikten erken yetişkinliğe din sosyalizasyonu örneği bağlamında test edilmiştir. Sonuçlar denge modeli için güçlü kanıtlar sunmakta, kültürel inançların bilişsel haritalandırılmasında kültürel formasyonun gelişimsel dinamiklerine daha fazla vurgu yapılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyalleşme, inanç sistemleri, kültürel formasyon, inanç ağları

Kültürel tutumlar ve inançlar üzerine yapılan boylamsal çalışmalar, inançların nüfus çapındaki evrimine karşın, bireysel düzeyde şaşırtıcı derecede kültürel durağanlık keşfetmiştir. Bu görüşe göre, kültürel değişim kişilerin yaşam boyu yaşadıkları tutum, inanç veya değer değişimleriyle değil, eski kohortların yenileriyle yer değişmesinden doğmaktadır (Kiley ve Vaisey 2020). Bu bağlamda kültürel yönelimlerde yaşanan

* Boğaziçi Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

değişiklikler tipik olarak yaşı'n bir fonksiyonu olarak karşımıza çıkar (Krosnick ve Alwin 1989; Visser ve Krosnick 1998): değişime yatkınlık en çok yaşamın erken dönemlerinde görülür, yetişkinlikte hızla azalır ve daha sonra göreceli olarak bu seviyede durağan kalır. Başka bir deyişle, kültürel yönelimler çocukluk, ergenlik ve bir nebze de erken yetişkinlikte oluşur. Benzer düşünceler hem gelişim psikolojisinde (Arnett 2000) hem de sosyal pratik kuramında (Bourdieu 1990) yer bulmuş, kişisel kültürün sabit veya değişken olma derecesi, "geçmiş üretim koşullarının" bir neticesi olarak görülmüştür. Ancak bu sonuçlar, kişisel kültürün *nasıl* stabilize olduğu sorusunu cevapsız bırakmakta, yaşam seyrinde kültürel durağanlığı yaratan potansiyel mekanizmalar detaylandırılmamaktadır.

Bu makale, kültürel formasyon ile inanç sistemlerinin organizasyonu arasındaki ilişkiden hareket ederek bu tartışmaya katkıda bulunmayı hedefliyor. Son yıllarda siyaset bilimci Philip Converse'ün (1964:207) etkili tanımı üzerinden araştırılan inanç sistemleri "bir tür kısıtlama ve karşılıklı bağımlılıkla bir arada duran fikir ve tutumların bir konfigürasyonu" olarak kavramsal bir çerçeveye oturtulmaktadır (Boutyline ve Vaisey 2017; Friedkin vd. 2016). Bu tanıma göre, bireysel inançlar tek boyutlu modellerle incelenmemeli; graf teorilerinden hareketle düğümlerin tekil inançları temsil ettiği, ayrıtlarınsa bu inançlar arasındaki bağlantıları temsil ettiği ilişkiyel modellerle analiz edilmelidir. Bu bağlamda ağ teorisinin bilişsel modellemelerde aldığı kritik konum tartışmasızdır. Bu fikrin mühim sonucu, kültürel durağanlığın oluşumunda inançları tek tek incelemek yerine, inanç sistemlerinin istikametinin incelenmesinin gerekliliği vurgusudur. İnanç sistemlerinin üzerinden hareketle kültürel formasyon sürecini incelemek ve yetişkinlikte gözlemlenen kültürel durağanlığı anlamak için bir denge modeli öneriyorum.

Bu modele göre (a) bireyler bedenleşmiş ve sosyal olarak farklılaşmış deneyimlerden bir inanç birliğine sahiptir, (b) birbirle-

rini takip eden benzer deneyimlerle bu inançlar arasındaki ilişkiler güçlenir veya topyekün yeni ilişkiler doğar, (c) aynı deneyimlere maruz kalma sıklığı arttıkça inançlar birbiriyle uyumlu hale gelir ve kimi maddeler merkezi konumlara yerleşir, (d) son noktada inançlar, deneyimsel (kimi zamanlar kurumsal) olarak sınırlandırılmış bir sosyal alan etrafında yerleşir ve nispeten istikrarlı bir inanç sistemi oluşturur. Bu denge modeli için operasyonalizasyon iki temel istatistiksel varsayıma dayanmaktadır. Birincisi, inanç maddeleri arasındaki korelasyon, bu maddelerin bir arada durma derecesinin göstergesidir. Bu doğrultuda, mutlak korelasyonlar 1'e yakın olduğu ölçüde iki ögenin "bağlantılı" olduğu söylenir. İkincisi, "ortalama kısıt" (mean constraint) değerleri, tüm inançlar arasındaki ikili mukayeselerle oluşan korelasyonların ortalamasını, kavramsal olarak ise tüm inanç sisteminin genel kısıtlanma halini temsil eder. Ortalama kısıtlama arttıkça inanç sisteminin uyumlulaştığı söylenir. Sonuç olarak ampirik analiz için iki önemli hipotez doğmaktadır: (1) ergenlikten yetişkinliğe "ortalama kısıt" seviyesi artmalıdır; (2) inançlar denge noktasına doğru ilerlediğinden ardışık her yaşta, bu artış zamanla yavaşlamalı, yani fonksiyon karesel biçim ile ifade olmalıdır.

Denge modeli, 2002 ve 2013 seneleri arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde toplanan Ulusal Gençlik ve Din Çalışması verileri ile ergenlikten erken yetişkinliğe din sosyalizasyonu örneği bağlamında test edilmiştir. Önceki literatür (DellaPosta 2020) takip edilerek 20 spesifik inanç sorusu arasında 190 tekil korelasyon çifti oluşturulmuş ve bu çiftler 13 yaşından 28 yaşına kadar (toplam 3040 korelasyon çifti) takip edilmiştir. Korelasyonlar gruplar halinde yapılandığı için çok düzeyli regresyon (multilevel mixed effects) modelleri kullanılmıştır: formel olarak bu model, tüm bağımlı ve bağımsız değişkenleri x ve y inançlarını endeksleyen j korelasyon çiftine yuvalayıp hiyerarşik bir analiz sunar. Bu modellemeye ek olarak her yaş

grubuna özel inanç ağları inşa edilmiş ve ağların formel özellikleri analiz edilmiştir.

Regresyon analizlerine göre 13 yaş ile 28 yaş arasındaki ortalama korelasyonlar her yaş için %1.17 oranında artmış, çiftler arasında ise tahmini %0.66 standard sapma gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar Hipotez 1 için güçlü bir savunu teşkil etmektedir: ortalama kısıtlama seviyesi artmış ve her tekil inanç çifti için bu etki ya sıfıra yakın ya da pozitif gerçekleşmiştir. Hipotez 2'yi test etmek için ikinci modele yaşı'nın karesi eklenmiş ve bu artış hızının her yaş ünitesi için yavaşlama ihtimali araştırılmıştır. Sonuçlar Hipotez 2'yi de onaylamaktadır: yaş ve yaşı'nın karesi katsayıları sırasıyla %2.34 ve -%0.08'dir. Tüm sonuçlar $p < 0.001$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Genel olarak regresyon sonuçları ortalama kısıtın her yaşla birlikte arttığı iddiasını onaylamakta ve dini inanç öğelerinin zamanla bir denge noktasına yöneldiğini göstermektedir.

Bu önermelerin tümü, sosyalleşmenin inanç sistemlerinin durağanlaşmasında belirleyici olduğunu iddiasında birleşmiştir. Bu noktada çocukluk, ergenlik ve erken yetişkinlik *istikrarsız kültürel dönemler* olarak karşımıza çıkar: göreceli olarak durağan yetişkinlik aksine, insanların kültürel evreni çok daha dinamik ve şekillendirilebilir bir eğilim sergiler. Bu nedenle kültürel, ahlaki ve politik inançların nasıl organize olduğu sorusu, kültürel sosyalizasyonun kapsamlı bir incelemesini gerektirir. Bu makale kültürün formal analizinin tamamlanabilmesi için zamanın rolünün anlaşılması ve geçmiş üretim koşullarının incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Kaynakça:

- Arnett, Jeffrey Jensen. 2000. "Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties." *American Psychologist* 55(5):469–80.
- Bourdieu, Pierre. 1990. *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.

- Boutyline, Andrei ve Stephen Vaisey. 2017. "Belief Network Analysis: A Relational Approach to Understanding the Structure of Attitudes." *American Journal of Sociology* 122(5):1371–1447.
- Converse, Philip E. 1964. "The Nature of Belief Systems in Mass Publics." *Ideology and Discontent* (ss. 206-61). D. Apter (ed). Princeton: Princeton University Press.
- DellaPosta, Daniel. 2020. "Pluralistic Collapse: The 'Oil Spill' Model of Mass Opinion Polarization." *American Sociological Review* 85(3):507–36.
- Friedkin, Noah E., Anton V. Proskurnikov, Roberto Tempo ve Sergey E. Parsegov. 2016. "Network Science on Belief System Dynamics under Logic Constraints." *Science* 354(6310):321–26.
- Kiley, Kevin ve Stephen Vaisey. 2020. "Measuring Stability and Change in Personal Culture Using Panel Data." *American Sociological Review* 85(3):477–506.
- Krosnick, Jon A. ve Duane F. Alwin. 1989. "Aging and Susceptibility to Attitude Change." *Journal of Personality and Social Psychology* 57(3):416–25.
- Visser, Penny S. ve Jon A. Krosnick. 1998. "Development of Attitude Strength Over the Life Cycle: Surge and Decline." *Journal of Personality and Social Psychology* 75(6):1389–1410.

3. sunum

BİR KİMLİK OLARAK VEGANLIK: İLİŞKİSEL BİR OKUMA DENEMESİ

Öznur YILMAZ*

Özet

Türkiye’de son yıllarda görünür olan veganlığın, bir beslenme biçimi olarak ele alınmasının eksikli oluşu bu çalışmanın başlangıç noktasıdır. Hayvan hakları ve hayvanların özgürleşmesi üzerine düşünmek aynı zamanda doğanın tüm bileşenleri üzerine düşünmeyi sağlar. Vegan hayatın odağında hayvanlar olsa da insanı bu tercihe götüren sosyal koşulların neler olduğu sorulmalıdır: İnsan neden vegan olur? Buradan hareketle, “veganlık nedir?”, “veganlığın sosyal boyutları nelerdir” gibi sorular art arda sorulabilir. Bu çalışmada veganlık bir beslenme biçimi olarak veya sağlık yönüyle değerlendirilmeyecektir. Bir sosyal kimlik olarak ele alınacak olan veganlığın bir toplumsal hareket olarak okunması da mümkündür. Aktörün kimliğinin yeniden üretilmesi ve aidiyetler bağlamında, gündelik hayata katılımı ve bu alandaki rolü, aktivizm boyutuyla değerlendirmeyi de olanaklı kılar.

Anahtar Kelimeler: Vegan, yaşam tarzı, kimlik.

Giriş

Veganlığın bir sosyal olgu olarak ele alınması üzerine tartışmalar oldukça cılızdır. Veganlık üzerine yapılmış çalışmalar incelendiğinde, beslenme ve sağlık üzerine bir eğilim gözlenirse de sosyal bilimsel açıdan yapılmış çalışmalar Türkçe literatür-

* Arş. Gör. Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Mail: oznurriymaz@gmail.com

de yok denecek kadar azdır. Bunun temel sebebi olarak, veganlığın gündelik hayatımızda kapladığı nicel alanın küçüklüğü gösterilebilir. Ama günümüz koşullarında bu alanın, nicel olarak karşılaştırma yapılabilecek bir verinin eksiliği göz önünde bulundurularak, nitel olarak arttığı söylenebilir. Veganlığın bir beslenme biçimi olarak ele alınması üzerinden düşünmenin sosyolojik bir boyutu varsa bile bunun yeterli olmayacağı açıktır. Bunun sebebi olarak bir kimliklenme aracı ya da yaşam biçimi olarak veganlığın, aktörün yaşamını topyekün dönüştürürken, sosyal ilişkilerinde de değişime neden olmasıdır.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Vegan kavramının tanımlanma sorunsalının ilk durağı, Türk Dil Kurumu sözlüklerinde “vegan”, “veganlık”, “veganizm” gibi kelimelerin bulunmayışıdır. “vegan” yerine önerilen kelimeler göz önünde bulundurulduğunda, bir beslenme biçimi olarak ele alınan bu tanıma yalnızca teknik sözlükler üzerinden ulaşılabilir olmasıdır. Bütün bunlardan hareketle, peki veganlık yalnızca “katı vejetaryenlik” midir?

Veganlık, The Vegan Society isimli dernek tarafından şu şekilde tanımlanmıştır*:

“Hayvanların yiyecek, giyecek veya başka herhangi bir amaç için sömürülmesini ve zulüm edilmesini mümkün olduğunca ve mümkün olduğu ölçüde dışlamayı amaçlayan bir felsefe ve yaşam tarzı; ve ayrıca, hayvanların, insanların ve çevrenin yararına hayvansız alternatiflerin geliştirilmesini ve kullanılmasını teşvik eder”.

Yaşam tarzı bağlamıyla değerlendirildiğinde veganlık çok boyutludur. Hem veganlığın türleri açısından hem de veganlığı seçmedeki aktör kararları açısından farklılıklar çok yönlü

* <https://www.vegansociety.com/go-vegan/definition-veganism>
Tarihi: 24.02.2020.

Erişim

tartışmalara zemin oluşturur. Çalışmanın kapsamı açısından ayrıntılı şekilde türler tartışması yapılmayacaktır ancak çalışmaya etik veganlığın kaynak oluşturacağı belirtilmelidir.

Sosyal inşacı yaklaşıma göre ele alınacak bu meselenin odağında karnist (navegan) toplumsal koşullar içerisinde vegan kimliğinin yeniden üretilmesi süreci incelenecektir. Kimlik mefhumuna çok farklı açılardan yaklaşmak mümkündür, ancak bu çalışmada kimlik, sosyal ilişkiler ve etkileşimler bağlamında ele alınacaktır.

Tartışma

Vegan hayat tarzı, hayvanların birer besin kaynağı olarak kullanılmasını reddetmekle birlikte, hayvansal kökenli herhangi bir ürünün kullanılmasını da reddetmeyi gerektirir. Yün, deri, hayvansal salgı vb türden “ürün” kullanımı, insanların doğanın merkezinde duran bir figür olarak kabulünü de içerir. Ancak insanlar, sosyal hayatın içinde bir eyleyici olmanın dışında doğaya tahakküm edebilecek araçları da üreterek, doğanın insan lehine kullanımının ve dolayısıyla eşitsizliğin üreticisi konumundadır. Burada “insan” kavramının kullanılmasının sorunlu bir yanı olduğu aşıkâr, ancak bir tür olarak insanın rolüne işaret edilmektedir. Eril erkin sosyal düzeni şekillendirmesine yönelik bir eleştiriye de olanak sağlar. Beslenme düzeninin cinsiyet temelli düzenlenişinin, türler arasındaki ilişkinin eşitsizliği ortaya koyması açısından çok boyutlu tartışmalara zemin oluşturur.

Sonuç

Aktörün doğa ile kurduğu ilişki, hayvanlarla kurduğu ilişkiyi de belirler. Doğanın bir parçası olarak insan, kendisini “egemen” görmekten uzaktır. Tüm dünyanın insana sunulmuş bir “nimet” olduğu düşüncesi ise zıt kutbun mottosu olarak görülebilir. Bu uçlar arasında salınan aktörün, iradi bir karar olarak veganlığı tercih etmesi ve kendi kimliğini bunun üzerinden

inşa etmesi konunun sosyolojik ilgiye açık kısmını oluşturur. Veganlık yalnızca “hayvan hakları” açısından değerlendirildiğinde eksik kalır. Türler arasındaki hiyerarşiye itiraz gündelik yaşamı bir mücadele alanı haline getirmektedir. Hayvanların bir mülk olarak değerlendirilmesine yönelik itiraz aynı zamanda mülkiyet ilişkilerinin sorgulanmasına kapı aralar. Yine aynı şekilde, cinsiyetli gıda politikası patriyarkanın sorgulanmasına zemin oluşturur.

Kaynakça

- Adams, C. J. (2013). *Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejeteryan Eleştirel Kuram*. Çev. Altın, Ö., Tezcan, G., & Boyacıoğlu, M. E. İstanbul: Ayrıntı.
- Castricano, J., ve Simonsen, R. R. (Eds.). (2016). *Critical Perspectives on Veganism*. Springer.
- Foer, J. S. (2010). *Eating Animals*. Penguin UK.
- Hawthorne, M. (2019). *Vegan Etik-Herkes İçin Şefkatli Bir Yaşama Kucak Açmak*. İstanbul: Pales.
- Olgun, H. (2017). Ekofeminizm: Kadın-Doğa İlişkisi ve Ataerkil Tahakküm. *Yeşil ve Siyaset: Siyasal Ekoloji Üzerine Yazılar*. Ankara: Liberte, 387-421.
- Singer, P.(2005). *Hayvan Özgürleşmesi*. Çev. Doğan, H. İstanbul: Ayrıntı.
- Son, G. Y. T., ve Bulut, M. (2016). Vegan And Vegetarianism As A Life Style Yaşam Tarzı Olarak Vegan ve Vejetaryenlik. *Journal Of Human Sciences*, 13(1), 830-843.
- Yegen C. ve Aydın, Oğuz B., (2018). Postmodern Bir Kimlik Olarak Veganlık ve Bir Çevrimiçi Vegan Ağının Analizi, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 28, 91-114.

4. Sunum
IV. İLİŞKİSEL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
KAHVENİN GÖÇÜ VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİME
YANSIMALARI

EMRE BURHAN*

Özet

Bu çalışma Suriyeli göçmenler ve Gaziantep'lilerin karşılaşma alanlarında açığa çıkan ürünlerden biri olan kahve üzerinden gündelik hayatlarında meydana gelen iletişim, eklemlenme ve dışsallaştırma pratiklerini anlamaya çalışmaktadır. Araştırmanın verileri Gaziantep'te alt sınıfların yaşadığı ve göçmen nüfusunun yoğun olduğu Yavuzlar ve Karşıyaka mahallelerinde yapılan kısa görüşmeler, gözlem ve saha notları ile toplanmıştır. Kahvenin Suriyeli göçmenler ve Gaziantep halkı arasında bir köprü işlevi gördüğü, ilişkilerin inşasında ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığı görülmüş olsa da bu araştırma ilişkisel bağlamı kuran nesnenin yani kahvenin ikili bir işlevi (toplumsal içirme/dışlama) barındırdığı sonucuna varmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Göçmen, Gaziantep Yerlileri, İlişkisel, Kahve, Eklemlenme, Mücadele, Toplumsal İçerme/Dışlama

Giriş ve Çalışmanın Amacı

Etiyopya'da keşfedilen (Heise, 2001: 13) ve ilk defa Yemen'de içecek halini alan kahve (Koz, 2001: 17) Ortadoğu topraklarındaki son durağı olan Suriye'den sonra İstanbul'a göç etmiş,

* emreburhan@hotmail.com

ardından rotasını Avrupa'ya çevirmiştir. Böylece kahvenin ilk ortaya çıktığı dönemde Orta Doğu ve Afrika'dan Avrupa'ya ulaşmaya çalışan göçmenlerin ayak izlerini takip ettiği söylenebilir. Kahve, bu yolculuğunda etkileşime girdiği toplumlarda yeniden şekillenmiş, bitmeyen yolculuğunu ise farklı kültürlerle olan temasıyla sürdürmeye devam ettirmiştir. Kahve ilk defa Halep ve Şam'dan gelen Hakem ve Şems adlı iki Suriyeli tarafından seyyar olarak satılmış ve daha sonra Tahtakale'de Türkiye topraklarında bilinen ilk kahvehanenin açılmasıyla Osmanlı halkı kahveyle tanışmıştır (Hattox, 1998: 64). Bu dönemde kahve mekânlaşarak farklı merkezlerden gelen insanları bir araya getiren bir ürün olma özelliğini kazanmıştır.

Kahve içine girdiği toplumun damak zevkine göre farklı türlerde ve farklı tüketim pratikleriyle ortaya çıkmaktadır. Böylelikle kahve değişikliğe uğradığı şekli ve tüketim pratikleriyle içinde bulunduğu toplumun kültürel bir parçası haline gelerek Türk Kahvesi, İtalya Espressosu, Suriye Kahvesi, İrlanda Kahvesi vd, gibi çeşitli isimlerle anılmıştır. Aynı zamanda bu kültürel ürün dünya pazarında emtia haline gelerek dolaşıma girmesiyle birlikte farklı kültürlerde yeni ve özgün biçimler olarak yeniden ve yeniden üretilmiştir.

2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye yönelen göçle birlikte Türkiye topraklarına kahvenin tarihte ikinci kez göçüne şahit olunmuştur. Suriye toplumunda gündelik hayatta önemli bir kültür ürünü olan kahve açığa çıkan zorunlu göçle birlikte yeni gelenin mevkide toplumsal, kültürel ve ekonomik manada yeni ilişkilerin inşasında önemli bir rol oynamıştır. En önemlisi de gelir elde etmek adına göçmenler bu kültürel ürünü ekonomik sermayeye çevirmeye başlamışlardır. Bu eğilimin sebebi ise kentte artan göçmen varlığının tetiklediği yeni bir işgücü piyasasının ortaya çıkışıdır. Bu işgücü piyasası sadece Suriyeli göçmenlere değil, Gaziantep halkına da hizmet vermektedir. Böylelikle kahve içme alışkanlığı diğer bir kültürün yanında devam etmekte, onu etkilemekte ve ondan etki-

lenmektedir. Çalışma kahvenin iki kültürün karşılaşmasındaki önemine dikkat çekerken gündelik hayatta açığa çıkardığı iletişim ve eklemleme biçimlerinin neler olduğu sorularından yola çıkmaktadır. Özetle çalışmanın amacı kahvenin iki kültürün iletişim örüntülerinde meydana getirdiği değişim ve dönüşümleri anlamak ve kahvenin toplumsal içirme ve dışlama süreçleri üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktır.

Kavramsal Kuramsal Çerçeve

Kahvenin toplumsal içirme ve dışlanmaya dair iki kültür üzerindeki etkisini anlamaya çalışan araştırmada göç sistemleri ve ağ (network) kuramlarında ileri sürülen, ilişkiler ve ilişki biçimlerinin bir günün ürünü olarak meydana çıkmadığı, bu ilişki ağlarının ortaya çıkışının ve şekillenişinin tarihsel bir arka planı olduğu yaklaşımından hareket edilmektedir (Massey vd., 1993; Bourdieu, 2006). Bugün kahve üzerinden ortaya çıkan ilişkisel kavrayış esasen çok öncelere dayanmaktadır. Türkiye'ye yönelen Suriye göçüyle birlikte tarihte ikinci kez kahve Suriye üzerinden Türkiye topraklarına göç etmiştir. Ancak bu defa kahve sadece bir emtia olarak değil, bir tüketim pratiğiyle gelmiştir. Nitekim Charles Tilly'nin (Akt, Faist, 2003: 85) "göç eden sadece bireyler değil ağlardır" söylemi, "göç eden sadece bireyler değil habituslardır" şeklinde zikredildiğinde bu durum anlaşılır olacaktır. Ayrıca çalışmada Charles Tilly'nin (Akt, Gold, 2005: 268) "her içermenin aynı zamanda dışlanmayı da barındırdığı" yaklaşımı kullanılmaktadır.

Yöntem

Etnografik saha araştırmasına dayanan bu çalışmada Gaziantep'te alt gelir gruplarının yaşadığı ve göçmen nüfusunun yoğun olduğu Yavuzlar ve Karşıyaka mahallelerinde 4 ay boyunca Suriyeli 3 bakkal, 2 kahve dükkânı sahibi, 5'i Gaziantep'li ve 7'si Suriyeli göçmen olmak üzere 12 müşteriyle kısa görüşmeler yapılmış, gözlem yapılarak saha notları tutulmuş

ve bu veriler ilişkisel bir çözümlemeye tabi tutulmuştur. Bu çalışmada etnografik saha araştırması deneyimi ve ilişkileri anlamak noktasında derinlemesine bir kavrayışa imkân tanıdığı için kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Bugün gelineen noktada kahve artık kahvehane gibi bir mekâna ihtiyaç duymamakta ve sokağa taşmaktadır. Gaziantep'te kentin çeperlerinde göçmenler tarafından açılan bakkallarda ve küçük kahve dükkânlarında satılan kahveler köşe başlarında ve kaldırımlarda iki kültürün tanışıklığına olanak vermektedir. Erkekler buralardan içmek üzere hazır kahve alırken, kadınlar ise evde pişirmek üzere çekilmiş kahveleri alıp evlerine dönmektedirler. Suriyeli ve yerel erkekler sokakta kahve etrafında biraraya gelerek iletişim olanağına sahip olurken, Suriyeli kadınlar yörelerine has Suriye kahvelerini yerel halktan kadınları evlerine davet ederek ikram etmekte ve bu yolla iletişim olanağı bulmaktadırlar. Ancak burada toplumda var olan dışlama refleksi, bu dükkânlardaki kahveleri beğenerek alıp içen Gaziantep'li kimisi zaman bu beğenilerini gizleme noktasında bir eğilime itmektedir. Kadınlarda ise kahve ikramı yoluyla komşuluk ilişkileri güçlenirken, bu tutumlar toplumun orta ve üst kesimlerine yayılamamıştır.

Sonuç

Suriye halkının sert kahveye olan beğenileri Suriye kahvesinin yanında espresso'yu da gündelik yaşamlarının önemli bir parçası haline getirmiştir. Böylelikle kahvenin farklı türleri göçmenler yoluyla daha önce kentte görülmediği ve tüketilmediği mekanlara girebilmiştir. Orta ve üst sınıfın tüketmiş olduğu espresso bazlı ürünlerde Suriye zorunlu göçüyle birlikte toplumun alt sınıflarına nüksedebilmiştir. Yerel bölge esnafının müşterine çay ikram etme alışkanlığı, espresso ve Suriye kahvesi ikramlarına dönüşmüştür. Yerel esnafın bu beğenisi çay ocağı işletmecilerinin Suriyeli kahve satıcılarına karşı tepkile-

rini de beraberinde getirmiştir. Suriye kahvesini Türk kahvesinden ayıran özelliği ise içine katılan bitki aromasıdır. Ancak Suriyeli göçmenler Türkiye'ye göç edene dek bu kahveyi Türk kahvesi olarak isimlendirmişlerdir. İki kahve arasındaki fark Suriyelilerin Türkiye'ye yerleşmesiyle birlikte tam anlamıyla ortaya çıkmıştır. Kahvenin isimlendirilişi üzerinden dışlanma (Arap kahvesi ve Suriye kahvesi ikilemi), tüketilişi ile ise içirme bir arada görülebilmektedir.

Kaynakça

- BOURDIEU, P. (2006). *Pratik Nedenler*. Tanrıöver, Ç. H (Çev.). Hil Yayınları, İstanbul.
- Gold, S. J (2005) *Migrant Networks: a Summary and Critique of Relational Approaches to International Migration*. (Der.) Romero, M & Margolis, E. *The Blackwell Companion to Social Inequalities*. Blackwell Publishing, Washington. Ss 257-286
- FAIST, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Uluslararası Toplumsal Alanlar*. Gündoğan, A. Z., ve Nacar, C. (Çev.). Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Hattox, Ralph S (1998). *Kahve ve Kahvehaneler*. (Çev. N. Elhüseyni). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Heise, Ulla (2001). *Kahve ve Kahvehane*. (Çev. M. Tüzel). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Koz, Gül Fatma (2011). Çekirdekten Fincana: Bir Yudum Kahve Kırk Yıl Hatır. Kemal Kahraman (Ed.), *Tüm Zamanların Hatırına Sarayda Bir Fincan Kahve* içinde (s.13-35). İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını.

III. OTURUM
META-TEORİK ARAYIŞLAR
Oturum Başkanı: SELDA TAŞDEMİR AFŞAR*

1. Oturum
TRANSZENDENTAL REALİZM VE PRAGMATİK
FELSEFE IŞIĞINDA MEDYA ETNOGRAFİSİNDE
DÜŞÜNÜMSELLİK VE İLİŞKİSELLİK:
ROY BHASKAR VE GEORGE HERBERT MEAD

ELİF ÖZUZ DAĞDELEN**

Özet: Geleneksel toplum tanımlamalarına dayanan modern dönem, modernizm ile tanımlanmaya, anlaşılmaya ve çoğu zaman açıklanmaya çalışılan birey ve toplum, internetin ve daha sonra enformasyon teknolojilerinin getirdiği dijitalleşme süreçlerinden geçerek post-modern olarak kavramsallaştırılan ya da “Bilişim toplumu”, “Tüketim Toplumu” ya da “Dijital Toplum” olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu süreç içerisinde sosyal bilimlerin kendi içerisinde tartıştığı metodoloji sorusu kendini farklı bir şekilde öne çıkarmış; ontolojik ve epistemolojik zemin özellikle kültür temelli çalışmalarda üzerine tekrar düşünülmesi gereken bir konu haline gelmiştir. Sosyal bilimlerin özellikle sosyoloji ve antropoloji gibi alanların, ilkinde toplum ikincisinde kültür ön plandayken, araştırma nesnesinin nasıl ele alınacağı artık pozitivist paradigma hakimiyetinden çıkmış, fenomenoloji temelli etnometodoloji yani genel anlamda hermeneutik ile şekillenmiş ve ilişkiselliğe doğru bir yol izlemiştir. İlişkisellik bağlamında en çok öne çıkan

* Hacettepe Üniversitesi

** Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi ve Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi

kavram düşünömsellik olarak belirmiş; eleştirel-realizm bu anlamda zemini oluşturmuştur. Dijital toplumda, medya etnografisinin nasıl yapılması gerektiği önem kazanmıştır. Bu çalışmada ise düşünömselliğin ve ilişkiselliğin medya etnografisindeki rolü üzerine tartışmak amacıyla, eleştirel-realizmin önemli isimlerinden biri olan Roy Bhaskar ile sembolik etkileşimcilik ve pragmatik felsefenin önemli isimlerinden biri olan George Herbert Mead'ın kuramlarının, Davies'in önerdiği gibi, bu anlamda nasıl birlikte kullanılabileceği düşünölecektir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Medya Etnografisi, Eleştirel Realizm, Pragmatik Felsefe

Giriş ve çalışmanın Amacı: Bu alışma, öznelerarası süreçler, gündelik hayat pratikleri, dijital költür, medya költürü yani genel anlamda medya etnografisinin ilgilendiği araştırma nesnesinin nasıl bir paradigma ile incelenmesi gerektiği sorusuna cevap aramaktadır. Bu gereklilik ise küreselleşme, iletişim teknolojileri ve dijitalleşme ile birlikte etnografinin farklı alanlara da yayılması ve bu alanın da kendine has değerleri, normları, yasaları ve pratikleri olmasından kaynaklanmaktadır.

Kavramsal/Kuramsal ereve: Bu alışma Davies'in "İlişkisel Etnografi" ile ilgili çalışmasında sembolik etkileşimciliğin kurucu isimlerinden olan Mead ve ilişkisel sosyolojinin öncü isimlerinden Bhaskar'ın görüşlerini temel alması ile birlikte medya etnografisinde bu iki çok farklı ismin nasıl bir araya geldiğinin görölmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir. İki önemli ismin, eleştirel realizm görüşleri altında buluşturulabilmesinin sebebinin Mead'ın eleştirel realizm ve pragmatik felsefeyi bir araya getiren felsefi realizm çatısı altında yer alması olduğu detaylı araştırmalar sonucunda belirlenmiş; Bhaskar'ın ampirik, aktüel, reel gerçeklik ile vurguladığı düşünömsel farkındalık ile Mead'ın kimliğin doğası ve bilginin durumsallığı vurguladığı üçlü ve sürekli anlam oluşturma süreci arasındaki benzerlikler tespit edilmiştir.

Yöntem: Araştırma, medya etnografisinin araştırma nesnesine uygun paradigma arayışını konu aldığından transzendenal realizm, eleştirel realizm, sembolik etkileşimcilik, pragmatik felsefe, felsefi realizm konularında başta Bhaskar ve Mead olmak üzere temel düşüncelerin yer aldığı metinler incelenmiş detaylı bir literatür taraması yapılmıştır.

Bulgular ve Tartışma: Araştırma sonucunda, eleştirel realizmin düalizmleri yıkmaya, ilişkilere odaklanma ve ilişkiyel bir nedensellik anlayışının medya etnografisini daha etkin kılacak bir zemin oluşturduğu görülmektedir. Araştırılan toplumun ya da bu toplumun kültürünün incelenmesinde yalnızca onların yorumlarına ve anlamlandırmalarına odaklanmanın da yalnızca bu unsurları etkileyen yapısal durumlara bakılmasının da yanlış olacağı düşüncesiyle düşünömselliğın önemi vurgulanmaktadır. Bu vurguyu yapma noktasında ise Mead'ın dönüştürücü sosyal aktivite modeli ile karşılıklı bağımlılık ilişkisi temel alınmakta ve toplum toplumsal ilişkiler olarak görölmektedir. Mead'ın kuramından meydana gelen ilişkiyel sürece ek olarak, medya etnografisinde Bhaskar'ın nedensel açıklamalar yerine nedensel ilişkilerin ele alınması, açık sistemlerin kullanılması, gerçekliğın "orada" ya da "toplumsal olarak kurulduğı" görüşü yerine "gerçekliğın yorumlanışının toplumsal olduğı" kabulünün temel alınmasının faydalı olacağı düşünölmektedir. Düşünömsellik ve ilişkiyelliğın temel alındığı medya etnografisi ya da ilişkiyel etnografi tüm bu temellerle birlikte epistemoloji ve ontolojiye aynı oranda önem verecek, paradigma olarak eleştirel realizmi benimseyecek ve düşünce zeminini ise pragmatik felsefe oluşturacaktır.

Sonuç ve Öneriler: Dijital toplumda, medya etnografisine eleştirel realizmin ve pragmatik felsefenin verdiği imkanlar sorgulanırken: Sosyal medyanın da artık bir kamusal alan haline geldiğı ve insanlar hakkında daha çok bilgiye ulaşılabilceğı, sosyal yapılar olarak sosyal medya araçlarının varlığını sürdürmesi bu yapılardaki normların, kuralların incelenmesi-

ne imkân sağlaması, ritüellerin ve alışkanlıkların takibinin bu araçlarla etnografi sayesinde yapılabilmesi, bu alanlardaki yapı ve ritüellerin ne kadarının kimliğe aktarıldığının görülebilmesi, yeni ortaya çıkan dijital kültürün insanları bir araya getirme farklılıkları ortadan kaldırabilmesi ihtimali gibi daha pek çok imkân düşünülebilecektir. Sınırlar ve riskler sorgulanırken ise: Bu kamusal alanın ne kadarının gerçekten kamusal alan olduğunun sınırlarının net bir şekilde çizilmesi gerektiği yoksa bu durumun mahrem/kamu alanı ayrımının ortadan kalkmasıyla bir sorun haline dönüşebileceği, “gerçek alan ile sanal alan arasındaki sosyal yapıların” arasındaki ilişki dengesi kurulamazsa bir çıkmaza dönüşebileceği, dijital gözetim ile insan hayatının ve araştırmacının buna ne kadar dâhil olacağı konusunun tekrar düşünülmesinin gerekliliği, tam tersine dijitalleşmenin daha büyük bir dijital ayırım meydana getirmesi ve araştırmalarla bu ayırımın daha da derinleşmesi gibi düşünülen ve düşünülebilecek pek çok sınırlar ve riskler düşünülebilir.

Kaynakça

- Bhaskar, R. (2009). *Scientific realism and human emancipation*. Routledge.
- Bhaskar, R. (2013). *A realist theory of science*. Routledge.
- Bhaskar, R. (2014). *The possibility of naturalism: A philosophical critique of the contemporary human sciences*. Routledge.
- Collier, A. (1994). Critical realism: an introduction to Roy Bhaskar's philosophy. Verso: London.
- Davies, C. A. (2012). *Reflexive ethnography: A guide to researching selves and others*. Routledge.
- Desmond, M. (2014). Relational ethnography. *Theory and Society*, 43(5), 547-579.
- Mead, G. H. (2017). Zihin, Benlik ve Toplum (Y. Erdem Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.

2. Sunum

BÜYÜK VERİ ÇAĞINDA SOSYOLOJİK ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİNDEKİ DEĞİŞİM; VERİ BİLİMSEL YANSIMALAR

Change in Sociological Research Methods in the Big Data
Age; Data Scientific Reflections

Aykut ÇALIŞKAN*

Özet

Modern dünyanın sorunlarına çözüm önerisi üretme ve toplumsal olgular üzerinden çıkarımlarda bulunarak ayrı bir disiplin olma özelliğini 18. yüzyılda kazanan Sosyoloji, günümüzde ve istatistik alanında 1930 yıllarda yaşanan değişimin görünen son evresiyle karşı karşıyadır. Teknolojik gelişmelerin imkân tanınmasıyla büyük verilerin depolanması ve bu veriler üzerinden algoritmalar sayesinde anlamlı analizlerin, çağımızda artık sosyal bilimler açısından da araştırma yapılan evrenin tamamına ulaşmayı beraberinde getirmiştir. Bu bildiri sosyal bilimler alanında hali hazırda kullanılan istatistiksel analizlerin ötesinde yakın zamanda adından söz ettiren ve özellikle adli sosyal bilimlerde etkileri olan veri bilimi(madenciliği) yöntemlerinin olay yerleri üzerinden kazanımlarına işaret etmektedir. Ceza Muhakemesi sürecinde fail-mekan eşleştirmelerine katkı sağlayan çok değişkenli veriler sayesinde adli olayları açığa çıkaran sonuçlar çıkarmak ve sonrasında elde edilen bu verileri bireyler, toplumlar, kültürler özelinde yorumlayarak analiz etmek etkileyici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Adli Sosyal Bilimler, Büyük Veri, Algoritma.

* Dr. Öğretim Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, aykut.caliskan@deu.edu.tr

Giriş ve Çalışmanın Amacı

Bireyin görüşünü ve olgulara bakış açısını tasvir eden, ilişkisel yöntemle ölçüme uygun değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran nicel araştırma yöntemleri Sosyoloji'nin istatistiksel prosedüre uygun çalışmaları arasında yer almaktadır (Abbott, 1988:169-171). Lineer model olarak bağımlı değişken üzerindeki açıklayıcı özelliğe sahip faktörlerin etkisinin regresyon analizleri üzerinden açıklanması sosyal olguların modellenmesinde de araştırmacılara önemli katkılar sağlamıştır. Matematiksel açıdan her bir sosyal olgunun modellenmesi ise bağımsız değişkene ait parametre katsayısının tahmin sürecini kolaylaştıran en küçük kareler yöntemin geliştirilmesiyle 1930'lı yıllar sonrasında gelişim göstermiştir. Devamında yazılım alanında gelişmeler ise çok değişkenli verilerin depolanması, çeşitli iterasyon ve analizi mümkün kılan gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Bu çalışma adli sosyoloji alanında veri madenciliğinin olası etkilerini nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan doküman inceleme tekniğiyle ele almaktadır.

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Veri Bilimi alanında yaşanan gelişmeler hızlı bir şekilde sonuç üretilmesine olanak tanıdığından, anlık sonuçlar alınabilmektedir. Lineer modeller aracılığıyla sadece sosyal yapıya ilişkin değil, belirli bir kesitsel tarih aralığı üzerinden elde edilen panel verilerin de zaman serileri analizlerine tabi tutulmasıyla sosyal değişimlerin de matematiksel açıdan modellenmesini kolaylaştırmıştır. Bu açıdan sosyal yapı ve değişimi modelleyen kavramların tayini önem kazanırken, modelleri çerçeve altına alan kuramların sayıltıları önem kazanmıştır (Mc Farland vd., 2016). Toplumsal yapıda herhangi bir alandaki değişimin diğer alanlarda da etkisini gösterdiğini varsayan işlevselci yaklaşımın bakış açısıyla değerlendirdiğimizde adli bilimlerde bu değişim veri madenciliği sonuçları bağlamında suçun tespiti ve hatta önlenmesinde kullanılabilecek olmasıyla birlikte

toplumsal yapıdaki olası etkilerinin neler olabileceği konusunda da bize yol gösterici olacağı düşüncesindeyiz.

Yöntem

Bilimsel açıdan araştırma; temelde odaklandığı araştırma sorusu ve ileri sürülen hipotezlerin test edilmesine olanak tanıyan yapısıyla sistematik bir dille inşa edilirken belki de süreci tamamlayan en belirgin unsur veri toplama araçlarının etkinliğidir. Survey tekniğine dayalı araştırmalarda geçtiğimiz yüzyıl içerisinde önemli çalışmalara imza atılırken, sosyolojinin nicel araştırmalara bakan yönü metodolojik açıdan bireysel bakış açısına yönelmiştir. Dolayısıyla evreni temsil açısından niteleyen örneklemin tutarlı bir biçimde oluşturulması araştırmaların sonuçlarına doğrudan tesir sağlamıştır. Bu arada, büyük veriler, araştırmayı tanılayan bütün verileri gözler önüne sermektedir, dolayısıyla adli sosyoloji bağlamında bu durumun kullanılan yöntemsel teknikler aracılığıyla betimlenmesi ve var olan ilişkilerin modellenmesini çözümlenebilir bir yapıyı da beraberinde getirmektedir. Bu bildiri adli sosyoloji alanında büyük verilerin analizine ilişkin araştırmaların nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan doküman inceleme tekniğiyle içeriklerin taranmasına yönelik bir araştırma süzgecini bizlere sunmaktadır.

Bulgular ve Tartışma

Adli Sosyal Bilimler alanında daha belirgin şekilde etkilerini gösteren ve verilerin yoğun bir şekilde depolandığı olay yerlerinin çok değişkenli yapısını dikkate alarak rasyonel karar süreçlerinin muhakeme sonucunda verilmesinde ilgili analizlerin yapısını hedefine almaktadır. Bu çerçevede işlendiği suçun türüne göre her bir suç mahalli ayrı analiz tekniklerine göre ele alınırken, maddi delillerin her biri kendi ölçme tekniklerine göre sayısallaştırılmakta ve analizlere konu olmaktadır (Lawless, 2016). Adli Sosyal Bilimler açısından ise mekanı ve zamanı kapsayan çok değişkenli verilerin depolanması

ve işlenmesi de bu süreç içerisinde gelişen diğer bir gelişme olmuştur. Bu bağlamda multidisipliner boyutu bir yana dursun suç önleme kuramları çerçevesinde olay yerinden toplanan pek çok verinin hangi olay yerinin suçun işlenmesinde etkilerinin olduğunun tespiti, olay yerinde ihmal boyutlarının olayın taraflarından araştırılması tabiatı gereği önemli miktarda adli olayın toplanmasını zorulu kılmaktadır. Adli sosyolojinin odak noktasında olan bu soruya cevaplanmanın yolu ise adli kurumların kayıtları ve bu kayıtların sosyo-kültürel değişkenler bağlamında veri madenciliği modellerine göre analizinden geçmektedir (Oatley vd, 2006; Ribaux vd., 2016; Guay ve Fortin, 2017; Lefèvre, 2018).

Sonuç ve Öneriler

Sosyal bilimler alanında mekânsal açıdan karşılaştırmaya imkân tanıyan araştırmalar kuramların eleştiriye açık yönünün de gelişimine de farklı örneklemeler üzerinden önemli katkılar vermiştir. Bu süreç akademik dünyada araştırmacıların farklı nitelikleri edinmesine de öncü olurken teknolojik alanda yaşanan gelişmeleri bilgisayar programları aracılığıyla gündelik hayata uyarlanmış ve yeni algoritmaların gelişimine de katkı sağlamıştır. Bu amaçla aynı sosyal kuramların sınanması gibi farklı mekanlarda işleyen adli bilim yöntemlerinin kategorilendirilerek modeller oluşturulması ve gelişen suç olaylarına adapte edilmesi adli sosyal bilimlerinin veri bilimi açısından gelişimine imkan tanıyacaktır.

Kaynakça

- Abbott, A. (1988). Transcending general linear reality. *Sociological Theory*, 6(2), 169–86.
- McFarland, D.A., Lewis, K. & Goldberg, A. Sociology in the Era of Big Data: The Ascent of Forensic Social Science. *Am Soc* 47, 12–35 (2016). <https://doi.org/10.1007/s12108-015-9291-8>

- Lawless, C. (2016). *Forensic Science: A sociological introduction*. Routledge.
- Lefèvre, T. (2018). Big data in forensic science and medicine, *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 57(2018).
- Oatley, G., Ewart, B., & Zeleznikow, J. (2006). Decision support systems for police: Lessons from the application of data mining techniques to “soft” forensic evidence. *Artificial Intelligence and Law*, 14(1-2), 35-100.
- Guay, J. P., & Fortin, F. (2017). Data mining in criminology and forensic science. In *The Routledge International Handbook of Forensic Intelligence and Criminology* (pp. 225-237). Routledge.

3. Sunum

SOSYOLOJİ NEDEN YAPAY ZEKÂ İLE İLGİLENMELİDİR?

SELDA ERSÖZLÜ - İSMAİL SİZER

Bir üretim biçimi olarak teknoloji, sosyolojinin belki de en önemli kavramı olan toplumsal değişimin itici güçlerinden olup insanın doğayla olan mücadelesinin bir çıktısı olarak basit alet üretimleriyle başlamış, günümüzde ileri bilgi teknolojilerine kadar ulaşmıştır. İnsanlık, bu gelişim seyri içerisinde, 1950'lerden beri kendi türünün bir kopyası olan "yapay zekâ" üzerine çalışmalar yapmaktadır. Yapay zekânın, kişisel asistanlar, sohbet botları, özelleşmiş arama motorları, sürücüsüz araçlar, sosyal medya algoritmaları ve robotlar gibi uygulamalarla hayatımıza girmeye başlaması, insan-makine ilişkisini bilimkurgu konusu olmaktan çıkarmakta, konunun teknik boyutlarının ötesinde merkezi bir toplumsal ilişki biçimi olmasına zemin hazırlamaktadır. Görünen odur ki, gelişen teknolojinin bir ürünü olan yapay zekânın hayatımıza girmesi ile birlikte bugüne kadar bilmediğimiz bir dünya ile karşılaşacağız.

İletişim teknolojisinde gittikçe artan bir ivme ile gerçekleşen gelişmeler, günümüzde zamansal ve mekânsal eşsüremlilik olarak olumlu ve olumsuz öğeleri bir araya getirmektedir. Giddens'ın "modernliğin düşünömselliği" (1993) yaklaşımı üzerinden değerlendirilirse, günümüzde yapay zekâ bir araç olduğu kadar toplumsal etkileşimin de bir katılımcısı olmaktadır. Dolayısıyla yapay zekâ ile ilgili çalışmalar ve tartışmalar doğa bilimlerinin olduğu kadar genelde sosyal bilimlerin özelde ise sosyolojinin de konusudur. Bu çalışmada gündeme getirilen yapay zekâyı sosyolojik olarak tartışmaya değer ya-

pan husus da teknolojinin toplumsal hayata dolaylı etkisinin doğrudan etkiye dönüşmesidir. Bu bağlamda çalışmanın temel sorunsalı, yapay zekâ teknolojilerinin toplumsal sonuçlarının göz önünde bulundurularak geliştirilmesinin gereği ve sosyolojinin bu konudaki sorumluluğudur.

İlişkisel bir bakış açısından yola çıkan bu çalışmanın amacı ise, insan-yapay zekâ (makine) etkileşiminin toplumsal hayatta fırsatlar ve riskler açısından üreteceği eğilimler ve karşıt eğilimler hakkında sosyolojik bir tahayyül olarak ortaya koyabilmektir. Bu amaca yönelik veriler, konu ile ilgili literatürün ve konunun uzmanı iki kişi ile yapılan görüşmelerin değerlendirilmesinin yanı sıra, Ferguson gösterilerinde Facebook algoritması, Uber ve Tesla'nın sürücüsüz araç kazaları, Boston Dynamics robotuna şiddet görüntüleri ve Microsoft'un Twitter sohbet botu Tay vakalarının incelenmesi üzerinden elde edilmiştir. Bu veriler yapay zekânın modellenmesi, toplumsal olarak konumlandırılması ve iletişim sorunları olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmiştir.

Yapay zekâ çalışmaları düşünme, akıl yürütme, problemleri algılama ve sonuç çıkarma yeteneklerine sahip "zeki" makinelerin ve zeki yazılımların geliştirilmesi amaçlıyla yapılan bilim ve mühendislik faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu konudaki kitaplar, yapay zekâ ile ilgili çalışma alanını zeki failer: çevresini algılayan ve amaçlarına başarılı bir şekilde ulaşma şansını maksimize ederek harekette bulunan cihazlar olarak tanımlamaktadır (Legg ve Hutter, 2007, s. 9). Yapay zekâ terimini önerenlerin beklentileri, insan gibi düşünen ve dolayısıyla insan gibi davranan bilgisayarların geliştirilmesidir. İnsan nasıl öğreniyor ve zekâsını nasıl geliştiriyor ise, bilgisayarların da aynı yolla öğrenmesi ve zekâsının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Hali hazırda yarı-özerk olarak geliştirilmiş yapay zekâ tabanlı teknolojiler, bilgisayar donanımları, alıcılar (sensor), sürücüler (actuator), algoritma, sinirbilim (neuroscience), bi-

lişsel bilim (cognitive science) alanlarındaki gelişimlerle otonom olmaya doğru hızla harekete geçirilmişlerdir.

Bu amaçla geliştirilen makine öğrenmesi ve derin öğrenme modelleri matematiksel modellemeye dayalı algoritmalarıdır. Bu yapay zekâların çalışma şekillerinde insan “beyni”nin biyolojik bir ağ olarak işlediği varsayılmaktadır. Yani “insanın tanımlayıcı özelliklerinden biri olduğu düşünülen Kartezyen ikilik yapay zekânın da özelliğidir” (Topal, 2017, s. 1353; Tahça, 2009). “İnsan Davranışının Modellenmesi ve Tahmini” (Pentland ve Liu, 1999), insanı bir makineymiş gibi tasavvur ederek yapılmakta, öte yandan bu insan-makine varlığı insanlığın hizmetine sunulmaktadır. Nicel verilere dayalı bu öğrenme modelleri ise niteliksel ayrımın yapılamamasına neden olmaktadır.

Derin öğrenmenin ne kadar ileri gidebileceği ya da yapay zekânın ne kadar otonom olabileceği sorusuna bilim henüz daha yanıt verememektedir. Ancak bugüne kadar olan gelişmeler ve mevcut çalışmalar yapay zekânın toplumsal ağlarda bir boğum oluşturabileceği tahayyüllüne imkân tanımaktadır. Bu durumda “insan-yapay zekâ etkileşiminin sonuçları ne olacaktır?” Her ne kadar yaratıcılarının belirlediği sınırlar olsa da nihayetinde yapay zekâ her şeyden önce özerkliğini geliştiren ve yeni şeyler öğrenmeyi bilen bir algoritmadır. Böyle bir özerk gelişim ve insanla doğrudan etkileşim, sosyologlar tarafından yanıtlanması gereken yeni problemleri ortaya çıkarmaktadır. İlk olarak bizimle etkileşim halinde ancak bizden özerk insansı bir kişiliğe sahip olabilmektedirler. İkinci olarak bizim sosyal ve öznel yönlerimizi bizden öğrenerek geliştirmektedirler. Üçüncü olarak bu özdeşleşme insan için de geçerli olacaktır. Bu problem hem yapay zekâ geliştiricisinin sorumluluğuna ilişkin sorunlar doğurmakta hem de insan-yapay zekâ etkileşiminin dar alanından toplumsal boyutlara uzanmaya başladıkça yeni sorunlar doğuracak gibi görünmektedir. Bu sorunlar ise yapay zekânın toplumsal konumunun ne olacağını

gündeme getirmektedir. Otonom yapay zekâların hakları ve sorumlulukları ne olacaktır?

Otonom yapay zekâlar ya da yapay zekâlı kendilik bilincine sahip bireyler ile insan etkileşimi, olumlu senaryolar olduğu kadar kıyamet senaryoları da üretmektedir. Senaryo ne olursa olsun, gerçek olan şey insanın kendisi ile karşılaşacağıdır. Bu durumda radikal bir insan, medeniyet ve toplumsal değişime karşı sosyoloji de kendine düşen sorumluluğu almak zorundadır. Bu konu yanlış kararların maliyetinden, etik ve mahremiyet konularına kadar pek çok konuyu gündeme getirmektedir.

Yapay zekâ, hem üretimi hem de tüketimi açısından, insanın kendi eylemliliği ve değerlendirmeleri üzerine düşünmesini yani düşünümseelliği gerektiren sosyal bir sürece işaret etmektedir. Diğer bir ifade ile insan ve yapay zekâ birbirlerinden öğrenerek yeni deneyimler, değerler ve yargılar gibi nitelikler inşa edebileceklerdir. Yapay zekânın bir insan modeli olduğu düşünülürse, bu modellemenin yapılabilmesi disiplinlerarası bir konu olmalıdır. İnsanın kendi “artifact”ini üretmesi için her şeyden önce bunu ne amaçla yaptığını bilmesi ve onunla birlikte yaşayacağında kendisini neler bekleyeceğini tahayyül edebilmesi ve bunun için de kendini bilmesi gereklidir. Ahmet İnam’ın da vurguladığı gibi belki de yapay zekâ insanın kendi türünü tanıması için bir fırsattır (Demir ve Arıcı, 2019). Ancak, böyle bir tanımlama için yukarıda örneğini gördüğümüz mühendislik yaklaşımları yeterli değildir. Sinirsel bir olgu olarak “beyin” ve sosyolojik olarak “zihin” farklı şeylerdir. Bu düşünce bize zihnin doğasının sosyal karakterini yani zihnin “öteki” ile ilişkisini verir. Biyolojik yaşamlardan farklı olarak insanın anlam üretme kapasitesi, içine ahlaki da alan farklı bir tartışma alanına girer. Bunun da ötesinde, Wolfe’nin (1991) dikkat çektiği gibi eğer insan müphem, farklı gerçekliklere sahip ve anlamın sosyal inşasını gerçekleştiren bir varlıksa Luhmann’ınki gibi algoritmik, otomatik işleyen, kural takipçisi bir insan modeli yetersiz kalacaktır. Konuyu bir bütün ola-

rak, kültür-doğa, akıl-beden, yapay-doğal ve en nihayetinde doğal zekâ-yapay zekâ karşıtlıkları üzerinden değil, ilişkisel olarak kavramalıyız. Ve en nihayetinde insandan yola çıktığımızı hatırlayarak ahlaki sorumluluğumuzu unutmamalıyız.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, sosyolojik tahayyül, ilişkisel sosyoloji, insan-makine etkileşimi, düşünümseellik

Kaynakça

- Adalı, E. (2017, Ocak-Mart). Yapay Zekâ. İTÜ Vakfı Dergisi(75), s. 8-13.
- Çiftçi, V. (2018, Aralık). Geçmişten Geleceğe Kendiliğe Bir Bakış: Özgünlük, Zaman ve Özgürlük. Metazihin Yapay Zekâ ve Zihin Felsefesi Dergisi, 1(2), s. 195-210.
- Demir, M. H., ve Arıcı, M. (2019, Haziran). Prof. Dr. Ahmet İnam'la Söyleşi: İnsanı Tanımak için Yapay Zekâ: Sahici İnsan ve Bir Yaşam Tarzı Olarak Felsefe. Metazihin Yapay Zekâ ve Zihin Felsefesi Dergisi, 2(2).
- Derin Farklar: Yapay Zekâ, Makine Öğrenmesi ve Derin Öğrenme. (tarih yok). Thinktech STM Teknolojik Düşünce Merkezi. Ocak 2020 tarihinde https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/141120181498483_stm_blog_yapay_zekâ_makine_ogrenmesi_derin_ogrenme.pdf adresinden alındı
- Endüstri 4.0 Platformu (20020). Endüstri Tarihine Kısa Bir Yolculuk. Ocak 2020 tarihinde <https://www.endustri40.com/endustri-tarihine-kisa-bir-yolculuk/> adresinden alındı
- Ersöz, S. (2019). Modernliğin Bireyciliği İle Yaşam Politikalarında Beliren Bireyselleşmenin Arasındaki Farkın İlişkiselliği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE

- Giddens, A. (1993). *New Rules of Sociological Method*. Cambridge: Polity Press.
- Goertzel, B. (2016, February). Infusing Advanced AGIs with Human-Like Value Systems: Two Theses. *Journal of Evolution and Technology*, 26(1), s. 50-72.
- Gülenç, K., ve Arıttürk, M. H. (2014, Bahar). Teknoloji Çağında Rasyonallite, Deneyim ve Bilgi: Sorunlar & Eleştiriler. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(22), s. 113-131.
- Güngör, N. (2011). *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- İnce, G. (2017 (b), Ocak-Mart). Dünyanın Bütün Robotları, Birleşin! *İTÜ Vakfı Dergisi*(75), s.26-30.
- İnce, G. (2017, Ocak-Mart). İnsanlığın Yapay Zekâyla İmtihanı. *İTÜ Vakfı Dergisi*(75), s. 14-17.
- Kafalı, H. (2019, Haziran). Yapay Zekâ, Toplum ve Dinin Geleceği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(46), s. 145-172. Ocak 2020 tarihinde <https://orcid.org/0000-0002-2340-6834> adresinden alındı
- Kasapoğlu, A., ve Odabaş, Y. (2009, Haziran). Sosyolojik Açıdan Teknoloji Odağında Güncel Sorunların Yorumlanması. *Elektrik Mühendisliği*(436), 31-33.
- Legg, S., ve Hutter, M. (2007). A Collection of Intelligence. *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications*, 157, 17.
- Makridakis, S. (2017, 01 11). The Forthcoming Artificial Intelligence (AI) Revolution: Its Impact on Society and Firms. 01 2020 tarihinde <http://hdl.handle.net/11728/9254> adresinden alındı
- Pentland, A., ve Liu, A. (1999). Modeling and Prediction of Human Behavior. *Neural Computation*(11), s. 229-242.
- Pirim, H. (2006). Yapay Zekâ. *Journal of Yaşar University*, 1(1), s. 81-93.

- Sariel, S. (2017, Ocak-Mart). Günümüzde Yapay Zekâ. İTÜ Vakfı Dergisi(75), s. 21-25.
- Schwartz, R. D. (1989, Spring). Artificial Intelligence as a Sociological Phenomenon. The Canadian Journal of Sociology, 14(2), s. 179-202.
- Tahça, M. (2009). Felsefi Açıdan Yapay Zekâ. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla SBE
- Topal, Ç. (2017). Alan Turing'in Toplumbilimsel Düşünü: Toplumsal Bir Düş Olarak Yapay Zekâ. DTFC Dergisi, 57(2), s. 1340-1364.
- Topçu, O. (2015, Mayıs). Akıllı Otonom Sistemler. Deniz Kuvvetleri Dergisi(622), s. 18-25.
- Uyar, T. (2017, Ocak-Mart). Ya Yapay Ahlak? İTÜ Vakfı Dergisi, s. 18-20.
- Van Dijk, J. (2016). Ağ Toplumu. (Ö. Sakin, Çev.) İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Wolfe, A. (1991, Mart). Mind, Self, Society and Computer: Artificial Intelligence and The Sociology of Mind. American Journal of Sociology, 96(5), s. 1073-1096.

IV. OTURUM
BİR ŞEHİRİ SORUNSALLAŞTIRMAK:
GAZİANTEP’TE OLGUSAL KENT SOSYOLOJİSİ
ÇALIŞMALARI
Oturum Başkanı: SİNAN TANKUT GÜLHAN

1. Sunum

Kenar, Sınır, Çevre, Eşik? Kentsel Tarihsel-Coğrafyada
Gaziantep Şehrini Konumlandırmak

SİNAN TANKUT GÜLHAN*

Bu sunumun amacı, Gaziantep’i bir şehirler skalasına yerleştirmek gibi bir dert taşımakla birlikte, şehirciliğin sair surette beliren epistemolojilerinin eleştirisini de yapmayı amaçlıyor. Literatürde, Gaziantep’i kentleşmesi açısından ifade etme ihtimali bulunan bir çok kavram var: sınır şehri, sanayi şehri, eşik şehri, ikincil şehir, çevre şehri. Buna ek olarak, Gaziantep’te aktif bir biçimde gözlemlenen kentleşme süreçlerinin de sair isimleri mevcut: kenar şehirleşmesi, banliyöleşme ve/veya altkentleşme, şehir/bölgeleşme. Ayrıca, doğrudan Gaziantep’in yer aldığı bir düzlem değil, fakat en azından 1980’lerin sonundan bu yana Türkiye’nin hızla sanayileşen şehirleri, bunu ithal ikamecilikten ihraç yönelimli sermaye birikimi sistemine geçiş sayesinde sağladıkları için mebzul miktarda küreselleşen kentten de bahsetmek gerekiyor.

Bu sunum, Gaziantep’i etiketlemekten ziyade, kentsel düşüncenin içerisinde kendi gerilimleriyle mukim ve farklı tarihsel safhalarda ortaya çıkmış tanımlama çabalarını nicel ve nitel

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi Sosyoloji & Kent Çalışmaları

verinin ışığında ele almayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken, dört veri kümesinden faydalanacağım. Birinci veri kümesi, Gaziantep'te konut piyasasından derlendi. Kendi yazdığım Python bazlı internet tarama kodu aracılığıyla, 2018'in son ayında çevrimiçi satılık ilânına çıkan bütün konutların coğrafi koordinatlarının da bulunduğu bir veritabanı oluşturdum ve bu veritabanını açık kaynak tabanlı CBS programına aktararak görselleştirdim. İkinci veri kümesi, 2018 ortalarında Gaziantep'in en hızlı gelişen alt kenti olan Karataş'ta gerçekleştirdiğim 511 konut ve kentsel hayat memnuniyeti anketine dayanmaktadır. Üçüncü veri kümesi ise 2015'ten bu yana sürdürmekte olduğum kentsel gelişmenin başat aktörleriyle - emlakçılar, mimarlar, müteahhitler, belediye görevlileri- süregelen katılımcı gözlemlerimin ürünü. Dördüncü veri kümesi, Gaziantep'in sanayi ve ticaret kapasitesine dair TÜİK ve bil-hassa sanayi ve ticaret odalarının verilerine dayanmakta.

1970'lerin sonlarına kadar kent çalışmalarının zımnî kabulü, kentleşme süreçlerinin *de te fabula narratur* paradigmasını kabul ettiği yönündeydi. Sadece Marksist kanattan değil, Weberci ve hatta, *area studies* üzerinden harekete geçmiş W.W. Rostow'un fikrî kuruculuğunu yaptığı modernleşme kuramları da, her şehri bir önceki proto/arkaik bir şehrin ve muhtemelen bütün şehirleri de kapitalistleşmiş Atina'nın timsali olarak görme yönünde bir paradigmatic mutabakat mevcuttu. Bil-hassa, 1980'lerin sonunda farklı ve diğerlerine benzemeyen şehirlerin, daha doğrusu, dünya ekonomisinin kentleşmesinin neticesi olarak ortaya çıkan, Friedman cenahından dünya şehri, Sassen cenahından ise küresel şehir olarak adlandırılan ayrıcalıklı şehirlerin çok kısa bir zamanda akademik alanın çok ciddi bir ilgisine mazhar olarak, ancak 1970'lerin ortalarında o da dünya sistemleri kuramları, emperyalizm kuramları ve bağımlılık kuramlarının getirdiği azgelişmişliğin gelişmesi sesinin kent hakkındaki analizlere yayılmasına, muhtemelen gönüllü olmamakla birlikte, yol açtı.

Anthony King, 1990'ların hemen başında, daha sonra defaatle tekrarlanacak bir soruyu, biraz da müstehzi bir ifadeyle sordu, "bütün şehirler zaten dünya şehri değil mi?" Bu soruyu burada tekrarlamamın önemli bir sebebi var, şehri eğer sosyal bilimleştireceksek, bir kent biliminin içinden konuşuyorsak, şehrin idari, kültürel, siyasi, tarihsel vd. sınırlarıyla yetinmeyip, şehrin üretilmesini sağlayan sâiklerin peşinden gitmemiz gerekiyor. Jennifer Robinson, King'in sorusunu biraz daha ileriye taşıdı ve istihza oranını belli bir miktar yumuşatarak, belki de artık sıradan şehirlere bakma zamanımız geldi çağrısını seslendirdi. 1990'ların sonu ve daha yüksek sesle 2000'lerin başlarında haydi sıradan şehirlere bakalım çağrısını bir hayli güçlkle zamanının güçlü araştırma programları akıntısına karşı bir set hâline getirmeye çalışırken, Robinson, gene de bariz bir sorunun uzağına düşüyordu. Çünkü Robinson için, İstanbul küresel bir şehir olmaya belli ki çok çabalamaktaydı, daha da çabalayacaktı, ancak belki de bir sıradan şehir kalması daha da yeğlenebilirdi veya en azından biz dışarlıklıl原因 bilgii içeriden, yabancılaşmayı ise taşralı kılmamızın -doğru da- bir yoluydu. Ne var ki, İstanbul sıradan bir şehirse eğer, Gaziantep nasıl bir şehirdir? Fevkalâde sıradan, haddinden fazla sıradan, gereksizce rutin, ya da bir sınır şehri? Bu bildiri, bu soruların cevabını arayacak.

Gaziantep, sınırda yer almasına rağmen, bir sınır şehrinin tipik özelliklerini sergilemez. Türkiye'nin batısında gözlemlenebilen yeni kuşak kenar (edge) şehirlerin gelişmesiyle bir hayli ortak noktası vardır, özellikle yeni kuşak banliyöleri göz önüne alınırsa. Küresel şehirler hiyerarşisinde çevreye mütakabil olduğu barizdir, Türkiye'nin kendi kentsel hiyerarşisinde ise Wallersteinci yarı-çevre özellikleri sergiler. Özellikle daha doğusundaki şehirler ve 2012 öncesi Suriye şehirleri için bir eşik şehri işlevini yerine getirir, ancak eşik şehirlerinin tanımlandığı üzere liman erişimi yoktur, demiryolları hattı da on yıldır mevcut değildir. Gaziantep'i sosyolojik bir sorunsal

olarak ele almak, sıradan şehirler hakkında bir kere daha düşünmeyi gerektirmekte.

Anahtar kelimeler: kentleşme, Gaziantep, eşik kenti, kentsel kuram, sıradan şehirler, mekân sosyolojisi

Abstract: Edge, Border, Peripheral, or a Gateway City? Juxtapositioning Gaziantep in the Urban Historico-Geographical Realm

Kaynakça:

- Garreau, J. (2011). *Edge City: Life on the New Frontier*. Retrieved from https://books.google.com.tr/books?id=_h4eF9H_9UtQC
- King, A. (1990). Architecture, capital and the globalization of culture. *Theory, Culture & Society*, 7(2-3), 397-411. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/026327690007002023>
- King, A. D. (2004). *Spaces of global cultures*. Retrieved from http://books.google.com.tr/books?id=1iSgOSp_n1UC
- King, A. D. (2015). *Urbanism, colonialism, and the world-economy*. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/books/9781315715506>
- Robinson, J. (2013). *Ordinary Cities: Between Modernity and Development*. Retrieved from <http://books.google.com/books?id=340TH0UWKxkC>
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. Academic Press.

This paper purports to define Gaziantep as an urban entity in a wider scale of planetary urbanization, in addition to utter some criticisms on the prevalent urban epistemologies of our time. There exists a plethora of terms to position Gaziantep: a border city, an industrial city, a gateway city, a secondary city, a peripheral city. In addition to these divergent urban qualities, there also appears to be some social phenomena easily recognizable in Gaziantep's urban landscape: the emergence of one or more edge cities, rampant suburban sprawl, and, last, but not least, a hub of a city-region. Furthermore, urbanization in Turkey cannot be merely explained by focusing on Gaziantep alone, since industrialization in Turkey, especially in the last four decades, owes its existence to the transformation from import substitution to export oriented capital accumulation strategies at a global scale. This also implicates the concept of the global city, as well.

This paper is not about finding the right label, not about pigeonholing Gaziantep into a comfortable sociological explanatory framework. I argue that to be cognizant of Gaziantep's urban characteristics necessitates a self-reflexivity that is attuned to the inherent contradictions and aspires to be rich in qualitative and quantitative data. I employed four main sources of data here. First dataset is compiled from online home sales ads. I used python-based web-scraping codes that I developed to gather all residential homes for sale in Gaziantep in late 2018. I then mapped the data using open-source GIS programs to better visualize the main geographical features of housing market in the city. The second dataset comes from a survey of 511 households I conducted in mid-2018 to gauge urban cultural expectations in the rapidly growing suburb of Karataş. The third dataset comes from my personal participant observation and interviews with the main actors of production of space in Gaziantep -real estate salesmen, architects, developers, municipal officers, etc. The fourth dataset comes from the national census data and also uses in-

dustrial and commercial figures collected by the chambers of industrialists and commerce in the city.

The implicit argument regarding the worldwide urban development up until the late 1970s was centered around the fulcrum that *de te fabula narratur* is comprehensive enough for all cities, that one city's trajectory would be repeated elsewhere. Not only the then hegemonic Marxism was intent on the uniformity of development, or, underdevelopment, but also the Weberian strand of urbanism, as well as the Rostowian modernization theory as embodied by the *area studies* had sought forth the proto/archaic urban form that descends back to an idealized notion of Athens in capitalistic reincarnate. This was the paradigm shared by the vast majority of approaches prevalent back then. The critical stance raised by an ascendant historico-geographical Marxism that dwelt on the modern World systems analysis, theories of dependency and imperialism, and the underlying questioning of the development of underdevelopment was silenced by the 1980s -perhaps, not intentionally- with the onset of the World city as developed by Friedman, or, the global city as argued by Saskia Sassen.

In the early 1990s, Anthony King raised a crucial question: "are not all cities World cities?" It was not only a rhetorical question, it was also an attempt in negation. If we are to investigate any city, aren't we supposed to follow the patterns, structures, and relationships that produce an urban space. Jennifer Robinson carried King's criticism further, and sought for a return to the study of the ordinary cities. Yet, the elusive ordinary city does not dovetail with what we would expect. For Robinson, Istanbul aspires to be a global city, while in itself it's rather an ordinary city. If Istanbul is an ordinary city, that where does that leave Gaziantep? Extraordinarily ordinary city, unnecessarily boring city, or a border city? This paper is an attempt to come up with an answer to such questions.

Gaziantep as a province is located on the Syrian border, however, the city itself is not a border city. The city is the site of a rapid suburban sprawl, edge city formation is impeccable, yet not exactly fits the textbook definition. It's peripheral city in the grand scheme of World cities, though, it is more akin to a semi-peripheral city if we follow the Wallersteinian World systems analysis. It is a gateway city, without any doubt, especially in consideration of its eastern flank. And it used to be a gateway city for the Syrian North before the outbreak of the war. On the one hand, it might be a gateway to its east, on the other hand, it can barely connect to the World economy, lacks a port, and for the last decade its railroad connections are not functioning. In the end, investigating urban space in Gaziantep requires a thorough examination of norms, categories, and epistemologies of urban sociology and hearkens to the Notion of the ordinary cities once again.

Keywords: urbanization, Gaziantep, edge cities, urban theory, ordinary cities, sociology of space

Bibliography:

- Garreau, J. (2011). *Edge City: Life on the New Frontier*. Retrieved from https://books.google.com.tr/books?id=_h4eF9H9UtQC
- King, A. (1990). Architecture, capital and the globalization of culture. *Theory, Culture & Society*, 7(2-3), 397-411. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/026327690007002023>
- King, A. D. (2004). *Spaces of global cultures*. Retrieved from http://books.google.com.tr/books?id=1iSgOSp_n1UC
- King, A. D. (2015). *Urbanism, colonialism, and the world-economy*. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/books/9781315715506>
- Robinson, J. (2013). *Ordinary Cities: Between Modernity and Development*. Retrieved from <http://books.google.com/books?id=340TH0UWKxkC>

Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. Academic Press.

2. Sunum

Yerinden Edilme: Sermaye Çevriminin Devamlılığı İçin Bir Senaryo; Gaziantep Örneği

Halil ECER*

Özet: Küreselleşme ile birlikte özne haline gelen kentlerin toplumsal ve mekânsal dönüşüm yaşaması, bu dönüşümün nasıl gerçekleştiği ile ilgili farklı yaklaşımların gelişmesini tetiklemiştir. Kentlerin, uluslararası sermayeye eklenme çabaları 'girişimci kent' formları ile yaygınlık kazanırken değişen 'kamu yönetim' yaklaşımları ile adem-i merkezîyetçiliğin kökten ortadan kaldırılması gibi bir durumun ortaya çıkmasının önünü açmıştır. Uluslararası bütünleşme kapsamında ulus ötesi sermaye dolaşımı, kültürel türdeşme ve yaşamın belli standartlaşma eğilimleri ile birlikte "dönüşen dünya" fikri gün geçtikçe hakim paradigma eğilimi göstermektedir. Dünya üzerindeki bu dönüşüm eğilimi beraberinde mekânsal ve toplumsal olarak farklı iki boyut ortaya çıkartmaktadır. Toplumsal boyut itibarıyla "evrensel" değerlerin yaygınlık kazandığı, "mod" yani ortalama bir birey ve toplum yapısının ön görüldüğü, ideal olanın standartlaşması üzerine tartışmalar sürmektedir. Öte yandan dönüşümün mekânsal boyutu ise kent alanında farklı dinamiklerin bir araya gelmesi ile birlikte değişim-gelişim eğilimi ağırlık kazanmaktadır. Dünya üzerinde gerçekleşen büyük dönüşümlerin temeli göz önünde bulundurulduğunda ekonomik kökenli faaliyetlerin yoğun bir rol aldığını görmekteyiz. Sanayi devrimi ile başlayıp kısa bir süre sonra Fransız devrimi ile devam eden hızlı değişim eğilimleri ekonominin ya da daha net anlamda sermayenin toplumsal değişimdeki rolü üzerinde ikna edici yaklaşımların geliştiril-

* halil.ecer@outlook.com / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ Sosyoloji Bölümü

mesine olanak sağlamıştır. 1929 ekonomi buhranından sonra kapitalist üretimin boyut değiştirmesi, ardından İkinci Dünya Savaşı ve sosyal refah devlet yaklaşımları, en nihayetinde neo-liberal sistemin kökleşmesine kadar süren krizler (toplumsal ve ekonomik krizler) dönüşümü kaçınılmaz kılmıştır. 21.yy'a varmadan 1944 yılında Karl Polanyi tarafından yayınlanan *Büyük Dönüşüm* (Türkçe Basım: 2007) kitabı ile dönüşüm ve krizler üzerinden küreselleşme tartışması başlatmıştı. Polanyi, tartışmalarında ulus devlete olan güveni ve piyasanın doğallığı ile birlikte küreselleşmeyi "doğallık" olarak ele almıştır (Ritzer, 2011, s. 142). Dönüşümün bittiğini veya hayatta kalacağını, dönüşümün tek yol üzerinden devam edeceğini, *Tarihin Sonu Mu?* savını öne süren Francis Fukuyama (1989), dönüşümü liberalizm boyutu ile ele almıştır.

Küresel düzeyde yaşanan ekonomik dönüşümlerin kentsel alan tecellisi mekân ve toplum olarak iki farklı boyutta gerçekleşmektedir. Dönüşümün mikro anlamda kent üzerindeki mekânsal ve toplumsal yansıması bu çalışmanın konusunu oluşturduğu için mekân/toplum ve dönüşümü tarihsel süreç içerisinde ele alıp farklı araçsallaştırmaların dönüşümü tetiklediği yönündeki bulguların bir araya gelişi üzerinde bir tartışma yapılmaktadır. Türkiye'nin dönüşümü üzerine kent bazlı çalışmaların seyrek olması ya da yapılan çalışmaların metropollerde yoğunlaşması Türkiye'nin geri kalanı için çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Metropol kent düzeyine ulaşmamış Gaziantep kentinin Nuri Pazarbaşı Mahallesinde mekânsal ve toplumsal dönüşümü ele almak bu gerekliliğin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Söz konusu saha ele alınırken mekânsal dönüşümün kökenlerini David Harvey'in 'sermaye çevrimleri' yaklaşımına dayandırılırken, toplumsal dönüşümün arka planını ise Pierre Bourdieu'nun 'habitus' yaklaşımına dayandırılmaktadır. Bu kuramsal arka planlar kentsel dönüşüm projesinin toplumsal ve mekânsal dönüşümünün 'nasılını' ve 'nedenini' ortaya çıkarması bakı-

mından büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm projelerinin mekânsal ve toplumsal dönüşümde oynadığı rolün legalistik arka planı ve uygulamada ortaya çıkan çarpıklıkların yapılan saha çalışması neticesine ortaya konulmaktadır.

Araştırmanın bulgu ve tartışmasına değinildiğine ise; Nuri Pazarbaşı Mahallesinde mekânsal üretimden ortaya çıkan rantın yerel yönetim ve belirli kişilerin (özellikle belediye meclis üyeleri) arasında pay edilmesi Harvey'in 'sosyal adalet' ilkesine ters düştüğünü ve kentsel yoksulluğun yeniden üretilmesine ön ayak olduğu gerçeğini ortaya çıkartmaktadır. Öte yandan kentsel dönüşüm projesi sonucunda Nuri Pazarbaşı Mahallesinde yıkımlarda direkt etkilenen yaklaşık 4.000 kişinin sadece %10'u gibi küçük bir oranın mahallede yaşamaya devam etmesi, %90'nı ise yerinden edilerek mahalle ile mekânsal aidiyetinin koptuğu gerçeğini ortaya çıkartmıştır. Kentsel dönüşüm uygulaması ile birlikte yerinden edilen yoksul bireylerin yerine orta sınıf kesimin ağırlıkta olduğu farklı bir toplumsal yapı yerleşmiştir. Kentsel dönüşüm projesi sonrasında yerinden edilenlerin kentin çeperine gitmeleri hususunda yerel yönetimin teşvikleri olmuştur. Yerinden edilmelele birlikte mekânsal aidiyetin yitirilmesi ise ortaya çıkan habitus çatışmaları toplumsal yarılmayı tetiklemiştir. Bu bulgular sonucunda kentsel dönüşümün bir sonucu olarak ele alınan "yerinden edilme" olgusunun araçsallaşması ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak kentsel dönüşüm projesi salt kentin yenilmesi veya konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik olmayıp beraberinde rant gibi sosyal adaletsizliğe sebep olacak bir olgunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kentsel dönüşüm projesinin toplumsal yansıması ise yerinden edilme ve yoksulluğun yeniden üretimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Nuri Pazarbaşı Mahallesinde gerçekleşen kentsel dönüşüm projesi mevcut problemleri (çarpık kentleşme gibi) öteleme yoluyla

kısa vadede çözüm yanılması yaratmış olup ileriki dönemde daha ağır ve çözülemeyecek problemlere gebe bir uygulama halini almıştır.

Anahtar kelimeler: Gaziantep, Rant, Yerinden Edilme, Kent-sel Dönüşüm

Kaynakça

- Bourdieu, P. (1996). *Toplumbilim Sorunları*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım*. (D. Şanan, & A. Berkkurt, Çev.) Ankara: Haretik Yayınları.
- Harvey, D. (2019a). *Dünyanın Halleri*. (Ş. Alpagut, Z. Cansu Başeren, B. Doğan, B. Kıcı, & vd., Çev.) İstanbul: Sel Yayınları.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (M. Morali, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Polanyi, K. (2007). *Büyük Dönüşüm*. (A. Buğra, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

3. Sunum

SANAYİ ÇALIŞANLARININ KENT VE GÜNDELİK HAYAT DENEYİMLERİ: GAZİANTEP MAVİKENT OTO SANAYİ SİTESİ ÖRNEĞİ

VELİ KAYA*

Özet

Bu çalışmada, Gaziantep Mavikent oto sanayi sitesinde çalışanların hayatta kalma stratejileri ve kent hayatındaki gündelik yaşam deneyimleri araştırılarak, kent hayatında çalışanların mevcut hayat şartlarında yaşamlarını idame ettirmek ve ailelerine daha iyi bir hayat sunmak için ne gibi stratejiler geliştirdikleri araştırılmıştır. Aynı zamanda üretim ilişkilerinde ve ekonomik yapıda yaşanan değişimlerin çalışanların gündelik yaşamlarını ne derece etkilediği, işçi ve işveren ilişkilerini nasıl dönüştürdüğü irdelenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı sanayi çalışanlarının gündelik hayat örüntülerini ve hayatta kalabilmek, yaşamlarına devam edebilmek için geliştirdikleri kent deneyimlerini ve hayatta kalma stratejilerini analiz edebilmektir. Çalışmada, çalışanlarla birebir görüşülerek ve yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Giriş ve Çalışmanın Amacı

Sanayi devrimi ile birlikte sanayileşmenin kentlerde yoğunlaşması beraberinde sanayi sektörlerinde çalışacak işçi ihtiyacı doğurmuştur. Kırsal kesimde tarımda makineleşmenin gelişmesi ile kentlere yoğun işçi göçleri başlamıştır. Bu göç kentlerde nüfusun hızla artmasına neden olurken doğal olarak kentleşmenin de hızlı bir şekilde oluşmasına yol açmıştır. Bu

* Veli KAYA, Gaziantep Üniversitesi, Kent Çalışmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans

durum kentsel mekanın işçilerin en önemli barınma merkezleri olmasını sağlamıştır. Üretim araçlarından yoksun olarak kentlere gelen insanlar üretim araçlarına sahip olan insanlar tarafından artı değer üretmek amacıyla çalıştırılmışlardır. Bu minvalde kentlerde emek gücüyle çalışan insanlar ne gibi hayatta kalma stratejileri uygulamaktadır? Gündelik hayat deneyimleri nasıl şekillenmiştir? Yaşam habitusları ve kültürel süreçler çalışanların hayatlarını idame ettirmesinde ne gibi dönüşümler meydana getirmiştir? Sorularından hareketle çalışmanın amacı belirlenmiştir. Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular sanayi çalışanlarının kent hayatında yaşadıkları sıkıntıları, zorlukları ve bu doğrultuda ne gibi deneyim ve stratejileri geliştirdikleri konusunda bizlere ışık tutacaktır.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Kent deneyimleri ve hayatta kalma stratejilerini yalnızca üretim ilişkilerindeki bağıntılar oluşturmaz. Bu olguların insanların ait hissettiği toplumsal değerler ve o toplumun içinde bulunduğu sosyo-kültürel çerçeveler etrafında şekillendiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla araştırma sahamızda yaptığımız yüz yüze görüşmelerde ve derinlemesine mülakatta bu değişkenleri de araştırmamızın kapsamı içine aldık. Bu bağlamda araştırmamızın teorik kapsamını ve kuramsal çerçevesini kapitalist üretim sistemleri ve üretim ilişkilerinin işçilerin gündelik hayatında meydana getirdiği dönüşümlerin yanı sıra; Anthony Giddens'ın yapı/eylem formasyonu, Henri Lefebvre'nin gündelik hayat teorisi, Pierre Bourdieu'nun Habitus ve Alan kavramları ve Karl Marx'ın emek, artı değer sömürüsü ve yabancılaşma kavramları oluşturmaktadır. Diğer yandan ülkemizde Yasin Durak'ın *Emeğin Tevekkülü* ve Theo Nichols ile Nadir Suğur'un *Global İşletme ve Yerel Emek* ve Nadir Suğur'un *Eskişehirde Çalışan Yoksullar, Enformel İstihdam ve Yoksulluk İlişkileri* çalışmalarından hareketle kavramsal ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu çalışma sanayi çalışanlarının gündelik yaşam deneyimlerinin ve hayatta kalma strate-

jilerinin oluşmasında ve şekillenmesinde değişen yapı ve süreçlerin belirlenmesine katkı sağlayacak niteliktedir.

Yöntem ve Metodoloji

Araştırma, Gaziantep kentinin Mavikent Mahallesinde 2015 yılında yapımı tamamlanan 320 bin metre kare üzerinde yapılan ve toplam 1016 adet işyerine sahip olan Mavikent Oto Sanayi Sitesinde yapılmıştır. Araştırmada verileri toplamak, araştırma sahasını gözlemlemek ve tespitlerde bulunmak, verileri yorumlamak için nitel araştırma tekniklerinden faydalanılmıştır. Bu doğrultuda veriler gözlem ve katılımcılarla yüz yüze görüşülerek derinlemesine mülakat tekniği ile toplanmaya çalışılmıştır. Araştırma sahasında sorduğumuz soruların tamamı açık uçlu sorular olup, katılımcılara, araştırmanın temel aldığı ana konu üzerine ve bu çerçeve dahilinde sorular sorulmuştur. Bu minvalde araştırma süresince tamamı erkek olmak üzere 30 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. 30 kişiden 1 tanesi sanayi sitesi başkanı, 12'si hem kendi işinin sahibi hem ustabaşı, 17'si ise işçi olmuştur. Görüşmeler yapılırken -araştırmaya katılan katılımcıların onayı alınarak- ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Yapılan araştırma sonucunda, görüşme gerçekleştirdiğimiz katılımcıların demografik durumları göz önüne alındığında katılımcıların genel olarak eğitim seviyesi düşük, evli ve alt sınıf gruplarına ait olan erkek bireyler olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların genel olarak kendilerine ait bir evinin olmadığı ve kiralık evlerde yaşadıkları tespit edilmiştir. Diğer yandan uzun saatler boyunca, zorlu şartlarda, düşük ücret ve sigortadan yoksun bir şekilde çalıştıkları görülmüştür. Çalışanların esnek bir şekilde çalıştığı işe başlama, işten çıkma ve izin durumlarının belirsiz olduğu yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Hayatta kalma stratejileri bağlamında hayata devam edebilmek için gerekli olan

doğal ihtiyaçları karşılama noktasında zorluklar yaşayan çalışanlar genel olarak borç, ihtiyaçlardan kısma, alışveriş açısından daha ucuz mekanları seçme, ihtiyaçları erteleme ve sosyal faaliyetlerden feragat etme gibi stratejiler oluşturdukları ve böylelikle kent hayatında çalışan yoksullar olarak mücadele ederek hayatlarına devam ettikleri yapılan araştırma sonucunda saptanmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, çalışanların hayatta kalma stratejileri ve bu stratejiler doğrultusunda oluşan ve gelişen gündelik yaşam deneyimleri, bu deneyimlerin kent yaşamındaki tezahürleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda sanayi devrimi ile birlikte hızlanan kentleşme ve sanayileşme süreci toplumsal ilişki katmanlarının ortaya çıkmasına ve devam eden süreçte daha da keskinleşmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak sanayi kapitalizminin geçirdiği üretim ilişkileri, fordist ve postfordist üretim sistemleri, neoliberal ekonomik anlayışına geçiş, esneklik ve enformelleşme uygulamaları toplumsal ilişki katmanlarında emek gücünü satarak hayatlarını idame ettirmeye çalışanların hayatta kalma stratejilerini ve gündelik yaşam deneyimlerini doğrudan etkilemiştir.

Kaynakça

- Durak, Y. (2013). *Emeğin Tevekkülü*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2016). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (I. Gürbüz, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Marx, K. (2013). *1844 El Yazmaları*. (M. Belge, Çev.) İstanbul: Birikim Yayınları.
- Nichols, T., & Suğur, N. (2005). *Global İşletme ve Yerel Emek*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Wacquant, L., & Bourdieu, P. (2011). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (N. Öktem, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

4. Sunum

ALTKENTLEŞME VE SİTE HAYATI: GAZİANTEP KARATAŞ ÖRNEĞİ

BARAN HERDEM*

Özet

Mevcut çalışmada altkent mekânları ile orta sınıf ilişkiselliğini irdelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Gaziantep'in Karataş Mahallesinde yürütülen saha çalışmasından elde edilen veriler teorik birikimin ışığında yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Altkentleşme, altkent, orta sınıf, habitus, mekân*

Giriş

Kentler, tarihsel gelişmeler doğrultusunda insan popülasyonunu cezbeden fonksiyonlar edinmesinin yanı sıra kentleşmenin ivme kazanması sonucunda, kentsel yaşam formunun negatif taraflarını oluşturan sorunlar da yaratmıştır. Bu bağlamda, kentsel mekânda sürdürülen sosyo-ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından kentleşmenin yan etkilerini minimize etme çabaları ön plana çıkmıştır. Mevcut araştırmanın ilgi odağı, önemli bir tarihselliği söz konusu olan ve tarihsel gelişmeler paralelinde, kentsel mekânın negatif formuna yönelik bir çözüm mekanizması olarak sunulan toplumların kentsel pratiklerinden bir tanesi olan altkent mekânlarıdır.

Toplumsal sınıflar, sınıf habitusları doğrultusunda sosyal, ekonomik ve kültürel sermayeyi en uygun şekilde biçimlendirerek kentsel mekâna eklemlenmiştir. Bu toplumsal sınıfların kentsel mekânı eşitsiz fethetme süreci altkent mekânlarının dönüşümünde en önemli etken olmuştur. Sorunlardan uzaklaşmak ve kentin çeperlerinde daha iyi bir yaşam sürmenin

* Baran Herdem, Gaziantep Üniversitesi Kent Çalışmaları Yüksek Lisans

mekânı haline gelen altkent mekânları, orta ve üst sınıfın kentsel pratiğinde önemli bir edinmiştir. Alt kent mekânlarına teorik yaklaşımın ikinci bir yüzü ise alt kentleşmenin her daim tercihe dayalı olmadığı gerçeği üzerinedir. Getto, gecekondu, slum gibi alt kent mekânları, tercihe dayalı olmayan alt kent mekânlarına verilebilecek örnekleri teşkil etmektedir. Çalışmanın teorik birikiminde, alt kentleşme sürecinin her iki yüzüne dair değerlendirmelerde bulunulmuştur; fakat çalışmanın sınırlılığı açısından, asıl odak noktasını isteğe bağlı ortaya çıkan alt kent mekânları ve bu mekânları tercih eden toplumsal sınıfların kentsel pratik ilişkileri oluşturmıştır. Çalışma, teorik arka planın ışığında, alt kent mekânları ve insan deneyimlerinin ilişkiselliğinin pratikte nasıl seyrettiğini ortaya koyabilmek adına, Gaziantep'in Karataş Mahallesi'nde yürütülmüş araştırmaya dayanmaktadır.

Kavramsal ve kuramsal çerçeve

Kuramsal yaklaşıma öncelikli olarak şehrin merkezinden çevresine doğru kentleşme sürecine karşılık gelen kavramsal ifadenin çeşitliliğini ortaya koymakla başlamaktadır. İlk adımın amacı, kavramsal olarak banliyöleşme, gecekondulaşma, alt kentleşme, slumlaşma, uydukentleşme gibi kavramsal zenginliklerin yarattığı muğlaklıktan sıyrılabilmesidir. Çalışmanın ikinci noktasında, alt kentleşme olgusunun kentleşme olgusu kadar eski olduğunu ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Alt kent mekânlarının kavramsal çeşitliliğini arz etmek ve tarihselliğini ortaya koyabilmek adına Lewis Mumford'un *"Tarih Boyunca Kent; Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği"* eseri ile Pirenne'nin *'Ortaçağ Kentleri'* adlı çalışmasından faydalanılmış başlıca eserlerdir. Üçüncü noktada alt kent mekânları ayrıntılandırılmış ve dönüşüm süreci irdelenmiştir. Bu bağlamda, Kanat'ın *'İstanbul'da Banliyöleşme ve Banliyöleşme Sonrası Kentleşme'*, Kıray'ın *'Kentleşme Yazıları'*, Kurtuluş'un *'Bir 'Ütopya' Olarak Başakşehir'* ve Perouse'un *'İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek'* çalışmalarından etkilenilmiştir. Yapı ve eylem ilişkiselliğini ortaya koya-

bilmek özellikle orta ve üst sınıfın kentsel pratiklerinde önemli bir yer edine altkent mekân tüketimlerinin nedenlerini açıklayabilmek adına Bourdieu'nün alan, habitus ve toplumsal sermaye kavramsal setlerinden faydalanılmıştır. Bourdieu'nün *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi* çalışmanın bu kısmını aydınlatan en önemli eser olmuştur. Çalışma sahasından elde edilen veriler, oluşturulan teorik alt katman dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Yöntem

Araştırma, Gaziantep'in yoğun kentleşme sonucunda ortaya çıkan ve bir altkent özelliği gösteren Karataş Mahallesinde gerçekleştirilmiştir. Mekân ve yapı ilişkiseliliğini sorgulayabilmek ve görüşmecilerin yaklaşımlarını daha ayrıntılı bir biçimde ele alabilmek için nitel araştırma desenine uygun veri toplama tekniklerinden faydalanılmıştır. 12 kadın ve 12 erkek olmak üzere toplam 24 görüşmecinin görüşlerine başvurulmuştur. Kartopu tekniğiyle belirlenmiş olan görüşmecilerle yapılan mülakatlar sırasında yaşadıkları kentsel mekâna ve bu alandaki pratik deneyimleri üzerine yeniden düşüncelerini sağlayacak sorular yöneltilmiştir.

Bulgular

Yapılan araştırma sonucunda, görüşmecilerin gelir durumları, meslekleri, öğrenim durumları ve tüketim pratiklerinden beklentiler konusunda elde edilen veriler teorik birikimin ile birlikte değerlendirildiğinde görüşmecilerin orta sınıfa ait oldukları saptanmıştır. Sahip oldukları ekonomik sermayeyi kültürel ve sosyal sermayeleri açısından en uygun şekilde kullanma arzuları, tercih edilen mekânın bulunduğu konumun ve bu konumda sahip olunan konut yapısının toplumsal statü açısından belirleyici olmasına verdikleri önem Bourdieu'nün sınıf habitus kavramı ile bağdaşmaktadır. Kentsel sorunlardan uzaklaşma arzusunda olan ve bu nedenle izole mekânlar olarak gördükleri altkent yaşam alanlarındaki sosyal ilişkilerin çözülmeye uğradığı görülmektedir. Örneğin komşuluk ilişki-

leri bakımından değerlendirildiğinde ilişkilerin oldukça sınırlı olduğu saptanmıştır.

Sonuç

Altkent mekânları tarihsel süreç içerisindeki dönüşümleriyle birlikte orta sınıfın tüketim pratikleri bakımından önemli bir karşılık bulmuştur. Tüketim sınıfı olarak bilinen ve tüketim pratikleri üzerine bir kimlik inşa etme düşüncesini içselleştirmiş olan orta sınıf, toplumsal sorunlardan kaçmak, daha iyi bir yaşam formuna ulaşmak ve oturmuş olduğu mekânla bir toplumsal statü yaratmak gibi amaçlarla altkentleşme sürecinin en dinamik sınıfı konumundadır. Sonuç bağlamında altkentleşme avantajları olduğu kadar dezavantajlar yaratan bir kentsel pratiktir. Kentsel çeperde yeni yaşam alanları yaratarak kentsel merkezin yoğunluğuna, kargaşasına bir çözüm sunabilmektedir. Fakat aynı zamanda, izole olma amacıyla yaratılmış bu mekânlar toplumsal ilişkilerin, sosyal temasın tamamen çözüldüğü kaleler haline dönüşebilmektedir.

Kaynakça

- Bourdieu, P. (1997). *Toplumbilim Sorunları* (I. Ergüden, Çev.). Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (N. Ökten, Çev.; 7.). İletişim.
- Kanat, M. H. (2017). İstanbul'da Banliyöleşme ve Banliyöleşme Sonrası Kentleşme. *International Journal of Social Science Research*, 6(2), 31-45.
- Kurtuluş, H. (2016). Bir "Ütöya" Olarak Başakşehir. İçinde H. Kurtuluş (Ed.), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma* (2., ss. 77-126). Bağlam Yayınları.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent* (G. Koca & T. Tosun, Çev.). Ayrıntı.
- Perouse, J.-F. (2016). *İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek* (3. bs). İletişim.
- Pirenne, H. (2006). *Ortaçağ Kentleri* (Ş. Karadeniz, Çev.; 6. bs). İletişim.

V. OTURUM
DEVLET İNŞASI, KİMLİK VE COĞRAFYA:
İLİŞKİSEL BİR PERSPEKTİF
Oturum Başkanı: ÖZGÜR BUDAK*

1. Sunum

NEREYE AİDİZ? DEVLET VATANDAŞLIĞI VE
DİASPORA KİMLİĞİ KISKACINDA KALAN SÜRYANI
KİMLİĞİNİN ETNİK, SİYASAL VE KÜLTÜREL
GÖRÜNÜMÜ

ULAŞ KALAY**

Özet ve Anahtar Kelimeler

Kadim bir halk olarak Mardin ve çevresinde yaşayan Süryani Ortodoksların diğer çevre topluluklardan “öteki” olarak ayrılma süreci, İsa Mesih’in doğası üzerine başlatılan “tanrısal-insani yorumlama” tartışmalarının yürütüldüğü döneme denk gelmektedir. Bu dönemden sonra kendilerini Süryani olarak tanımlayan topluluğun kimliği, dönemin sosyal ve siyasal konjonktürü uyarınca farklı iktidar biçimleri tarafından inşa edilme girişimleri ile karşı kalırken, topluluk benimsemiş olduğu kimlik stratejileri bağlamında da değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Bu gelişmelere paralel olarak, siyasi ya da ekonomik nedenlerin yanında bölgede tarihsel temelleri bulunan toplumsal çatışmaların yükselişi 21. yüzyılda Süryani diasporasının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu oluşum sonrası Süryani kimliği dışavurumunun iki yönde gerçekleşmeye başladığı görülmektedir. Bunlardan birincisi; genel olarak

* Ege Üniversitesi

** Doktora Öğrencisi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, S.B.E, Ege Üniversitesi, İzmir, e-posta: ulas_kalay@hotmail.com

devlet ile barışık olan, siyasi açıdan uzlaşmacı, dini geleneklere bağlı ve Arami etnik kökenine vurgu yapan bir kimlik anlayışıdır. İkincisi ise Süryani diasporaların yaşadığı devletlerden devşirilen, milliyetçilik vurgusunu ön planda tutan, dini cemaat örgütlenmesi yerine siyasi örgütlenme eğilimi taşıyan ve Asuri ulusçuluğuna dair ideolojik ilkeleri savunan bir kimlik tanımlamasıdır.

Anahtar Sözcükler: Süryaniler, Kimlik İnşası, Diaspora

Giriş ve Çalışmanın Amacı

Binlerce yıldır Müslüman toplulukların bulunduğu bir coğrafyada kadim bir halk olarak yaşayan Süryaniler, günümüzde topluluğun adı, kökeni ve tarihsel arka plan konusunda çeşitli tartışmalar yürütmektedir. Bu çalışma, günümüzde Süryanilerin kendilerini tanımlama ile ilgili bir iç çelişkiye sahip olmalarını, topluluğun tarihsel olarak devlet ve göç sonrası diaspora ile girdikleri ilişkinin şekillendirici etkisinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu bağlamda; Süryanilerin kimlik inşa sürecini kronolojik olarak incelemeyi amaçlayan çalışma diasporik bilincin oluşumu, politik aktivizm ve kimlik politikasında Süryanilerin farklı iktidar konfigürasyonları ile kurdukları ilişkinin doğası üzerinden teorik olanakları tartışmaya açmaktadır. Süryani kimlik inşa hareketlerinin niteliğinde dini ve seküler olmak üzere iki yönünün olduğunun kavranması bize önemli bir perspektif sunmaktadır. Bu perspektif sayesinde Süryanilerin kendi içine kapanan etnografik karakteri yerine onun bağlamsal olarak içinde bulunduğu tehdit ve olanaklara verdiği tepkileri ve tarihsel olarak devlet inşası süreçlerinde ortaya koydukları kimlik stratejileri anlaşılır hale gelmektedir.

Çalışma Konusuyla İlgili Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Herhangi bir kimsenin “Ben kimim?” sorusuna verdiği cevap olarak anlamlandırılan kimlik kavramı, bir taraftan bireyselli-

ği açıklarken diğer taraftan bireyin sosyal ve siyasal yönünü de açıklamaktadır. Kimlik kavramının söz konusu açıklamalarında bireyin özsel olarak kendisinin yapmış olduğu yorum kadar kendisi dışında ortaya konan yorumlar da etkilidir. Bu nedenle kimliğin tanımlanması kadar inşa edilmesi de söz konusudur. Ayrıca kimlik kavramının var olan koşullar içerisinde değişen ve dönüşen bir yönünün olduğunu da belirtmek gerekir. Bu nedenle çalışma, kimlik inşasına ilişkin temel yaklaşımları inceleyerek kimliğin modernizm, küreselleşme, birey/toplum ilişkileri ve bilgi-iktidar gibi olgularla ilişkili olduğunu ön plana çıkararak, bu ilişkisellik üzerinden Süryani kimliği oluşumunda ne gibi kuramsal inşa gerçekleştirildiğini değerlendirmektedir.

Yöntem

Çalışmada genel olarak literatür taraması sonucunda elde edilen Süryani tarihi üzerine yazılmış akademik eserlerin incelenip, analiz edilmesi ile sonuca varılması çabası güdülmüştür. Ayrıca Türkiye'deki Süryani dernek ve Kilise temsilcileri ile yazılı mülakat girişimlerinde bulunarak kimliğin içeriden sunumu ve temsiline ilişkin analizler yapma imkanına sahip olunmuştur. Ek olarak Süryanileri temsil eden sivil toplum örgütlerinin internet sayfaları incelenerek grubun bölgedeki temel perspektifine dair bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

İsa'nın bölünmez ve tek bir doğasının olduğunu ifade eden monofizit öğretiyi kabul eden Süryanilerin ortak bir değer üzerinden bir ada sahip olması 451 yılında gerçekleşmiştir. Bölgede İslamiyet'in yayılması ile birlikte Süryaniler için devletin rolü, yasa uygulayıcıların yaptığı kategorizasyonlar ve uygulamalar etnik sınırların oluşumuna neden olan sürecin başladığını gözler önüne sermektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Süryanilerin yaşadığı toprakları 16. yüzyılda ele geçirmesinden sonra bu kez yeni bir sosyal sistem içerisinde

millet olarak tanımlanmadığı fakat grup içinde dini ve etnik farklılıkların kavrandığı bir süreç başlamıştır. 1884 yılına kadar Ermeni Patrikliği tarafından temsil edilen Süryaniler, bu tarihten sonra Ermenilerden dillerinin ve ayin usullerinin farklı olduğunu öne sürerek millet olma tartışmalarını yürütmüş ve etno-dinsel kimliklerini önemli ölçüde gösterebilecekleri “Rönesans” hareketini başlatmışlardır. Nitekim söz konusu Süryani Rönesans dönemi, 19. yüzyılın sonu modernleşme çerçevesinde ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve siyasi değişim sürecinin Osmanlı’yı olumsuz etkilememesi için başlatılan merkezileşme siyaseti ile sona ermiştir. Bu dönemden sonra çok etnik yapılı olan hanedanın otoritesine tehdit olarak görülen gruplara karşı alınan olumsuz tedbirler, misyoner faaliyetlerin durdurulması için bölgedeki Kürtlerin Müslüman olmayanlara karşı kışkırtılması ve Balkan Savaşları sonrası Hıristiyan karşıtlığı bölgedeki Süryani nüfusunun günümüze dek kademeli olarak azalmasına neden olacak süreci doğurmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde Süryani topluluğu içinde kilise ile seküler kesim arasındaki “benlik” çatışmasının farklı siyasi ve sosyal beklentilerden kaynaklandığını ve söz konusu farklı beklentilerin şekillenmesine topluluğun tarihsel olarak iktidar örüntüleri ile olan ilişkisinin neden olduğunu belirtebiliriz. Söz konusu ilişkiden olumsuz etkilenip yurt dışına göç eden ve kendilerini diaspora olarak ifade eden Süryaniler bölgedeki akrabalarına siyasi/etnik kimlik bilincini empoze etmeye çalışırken, yurt içine göç eden ya da bölgede kalmış olan Süryaniler kilise faaliyetlerini devam ettirebilmek ve var olan kazanımlarını koruyabilmek için siyasi faaliyetlerinden uzak duran, geleneksel ve dini kimlik vurgusu taşıyan bir eğilime sahiptirler.

Kaynakça

- Erol, S. (2016). **Mazlum ve Makul: İstanbul Süryanilerinde Etno-Dinsel Kimlik İnşası ve Kimlik Stratejileri**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztemiz, M. (2012). **Süryaniler**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Işık, G, A. (2014). Süryani Cemaatinde Toplumsal Dönüşüm ve Siyasete Dahil Olma, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 3(4), 739-760.
- Bilgin, N. (2007). **Kimlik İnşası**. Ankara: Turmaks Yayıncılık.

2. Sunum

ORGANİZASYON KÜLTÜRÜ İÇERİSİNDE KİMLİK: STRATEJİK KÜLTÜR-REALİZM İLİŞKİSİNDE ROLÜ

GÖKHAN KORKMAZ

Özet

Yapılan çalışmanın amacı; Uluslararası İlişkiler çalışma disiplini içerisinde Realist teorik yaklaşım ve Liberal teorik yaklaşımın açıklama ve araştırmadaki baskın yönlendirici yapısına gerçeklik konusundaki yorumlanabilirliğe işaret ederek bir alternatif oluşturmak ve bu çok yönlülük yardımıyla bu alandaki üretimin daha verimli olmasına yardımcı olmaktır. Araştırma yöntem olarak İnşacı teorik yaklaşımın bakış açısını kullanmakta, kimlik kavramı yardımıyla kişi ve kurumların öznel yapılarını da vurgulayarak kurumların kültürel girdilerine dikkat çekmeye çalışmaktadır. Bu araştırma ile sadece rasyonellik kavramı ile gönderme yapılan devlet ve alt kurumların kimlik ögesi ile beraber tartışıldığında yüzeysel incelenmemesi gerektiği, bunun sonuçlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Kimlik kavramının rasyonellik üzerindeki etkisi, kişi ve kurumlara bir bakış açısı sağlayarak sonucu yönlendirmedeki gücü çalışmanın önemli bulgularındandır.

(Uluslararası İlişkiler, İnşacı Teorik Yaklaşım, Kimlik, Tarihsel Sosyoloji)

Uluslararası İlişkiler disiplini, içerisinde doğduğu ve geliştiği tarihsel sürecin de kurucu etkisiyle güç analizleri, kazanç matrisleri ve tehdit düzeyleri ile açıklamalarını kuran Realist Teori ve yine bu güç ilişkileri yardımıyla kurulmuş olan ilişkilerin ticaret hacimleri ve demokrasi gelişimi ile tehdit algısı yerine ortak kazanca evrileceği iddiasında olan İdealist / Liberal teo-

rik yaklaşım ile açıklamalarını uzun yıllar boyunca kurmuştur ve hala büyük oranda kurmaktadır. Çalışma burada görebileceğimiz sınırları devletlerin kimliğine vurgu yaparak genişletmek amacı yanında, Uluslararası İlişkiler disiplininin devletlere fayda sağlayacak yaklaşımlar açıklamalarını oluştururken kimliklenme sürecinden gelen ve tecrübeleri içeren tehdit algısını da tarihsel açıklamaları içerisinde tutması gerektiğini vurgulamaktır. Yukarıda saymış olduğumuz bakış açılarının her koşul ve coğrafyayı eksiksiz şekilde açıkladığı varsayımı yine devletlerin davranışlarını yönlendirmede bir etkiye sahip olacak ve bu yaklaşım devletler arası ilişkilerin kurulmasındaki biçimi etkileyecektir. Güç kapasiteleri ve fayda kapasitelerinin bulunduğunu tamamen açıklama dışında bırakmadan, devletlerin diyaloglarında ve kurumlarını inşa etmeleri sırasında rasyonel olarak oluşturduklarını düşündükleri bakış açılarına kendi kimlik inşa süreçlerini de inceleyerek tekrar yaklaşımlarının diyalog ortamına olumlu etki sağlayacağı düşüncesi araştırmanın neden gerekli olduğu sorusuna cevap vermektedir. Devletlerin tehdit algıları tarihsel tecrübeleri ile oluşuyorken benzer durumlarda farklı tecrübelerle sahip devletlerin aynı tehdit seviyesinde mi cevap vereceği ve eğer vermeyecekse bu farklılığın nasıl mümkün olabileceği sorusu araştırmayı yönlendiren temel soru durumundadır.

Çalışma kuramsal çerçevesini büyük oranda İnşacı yaklaşımdan esinlenerek oluşturmaktadır. Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde diğer çalışma programlarına göre daha yeni olan İnşacı bakış açısı, süreçlerin içerisindeki dönüşümlere ve inşa edilebilirliğine gönderme yapmaktadır. Devletin biçimlenmesi ve işleme şekli için yaptığı açıklamalar inşa süreçlerinde oluşan farklılıklar yüzünden çeşitlilik göstermekte, devletler her durum ve yerde aynı şekilde çalışan aktörler olarak tarif edilmemektedir. Devletlerin en rasyonel olması beklenen askeri kurumlarının şekillenmesinde dahi bir tarihsel tecrübenin rol oynadığı ve bunun tehdit algısını etkilediği üzerine açıklama-

larını yapan Stratejik Kültür  alışmaları, yine inşaya gönderme yapan önemli araştırma programlarından olup çalışmayı beslemektedir. Bunun yanında Organizasyon Kültürü  alışmaları; bir organizasyonun şekillenmesinde kimlik kavramı, düşünce havuzlarının ne oranda etkili olduğu açıklamakta yardımcı olmakta, devletlerin kurumları ile alakalı yapılacak içerik açıklamasına da temel referans olacaktır. Bu iki açıklayıcı kavram ile çalışmada kurumların rasyonelliği araştırılacak, kurumlar ile alakalı yeni bir bakış açısı oluşturması hedeflenecek ve devlet davranışlarının açıklanması zenginleşeceğinden sınırlılıkların aşılması konusunda bir boşluğu dolduracaktır.

Araştırma kimlik ve kurum kavramlarını oluşum aşamalarından tartışacak bir ilişkisel araştırmayı temel yöntemi olarak kabul etmekle beraber metin analizi ve tanımlama yöntemlerinden de yardım alacaktır. Kimlik kavramı ve İnşacı yaklaşım açıklamalarından sonra somutta karşılığının görülebilmesi için Stratejik Kültür ve Organizasyon Kültürü tercih edilecek ve kimliğin açıklanmasında Türkiye’den örneklerle zenginleştirilecektir.

Çalışma süresince kimlik kavramının kurumlar üzerindeki etkisi  ıktıları etkileme kapasitesi sebebiyle tartışılmış ve rasyonelliği bozucu etkiye sahip olduğu kavramsal tartışma ile açıklanmıştır. Büyük oranda İnşacı teorik yaklaşım kavramlarını içeren tartışmada liderlerin / kurumların rasyonel verdiğini iddia ettiği kararların bir rasyonalite inşasının devamı olduğunun tespiti çalışmanın en temel bulgusudur.

Uluslararası İlişkiler disiplininin tartıştığı olay ve olguların alanını genişletmek gerektiği ve ancak o şekilde doğru bir araştırma yapılabileceği çalışmanın temel bulguları arasındadır çünkü kurumların emir-komuta ile çalıştığı açıklamasının kimlik ile beraber tartışıldığında yeterli olmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın oluşmasını mümkün hale getiren ve süreçlere daha özgün bakan İnşacı Teori ve Tarihsel Sosyoloji araş-

tırma disiplinlerinin çalışma mantığı bütün bir araştırmanın konusunun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Çalışmanın anlamlı bir bütünlükte olması ve neden oluşturulduğunun kavranması için önemli konu başlıklarıdır.

Kaynakça;

- Adler, Emanuel (1997), "Imagined (Security) Communities: Cognitive Regions in International Relations", *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. 26.
- Copeland, Dale C. (2000), "The Constructivist Challenge to Structural Realism: A Review Essay", *International Security*, Vol. 25.
- Daszkiewicz, Wojciech (2015), "Culture From the Perspective of Realistic Philosophy", *Studia Gilsoniana*, Vol. 4.
- Erdağ, Ramazan (2013), "Türkiye'nin Stratejik Kültürü ve Dış Politikada Yansıması", *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* Cilt/Vol. 8.
- Guzzini, Stefano (2002), "Constructivism and the role of institutions in international relations", *Copenhagen Peace Research Institute, Working Papers*, Vol. 38.
- Rousseau, David L. ve Garcia-Retamero, Rocio (2007) , "Identity, Power, and Threat Perception A Cross-National Experimental Study", *Journal of Conflict Resolution*, Vol 5.
- Swidler, Ann (1986), "Culture in Action: Symbols and Strategies", *American Sociological Review*, Vol. 51.

3. Sunum

DEVLET SINIRLARI VE KAÇAKÇILIK: TARİHSEL SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

MEHMET PARLAK*, ÖZGÜR BUDAK**

Özet

Barındırdığı tüm risklere karşın devleti sosyal-bilimsel nesneleştirmenin önemi aşikârdır. Üzerinde uzlaşmış fikrisabitle rin çokluğu devlete dair kurumsal ve epistemolojik sorgulamanın üzerini örtüyor gibi görünse de “her yeni hakikat apaçıklığa rağmen doğar” diyen Bachelard’ı takiben “neden olmasın” diye sorarak bu örtüyü Skocpol ve arkadaşlarının “Devleti Geri Getirmek”te araladığı yerden kaldırmaya devam etmek elzemdir. Klasik ve neo liberal metinler devletin toplumsal alandaki rolünün giderek azaldığını sıklıkla vurgularlar. Klasik Marksist metinler de devleti ekonomik işlevleri ve sınıf ilişkileri çerçevesinde ele alan bir literatür bıraktılar. Oysa günümüzde göçmen krizleri, siyasal şiddet, yabancı düşmanlığı ve sınır çatışmaları da düşünüldüğünde ne devletin giderek toplumsal alandan çekildiği iddia edilebilir ne de devletin sadece ekonomik-sınıfsal bir araç olduğu söylenebilir. Altyapısal ve despotik iktidarları düşünüldüğünde, devlet daha önce hiç olmadığı kadar hayatımıza etki etmektedir.

Devleti hem fiziksel anlamıyla bir mekân hem de farklı iktidar mücadelelerinin, iktidar kaynaklarının ve toplumsal çelişkilerin kesiştikleri ve ötüşmedikleri sosyo-mekansal bir örgüt ve

* Ege Üniversitesi SBE Beşerî ve İktisadi Coğrafya Programı Doktora Öğrencisi, mehmet-parlak@outlook.com.tr

** Ege Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

stratejik bir alan olarak ele alan bu çalışma, yerleşik politik tözlere başvurmada devleti çalışabilme imkanını sorgulayacaktır. Bu sorgulamayı da devletin sınır bölgeleri ve bu bölgelerdeki kaçakçılık olgusuna odaklanarak yürütmeye çalışacaktır.

Etnografi, antropoloji ve politik coğrafya gibi farklı disiplinlerin çalışma alanı olan sınır bölgeleri, devletin kendi teritoryasında farklı iktidar kaynaklarını işe koşarken yakalama imkânı verir. Sınır bölgeleri hem güvenlikleştirme hem içirme hem de dışlama pratiklerini barındırdığı için, diğer bölgelere nazaran bu bölgelerde farklı devlet refleksleri görmek mümkündür.

Kimlik, milliyetçilik ve etnisite çalışmaları ile karşılaştırıldığında sınır bölgeleri oldukça yeni bir çalışma alanıdır. Bu yüzden de sosyal-bilimsel olarak sistemli bir sınır teorisinden henüz bahsedilemez. Sosyoloji, antropoloji ve politik coğrafya çalışmalarında sınır bölgeleri ağırlıklı olarak devletlerarası çatışma alanları, etnik çatışmalar, aidiyet ritüelleri, kültür, göçmenlik, ulus devletin kenar çizgileri, ticaret ve kaçakçılık bölgeleri olarak ele alınmaktadır. Bu olguları kendi sistematığı içerisinde çalışmak önemlidir ancak sınır bölgelerini ve bu olguları devlet oluşum süreçleri açısından ele alan çalışmalar görece azınlıktadır. Özellikle devletin bu bölgelerde kaçakçılığa karşı yürüttüğü mücadeleye odaklanmak, devletin bir özü ve sabit-tekil bir doğasının olmadığını, devletin var olduğu stratejik alanda farklı yatkinlıklar sergileyebileceğini görmemizi sağlar. Oysa kaçakçılık olgusu da -özellikle bu konuda Türkiye’de yazılmış tezlere bakıldığında- genellikle devletin yasal gücünü ve kolluk kuvvetlerini kullanarak önüne geçmesi gereken bir ticaret suçu olarak ele alınmakta, olgunun devlet işlevleri ve devlet oluşum süreçleri ile ilişkisi göz ardı edilmektedir. Halbuki kaçakçılık devletin ekonomik ve mali işlevleri (gümrükler ve vergilendirme), askeri işlevleri (sınır telleri ve karakollar), siyasi işlevleri (vatandaş içeride ve yabancıyı dışarıda tutmak) ve ideolojik işlevlerini (verginin kut-

salığı) akamete uğratan bir süreçtir. Kaçakçılık yalnızca sınır bölgelerinde yaşayanların ekonomik etkinliği değil, aynı zamanda bazen kimi devlet personellerinin de katıldığı bir süreçtir. Yalnızca personeliyle değil, kim, zaman devletin de gözyumması ile dolaylı olarak katıldığı bir ekonomi görünümündedir. Tüm bu geçirgenlikleri de düşünüldüğünde kaçakçılık olgusu bir sermaye suçu olarak sorunsallaştırılmanın ötesinde nesneleştirilmesi gereken bir olgu olarak kavranmalıdır.

Kaçakçılık ve onunla mücadeledeki güdü ekonomik olmanın ötesindedir., Kendisine karşı kullanılan iktidar kaynakları da düşünüldüğünde (askeri, yargısal, ekonomik ve ideolojik kaynaklar) kaçakçılıkla mücadele, devlet iktidarının genişlemesini de beraberinde getirmiştir. “Bastırılması gereken kaçakçılık” dolayısıyla devlet günlük hayata daha çok müdahil olur: üretim ve tüketimi düzenler, ekonomi politikasının sınırlarını belirler, mali politikalarını güçlendirir ve sınırları denetleyerek sermaye hareketlerini düzenler.

Tüm bu mekanizmalar düşünüldüğünde, kaçakçılıkla mücadelede bakmak, devlet iktidarına dair determinizmleri sorgulamak için veri setleri sunabilir. Böylece devletin farklı iktidar kaynakları arasındaki ilişki olduğu görülebilir. Farklı iktidar kaynakları arasındaki kavşak olarak devletin oluşumu işlevlerinden yola çıkılarak incelenebilir. Bu çerçeveden hareket eden bir politik coğrafya çalışması olan bu bildiri metni, devletin askerî, ekonomik, ideolojik ve siyasal iktidar kaynaklarının örtüşüp örtüşmediğini, devlet iktidarının yekpare bir blok olup olmadığını tartışmaya açmayı deneyecektir.

Anahtar kelimeler: Sınır bölgeleri, kaçakçılık, vergilendirme, devlet teorisi ve iktidarın kaynakları, politik coğrafya

VI. OTURUM PHOENIX YAYINEVİ OTURUMU
ETNOGRAFİ, SAHA ARAŞTIRMASI VE
ÖZDÜŞÜNÜMSELLİK
Oturum Başkanı: POLAT S. ALPMAN*

1. Sunum

SAHAYI TEMSİL ETMEK: ETNOGRAFİK İLİŞKİDE
YERELİN SÖZÜ VE DAYANIŞMACI ETİK

GÜLDEM BAYKAL BÜYÜKSARAÇ**

Bu bildiride, çağdaş antropolojide temel bir metodolojik sorunsalı ele alıyorum: sahayı temsil etme meselesi, ve bununla ilişkili olarak, araştıran ile araştırılan özne arasındaki ilişki ve etkileşim. Öncelikle, bu sorunsalın kültürel eleştiri, aktivist antropoloji ve eylem araştırmaları bağlamında ne şekilde ele alındığını değerlendireceğim. Sonrasında, uluslararası ölçekte gitgide yaygınlaştığını gözlemlediğimiz, yerel katılımcıların araştırma sürecinde etkinleştirildiği bir sosyal bilim anlayışının olanakları ve sınırlılıklarını, bazı önemli metodolojik ve etik soru(n)lar üzerinden tartışacağım.

1970’lerde ortaya çıkan kültürel eleştiri literatürü, çağdaş antropolojide etnografin araştırmacı konumunu ve otoritesini sorgulamak üzere geliştirilen özdüşünümselliğe (*self-reflexivity*) ciddi katkılar sağlamıştır (bknz. Clifford, 1988; Clifford ve Marcus, 1986; Marcus ve Fischer, 1986). Kültürel eleştirinin temelinde, “temsil krizi” yani, antropolojinin araş-

* Yalova Üniversitesi

** İstanbul Üniversitesi

tırma konusunu (insan toplulukları ve onlarla ilgili sosyokültürel ve diğer unsurları) temsil etme kabiliyetine dair duyulan şüphe yatıyor. Bu kriz, disiplinin doğruyu söyleme yetisinden ziyade, üretilen bilginin nesnelliği ve geçerliliğinin sorgulandığı bir eleştiriyi ifade eder. Araştırma sürecine içkin hiyerarşik ilişkiler ve güç dinamiklerini açığa çıkaran eleştirel bir tutum söz konusudur. Bu tutum, aynı zamanda, antropolojik yazımın araştırmacı ve araştırılan arasındaki eşit olmayan ilişkiyi gizleyerek, etnografin otoritesini güçlendirmeye yarayan bir edime dönüştüğünü ortaya koyar. Konumsuz, bakış açısız bir bilimsel bilginin imkansızlığını, bilginin her zaman şüphe ve sorgulamaya açık olması gerektiğini vurgular.

Kendini “aktivizmin eşiğinde” konumlandıran (Marcus, 1998) kültürel eleştiri kuramının aktivist araştırmalarla ilgili çekinceleri vardır. Politik meşguliyetin araştırmacılığın önüne geçmesi, analitik görüşü zaman zaman kapatması akademik aktivizme dair tespit ettiği en temel sorundur. Öte yandan, kültürel eleştirinin kendisine yöneltilen eleştiriler de kayda değer. Kültürel eleştirmenlerin antropolojik bilgi üretiminin maddi koşullarını radikal bir biçimde değiştirememiş olmaları ve araştırmacı-arştırılan arasındaki eşit olmayan ilişkiyi tersyüz edecek yeni metotlar geliştirmekteki yetersizlikleri zikredilen sorunların başında yer alıyor (Hale, 2006).

Bu bildiride, bütün bu karşılıklı çekincelere rağmen, kültürel eleştiri ile aktivist/eylem odaklı ve genel olarak uygulamalı antropoloji arasındaki bağın görüldüğünden daha güçlü olduğunu, kuramsal iç görü ve araştırma metotları açısından birbirlerini beslediklerini savunuyorum. Örneğin, kültürel eleştirinin daha eşitlikçi bir etnografik anlayış yerleştirme çabalarına katkıda bulunur nitelikteki topluluk tabanlı araştırmalar hayli umut verici. Kentlerin kenar mahallelerinde yaşam koşullarını iyileştirmeyi hedefleyen projeler, toplumsal refah ve sağlık projeleri, göç politikalarını hedef alan araştırmalar bu tür çalışmalardan sayılabilir. Bunlardan çoğu sivil

toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde, bazen bizzat onlar tarafından, gerçekleştiriliyor ve hemen hepsinin nihai amacı bilimsel araştırmanın çalışılan topluluğun güçlenmesi, gelişimi ve hak mücadelelerine katkı sağlamak (Rylko-Bauer vd., 2006).

Sahayı temsil etme meselesi, sadece kültürel eleştiri değil, aktivist antropoloji için de görmezden gelemeyeceği kadar mühim bir sorunsaldır. Aktivizm merceğinden baktığımızda, bu etik sorunu politik ilişkilenelemelerden bağımsız düşünmek imkânsız. Burada, temsil meselesiyle, toplumsal olgulara dair hakikati konuş(a)ma(ma) sorununa işaret etmenin yanı sıra, aktivist-araştırmacının başkalarını temsilen söz söyleme ve harekete geçme girişiminin sıkıntılı bir süreç olduğu, demokratik prensipler kenara bırakıldığında, yeni hiyerarşik ilişkiler, dışlayıcı ve grup içi farklılıklara kör söylem ve edimlere yol açabileceğine işaret ediyorum. Söz konusu aktivizm olduğunda –örneğin, etnik azınlıklar, mülteciler gibi dezavantajlı gruplarla iç içe çalışan sosyal bilimcileri düşünürsek– meselenin ikinci boyutu daha çok ön plana çıkıyor. Güncel eylem araştırmalarında başvurulacak katılımcı metodlar bu türden bir temsil sorununun üstesinden gelmenin yollarını önerir nitelikte. Bu çalışmaların katılımcı yönünü, yerel aktivistleri ve hatta sıradan topluluk üyelerini araştırmada etkin kılma, uzman görüşler kadar yerel bilgi ve pratik tecrübeden yararlanma çabası belirler. Böyle bir çabaya girmek, ‘evrensel kanun’ların bilgisini sunan kuramı tikellerin kavranması anlamındaki pratik bilgiye yeğleyen geleneksel araştırma anlayışına ciddi bir başkaldırıdır (Calhoun, 2008). Kısacası, eylem araştırmaları, deneyime dayanan, ‘uzman olmayan’ görüşlere yer verir (Eikeland, 2006; Greenwood, 2008).

Araştırmayla eylem ve hak savunuculuğunu bir arada düşündüğümüzde, karşımıza bu kez de başka etik sorunlar çıkıyor: Madunların, dezavantajlı topluluk ve bireylerin antropolojik yazınla seslerini duyurmalarına vesile olduğumuzda, onların

kendi sözlerini söylemeye, kendi kelimelerini kullanmaya imkân tanıyor muyuz? Yoksa, onlara halâ evrensel kabul ettiğimiz, çoğu kez Batılı kullanımlardan devşirdiğimiz, kavramlarımızı mı dayatıyoruz? Bildirinin son kısmında, dayanışmacı etnografik modeller geliştirme çabasındaki aktivist antropolojinin kendine has temsil krizinden nasıl çıkabileceğini tartışacağım.

Anahtar kelimeler: etnografik temsil, kültürel eleştiri, katılımcı araştırma metotları, dayanışmacı etnografi, araştırma etiği

Kaynakça

- Calhoun, C. (2008), "Foreword", içinde Hale, C. (der.) *Engaging Contradictions: Theory, Politics, and Methods of Activist Scholarship* (Berkeley: University of California Press): xiii-xxvi.
- Charles, H. (2006), "Activist Research v. Cultural Critique: Indigenous Land Rights and the Contradictions of Politically Engaged Anthropology", *Cultural Anthropology* 21 (1): 96-120.
- Clifford, J. (1988), *The Predicament of Culture: Twentieth-Century Ethnography, Literature and Art* (Cambridge: MA: Harvard University Press).
- Clifford, J. ve G. E. Marcus (1986), *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. (Berkeley: University of California Press).
- Eikeland, O. (2006), "Phrónêsis, Aristotle, and Action Research." *International Journal of Action Research* 2(1): 5-53.
- Greenwood, D. J. (2008), "Theoretical Research, Applied Research, and Action Research: The Deinstitutionalization of Activist Research", içinde Hale, C. (Der.) *Engaging Contradictions: Theory, Politics, and Methods of Activist Scholarship* (Berkeley: University of California Press): 319-340.

- Marcus, G. E. (1995), "Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multisited Ethnography", *Annual Review of Anthropology* 24: 95-117.
- . (1998), *Ethnography through Thick and Thin* (Princeton: Princeton University Press).
- Marcus, G. E. ve Michael Fischer, (1986), *Anthropology as Cultural Critique: An Experimental Moment in the Human Sciences* (Chicago: Chicago University Press).
- Rylko-Bauer, Barbara, M. Singer, ve J. van Willigen., (2006) "Reclaiming Applied Anthropology: Its Past, Present, and Future", *American Anthropologist* 108 (1): 178-90.

2. Sunum

EŞİTSİZLİKLERİ ANLAMAYA DÖNÜK ETNOGRAFİK BİR MODELLEME: ÖLÜMÜN MEKÂNSAL PARÇALANIŞI VE İNŞASINI İSTANBUL ÖRNEĞİNDE OKUMAK

ADEM SAĞIR*, ZEYNEP AKTAŞ**

Giriş

Ölüm, insanın hayatında deneyimlediği temel bir yas süreci olmakla birlikte onu inşa eden biyolojik anlamlandırmalardan çok dinsel, toplumsal ve kültürel inşalardır. Ölüm araştırma vakası olarak kullanıldığında insan varlığının yaşamsal özelliklerine kastetmesi ve yaşadığı yoğun duygusal katılımdan dolayı araştırılması/ayrıştırılması zordur, ancak inşa süreci olarak düşünüldüğünde sosyolojinin bir inceleme nesnesine dönüştürülmesi de bir o kadar kolaydır. Ölümün anlamlandırılması ve toplumsal bağlam içerisinde kuramsallaştırılmaya esnek bu yönü, aslında onun kişilere veya topluluklara göre değişebilen boyutlarını semboller, mekânsal inşalar ve sınıfsal farklılıklar bağlamında gündeme taşımaktadır.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Ölümün sınıfsal farklılıklar ve eşitsizlikler üzerinden okunabilir bir doğası kültürel bir ayrıcalığa dönüşmüştür. Ölüm-sınıf kavramı arasındaki ilişkinin tarihsel seyri geleneksel topluluklarda yerleşik düzen ekseninde ya da otorite/güce sahip olmaya göre şekillenirken, modern dönemde para, güç ve iktidara

* Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, e-posta: ademsagioglu@gmail.com

** Doktora öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, e-posta: sosyologzeynepp@gmail.com

göre şekillenmektedir. Bu ayrışmalar, aynı zamanda semboller ve mekânsal parçalanmalar üzerinden kendisini somutlaştırmaktadır. Mekânsal parçalanma, mezarlık, anıt mezar, tapınak, arkaik dönemden kalma yer altı mezarlıkları bütünsel formlarıyla değil, semboller, boyutlar, materyaller ve egemen olunan fiziksel alanla ilişkiyle betimlenmektedir. Bu durum, dinlerin ölüm üzerinden kurduğu eşitlik ve benzeşlik öğretilerini de yapısökümüne uğratar. Bu bağlamda ölüm, dini söylemin kurduğu çok güçlü anlatılara sahip olmakla birlikte toplumsal alanın din üzerinde büyük baskı yaptığı ve mekânsal parçalanma ile de dini söylemi silikleştirdiği bir sürece evrilmiştir. Süreçte mekâna bir *“dil”* atfı yapılır. Bu dili, semboller, mermerler, şekiller ve materyaller inşa eder. İnşa edilen dil ise hem mekânı parçalar hem de mekân içerisinde oluşan toplumsal eşitsizlikleri somutlaştırır. Böylece mekânın sınıfsal farklılıklarla ölüm üzerinden yeni bir okumasına ulaşılır.

Bu çalışma, *“ölüm karşısında herkesin eşit olmadığı”* kabulünden hareketle teorik ve uygulamalı iki aşamada gerçekleştirilecektir. İlk olarak sınıflararası farklılıkların, toplumsal tabakalaşmanın ve eşitsizliklerin okunabildiği bir alan olması bakımından ölümün gündelik hayattaki salınımları çerçeveselendirilecektir. Çalışmanın uygulama kısmında ise toplumsal eşitsizliklerin ortaya çıktığı alan olmağı bakımından ölümün mekânsal inşa biçimi olarak mezarlıklara odaklanılacaktır. Çalışmada eşitsizliklerin okunduğu bir alan olarak mezarlarda mermerin kullanılma biçimleri, mezarlıkların boyutları, kullanılan semboller ve materyaller, mezarların kapladıkları alanlar önemli alt kategoriler olarak belirlenmiştir. Bu bağlam aynı zamanda Bourdieu’nun (2015) üzerinde durduğu toplumsal sınıflar arasındaki farklılar üzerinden yorumlanabilir durmaktadır. Bourdieu (2015, s. 164-165) toplumsal sınıfları, *niteliklerin her birine ve pratikler üzerinde uyguladıkları etkilere öz değerlerini veren tüm ayırt edici nitelikler arası ilişki yapıları* olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla sınıflar arasındaki farklılıklar aynı za-

manda gündelik hayatta üretilen birçok yaşam pratiğinin özünde farklılaşmasına neden olmaktadır. Öte taraftan hayat tarzlarının birbirine göre olan konumunun merkezinde var olan mülk ve mülkiyet kavramları üzerinden bir farklılaşma olması durumu da söz konusudur. Dolayısıyla bu çalışmada hayat tarzları, aynı zamanda sınıfların birbiri ile olan ilişkisinin simgesel boyutlarına atıf yapmak için kullanılabilir durmaktadır. Çalışmaya odak olan mekânsal parçalanma, belediye ile ölü yakınları arasında yapılan özel mülkiyet protokolleri çerçevesinde oluşan özel mülkiyet atfını da içerisinde barındırmaktadır. Bu çalışmada mermerin kullanıma biçimlerinin tercih edilmesindeki temel kaygı sınıflar arasındaki hayat tarzı farklılıklarını ortaya koyan birer simgeler olarak kabul edilmeleriyle ilgilidir. Mermerlerde kullanılan semboller ise zihinsel farklılıklara ve statü ayrışmalarına atıf yapar. Materyaller ise toplumsal tabakalara ait olmaklığı ve onunla ilişkili para ve güç olgusunu temsil eder. Ayrıca üst sınıfların alt sınıflardan her zaman farklılaşmayı istemeleri ve bunu da sahip oldukları sermaye türleri üzerinden yapmaya çalışmaları durumunun mezarlıklara yansımaları durumu söz konusudur. Bourdieu'ya göre sınıflar aynı zamanda bir bilincin taşıyıcısı niteliğindedir. Her sınıfın kendi sermaye biçimlerine göre oluşturmuş olduğu bilinçler çalışmada sınıflara dair ayrımların ortaya koyulması ve sonraki kuşaklara aktarılması bağlamında tartışılabilir durmaktadır.

Mezarlıklar, bu kapsamda düşünüldüğünde sınıflar arasındaki farklılıkları ortaya koymanın yanı sıra sınıflara ait bireysel ve kolektif hatıralarında kendilerine yer buldukları birer hafıza mekanları olarak da belirlemektedirler. Şüphesiz mezarlıkların birer hafıza mekânı olarak belirmesinde etkili olan faktör, hayatını kaybeden kişilere ait geçmişe dönük hatırlatıcı sembollerin olmasının yanı sıra mezar taşlarının birer kişisel biyografi niteliği taşıyor olması da alt bir bağlamı oluşturmaktadır. Öte taraftan mezar taşlarının biyografi ile olan ilişkisinin

tamamlayıcı unsuru olarak beliren mezar sahibinin yakınlarının mezar taşlarını kolektif hatıralara ilişkin birer tamamlayıcı haline getirerek, eşe, anneye, evlada ve kardeşlere olan özlemlere, vb. gönderme yapmaktadırlar. Bu bağlam bireysel ve kolektif hafızanın mezar taşlarında birer kesişim alanı oluşturuyor olmasına yapılan bir gönderme olarak çalışma kapsamında önemli kabul edilmiş ve mezar taşları ve bellek arasında sınıfsal ayrımlar üzerinden odaklanılmasına neden olmuştur.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan etnografi kullanılmıştır. Araştırmanın evreni olarak İstanbul'da bulunan, Zincirlikuyu, Eyüp Sultan, Karacaahmet ve Aşçıyan Mezarlıkları seçilmiştir. Bu mezarlıkların seçilmesindeki temel kaygı, her sınıftan cenazelerin defnedilmesi ve bu mezarlıkların İstanbul özelinde farklı sınıfsal yapıları yansıttığının düşünülmesi olmuştur. Ayrıca araştırmacılar etnografik araştırmalarda sıklıkla tercih edilen katılımcı olunmayan gözlem yaparak sadece sahada elde ettikleri verileri toplamışlardır. Bu bağlamdan hareketle mermerde kullanılan yazı stili, mermerin yerden yüksekliği, kullanılan mermerin kalınlığı ve genişliği, mezartaşının yüksekliği, genişliği ve boyutu, mezarın kapladığı alan ve mezar sahiplerine ait kişisel özelliklerini ön plana çıkartan sembol ve materyaller alt kategoriler olarak belirlenmiştir. Araştırmacı(lar), sahada metre kullanarak bahsi geçen alt kategorilerden hareketle mermer, mermerin kalınlığı ve mezarın kapladığı alanı ölçerek ortaya çıkan sayısal değerleri, semboller, görünüm ve materyaller üzerinden sınıfsal farklılıkların izlerini sürecektir. Ölümün sınıfsal farklılıkları ortadan kaldırdığı varsayımın tersine döndüğü bir alan olması bakımından mezarlıkta yapılacak ölçümlerle, ölümün sınıfsal bir haritası çıkartılacaktır. Bu haritada eşitsizlikleri ortaya çıkartan alt kategoriler tespit edilecek ve bu kategorilerin toplumsal hayatta geldiği karşılıklar anlamlandırılacaktır.

Araştırmada Ulaşılabacak Muhtemelen Sonuçlar

Çalışma tamamlandığında alanda yapılacak ilk çalışma olması bakımından literatüre önemli bir katkı sunacaktır. Ayrıca ölümün sınıfsal eşitsizlikler üzerinden nasıl okunabileceği yönetsel olarak ortaya koyulmuş olunacak ve bu okumanın günümüz dünyasındaki karşılıkları çözümlenecektir. Ölümün modern dünyada bir tüketim nesnesi olarak insanlar arasındaki sınıfsal farklılıkları ortaya koyan bir fenomene dönüşmesi ise araştırmanın vurgulayacak önemli bir bağlamı olacaktır. Bu bağlam ise araştırmacılar tarafından sistematik hale getirilecek “ölüm habitusu” kavramıyla özelleştirilecektir.

Kaynakça

- Badur, Selim. (2004). Ölüm üzerine tıbbi çeşitlemeler. *Cogito*, 40, 93-105
- Bauman, Zygmunt. (2018). Ölümlülük ölümsüzlük ve diğer hayat stratejileri. (Çev: Nurgül Demirdöven). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bourdieu, Pierre. (2015). *Ayrım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. (Çev: Derya Fırat ve Günce Berkut). İstanbul: Heretik Yayınları.
- Esgin, Ali ve Çeğin, Güney ed. (2018). Gündelik hayat sosyolojisi temalar, sorunsallar ve güzergahlar. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Lefebvre, Henri (2019). Mekanın üretimi. (Çev: Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Öztürk, Özgür ve Yaman, Melda (2019). Metaların kehaneti. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sağır, Adem (2017). Ölüm sosyolojisi. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Scott, J. C. (2018). Tahakküm ve direniş sanatları/gizli senaryolar. (Çev: Alev Türker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, Richard (2013). Gözün vicdanı: Kentin tasarımı ve toplumsal yaşam. (Çev: Süha Sertabiboğlu ve Can Kurultay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Sennett, Richard (2019). Ten ve taş Batı uygarlığında beden ve şehir. (Çev: Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Thomas, Louis- Vincent. (1983). *Ölüm*, (Çev: Işın Gürbüz), İstanbul: İletişim Yayınları
- Wright, Erik Olin (2014). Sınıf analizine yaklaşımlar. (Çev: Vefa Saygın Öğütle). İstanbul: Notabene Yayınları.

3. Sunum

GÜNDELİK HAYATIN AMPİRİK OLARAK ARAŞTIRILMASINDA ARAŞTIRMACININ KONUMLANMA STRATEJİLERİ

AYŞEGÜL KURTOĞLU*

Özet

Bu bildiri, *Gündelik Hayatı Üretmek: Çalışma-Serbest Zaman İlişkisi ve Toplumsal Yeniden Üretim* başlıklı doktora çalışmasında, faillerin gündelik hayatta neye, ne maksatla emek sarf ettiği merkeze alınarak gündelik hayatın farklı etkinlik alanları arasındaki ilişkiyi tespit etme amacına yönelik olarak 47 katılımcıyla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülâkatlarda, araştırmacının araştırma nesnesinin mahiyetine bağlı olarak belirlenen konum alma stratejileri hakkındadır. Bilgi üretme sürecinde özne ile nesne (araştırılan özne) ilişkisinin merkezî olduğunu kabul eden realist metodolojiye dayanan bu stratejiler müdahil olma ve müdahale etmedir. Bu stratejiler katılımcıları öz düşünömselliğe sevk ederek mülâkat sürecinde ortaya çıkan çelişkili yanıtların ek sorularla yoklanmasını; katılımcılar hakkında mülâkat sırasında edinilen bilgilerden sonra yanıtlayabilecekleri ortaya çıkan yanıtsız soruların tekrar yöneltilmesini; ilkin yanıt verilmeyen ancak diğer yanıtlar sayesinde aslında bilgi sahibi olunduğu görölen konuların tekrar gündeme getirilmesini içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gündelik hayat, araştırmacının konumu, müdahil olma-müdahale etme

* Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Giriş

Gündelik hayat her ne kadar sosyolojinin ilk araştırma nesnesi olmasa da bu alandaki çalışmalar son yıllarda artış göstermektedir. Türkiye özelinde bu çalışmalar gündelik hayatın mahiyet ve vasıflarının tartışılmasına yönelik olmaktan çok nasıl analiz edilmesi gerektiğiyle ilgilenen kuramsal nitelikte yoğunlaşmakta; az sayıdaki ampirik araştırmada ise gündelik hayat kavramsal olarak verili kabul edilmektedir. Bu durum gündelik hayatın neleri içerdiğinin herkes tarafından bilindiği ön kabulüyle ilintili görünmektedir. Ancak sosyolojik araştırmaları esas itibarıyla heyecanlı kılan yeni bir bilgiyle karşılaşmak yerine bilinenin yeni bir yüzüyle karşılaşmaktır (Berger, 2017: 34-35). Bu bilgiye erişmekte kilit öneme haiz olan, araştırmacıların veri toplama sürecindeki konum alma stratejileridir.

Metodolojik Dayanaklar: Realizmin Araştırmacının Konumuna Yönelik Esasları

Gündelik hayatın mahiyetinin tespitinde toplumsal gerçeklikle örtüşmeme ihtimali taşıyan kuramsal imaların yeniden üretilmesine mahal vermemek üzere faillerin ona atfettiği manaya başvurmak gerekmektedir. Öznenin merkezi kabul edildiği bu durum, toplumsal gerçekliğin kendisine atfedilen manadan bağımsız olarak bir gerçekliği olmadığı, olsa da bunun bilgisine ulaşmanın mümkün olmadığı yönündeki inşacı yaklaşım tarafından sahiplenilmektedir. Ancak toplumsal gerçekliğin ortaya koyulmasını salt mananın yorumlanmasına indirgeyen bu yaklaşım böylece eleştireliliğini yitirmekte; bunun yöntemsel tekabüliyet gerektirdiğini dikkate almamasıyla metodolojik emperyalizme düşme tehlikesi yaratmaktadır (Sayer, 1992: 4). Zira her ne kadar toplumsal gerçekliğin üretimi faillerin kendisine atfettiği mana ile ilintili olsa da “...[t]opluumsal olguları anlamak ve açıklamak için toplumun kendini anlama biçimini değerlendirmek ve eleştirmekten sakınamayız.” (Sayer, 1992: 39)

Realizmin temel ontolojik kabulünü yansıtan bu tavır toplumsal dünyanın doğal dünya gibi bilgimizden bağımsız olarak

mevcut olmasının, şarta bağlı olsa da, mümkün olduğuna işaret etmektedir. Bunu toplumsal dünya için geçerli kılacak olan ise üzerinde anlaşmaya varılabilecek, kolektif özneler tarafından paylaşılan bir kavramsal çerçevenin mevcudiyetidir (Sayer, 1992). Bilginin öznesi ile nesnesi arasındaki ilişki de bu epistemolojik kabullere dayanmaktadır.

Bilginin öznesi ile nesnesinin kesin olarak ayrılması gerektiğine işaret eden pozitivizm (Delanty ve Strydom, 2003) ya da bilginin öznesine merkezî bir konum atfeden inşacılıktan (Moses ve Knutsen, 2007) farklı olarak realizmde, karşılıklı ilişki içinde bulunan özne ve nesne bilimsel bilgi üretme sürecinde birlikte merkezî bir konumdadırlar. Bu durum ampirik araştırma sürecinde bilginin nesnesi olarak araştırılan özneler ile araştıran öznelerin bilgi üretme faaliyeti içinde etkin bir ilişki içinde olmalarını gerektirmektedir.

Araştırmacının Konum Alma Stratejileri: Müdahil Olma-Müdahale Etme

Gündelik hayatın ampirik olarak araştırılmasında veri toplama sürecinde araştırmacı öznenin araştırılan öznelerle merkezî rol aldığı müdahil ve müdahaleci bir konumlanma stratejisi izlemek gerekmiştir. Ancak bu stratejiler araştırma sürecini geçersiz kılacak nesnellik dışı bir tavrı yansıtmamakta; bunun, katılımcıları, araştırmacının zihnindeki yanıtları vermeye alenen ya da zımnen zorlamakla ilgisi bulunmamaktadır. Bu stratejilerin ilk içerimi mülâkat sırasında katılımcılar hakkında yeni bilgiler öğrenildiğinde bu konuda yanıt alınamayan soruların tekrar sorulmasıdır. İkincisi, yanıtların mülâkat bağlamında ortaya çıkan çelişkili görünümelerini ortadan kaldırmak ve katılımcının farkında olmama ihtimali bulunan yönleri gündeme getirmek üzere aynı soruları farklı sıralamada tekrar yöneltmek ve/veya sorulara ekleme yapmaktır.

Veri toplama sürecinde bu stratejileri gerekli kılan ilk husus katılımcıların, gündelik hayatın kök manasından hareketle, bir

günlerini nasıl geçirdikleri sorulduğunda üstünkörü ya da eksik yanıtlar vermeleridir. Yanıtların daha çok gün içinde öne çıkan ya da en çok zaman harcanan etkinliklerde yoğunlaştığı görüldüğünde “*sabah uyandıktan sonra güne nasıl devam eder, gün bitene kadar neler yaparsınız?*” sorusuyla müdahale edilmiştir.

İkinci husus, ilkiyle ilintili olarak, gündelik hayat etkinliklerinden bahsetmek yerine, daha önemli buldukları anlaşılan siyasî ya da iktisadî gündem hakkındaki kanaatlerini paylaşmalarıdır. Bu nevi durumlarda, öznel manaya aşırı önem atfedilerek araştırmacının yalnızca *iyi bir dinleyici* olması mülâkat odağından uzaklaşma riski doğurmaktadır. Esas itibarıyla önem arz eden salt iyi dinleyici olmak ile salt mülâkat yönetimine odaklanan aktif dinleyici olmanın dengeli bir biçimde yürütülebilmesidir. Denge hâli katılımcıların araştırma nesnesine dair araştırmacının niyetlenmediği başkaca yönleri gündeme getirmelerine imkân tanımakta ve bilginin nesnesine tabii olma ilkesine uygun sonuçlara erişmeyi mümkün kılmaktadır.

Üçüncü husus gündelik hayatta emeğe, çalışmaya ve boş zamana atfedilen mana yükü sorulduğunda gelir getirici olmayan etkinliklerin yok sayılmasıdır. Bu nevi durumlarda “bunları yaparken kendinizi bir şey üretmiş sayıyor musunuz” ya da “*bu işler siz yapmasanız da [kendiliğinden] halloluyor mu?*” sorularıyla müdahil olunmuştur.

Kaynakça

- Berger, P. L. (2017). *Sosyolojiye Çağrı*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Delanty, G. ve Strydom, P. (2003). *Philosophies of Social Science: The Classic and Contemporary Readings*. Maidenhead: Open University Press.
- Moses, J. W ve Knutsen, T. L. (2007). *Ways of Knowing*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sayer, A. (1992). *Method in Social Science A Realist Approach*. (2. Baskı). London: Routledge.

4. Sunum

UYGULAMALI ARAŞTIRMALARDA KURAM İLE PRATIĞİN ARA KESİTİNDE DÜŞÜNMEK THINKING IN THE INTERSECTION OF THEORY AND PRACTICE IN APPLIED RESEARCH

OZAN UŞTUK*

Özet

Bu çalışma, kuramsal eleştiri ile pratik uygulamalar arasındaki mesafe ile yüzleşerek nitelikli bir uygulamalı araştırma yapmanın imkânlarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda öncelikle uygulamalı antropoloji geleneğinin kendi geleneksel uygulamalarından günümüze geçirdiği dönüşüme dair kısa bir izlek sunulmakta, sonrasında ise uygulamalı bir araştırma projesinde kuramsal eleştiri ile uygulama arasındaki mesafenin giderilmesine yönelik çabanın verimli bir sürece dönüşebileceği örneklenmektedir. Uygulamalı antropoloji disiplindeki dönüşümden ve birikimden esinlenilerek tasarlanmış bu çalışmada, halen sürmekte olan “Kültürlerarası Bariyerleri Gönüllülük Yoluyla Kırma: Roman Çocukların Eğitim Ortamlarında Güçlendirilmesi” isimli projede** ortaya çıkan deneyime odaklanılmıştır. Araştırma sürecinde, saha pratiği ile kuramsal eleştiri arasında meydana gelen gerilimleri aşmanın yollarını

* İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Genel Kültür Dersleri Bölümü
ozanustuk@iyte.edu.tr

** Bu bildirinin üretildiği araştırma, Central European University Foundation, Budapest (CEUBPF) tarafından desteklenmektedir. Bu metinde ifade edilen tüm fikirler yazara aittir ve CEUBPF’in görüşlerini yansıtmayabilir. “The research to this conference paper was sponsored by Central European University Foundation, Budapest (CEUBPF). The theses explained herein are representing the own ideas of the author, but not necessarily reflect the opinion of CEUBPF.”

ararken, uygulamanın da kuramsal birikim ile yüzleşmeye imkân tanıdığını göstermek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uygulamalı Antropoloji, Roman Çocuklar, Eğitim, Kültürel Sermaye.

Giriş ve Amaç

Bu uygulamalı araştırma projesi, Roman çocukların okula devamlılıklarını ve nihayetinde başarılarını arttırma amacıyla tasarlanmıştır. Bu bildiri kapsamında ise uygulamalı çalışmaları kültürel bir asimilasyon pratiğine dönüşmesine izin vermeden yürütmenin imkânlarına odaklanılmaktadır. Saha çalışmasından elde edilen deneyimler çerçevesinde, pratik ile eleştirinin ara kesitinde, yapıcı ancak eleştirel bir uygulamalı çalışma pratiği üretmenin zorlukları ve potansiyelleri tartışmaya açılmaktadır.

Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve

Antropolojik bilgi ve metotların sosyal problemleri çözmek ve kamu politikalarına destek vermek amacıyla kullanılması 19. yüzyılın ortalarında, başlamıştır (van Willigen, 2002). Ardından uygulamalı antropoloji, kolonyal ve emperyal güçlerin destekçisi olmakla suçlanmış (Asad 1973; Gough 1968; Hymes 1974), hatta uygulamaya yönelik bir hedefi olmayan klasik etnografik metinlerin dahi yer yer aynı amaca hizmet etmiş olduğu iddia edilmiştir (Rylko-Bauer et al. 2006: 180). Bu konuda John van Willigen açıkça “antropoloji tarihi, hem temel hem uygulamalı olmak üzere, antropolog ve çalıştığı halklar arasındaki güç ilişkilerinin tarihidir” demektedir. Öte yandan son yıllarda uygulamalı çalışmalar üreten antropologların, giderek katılımcı ve işbirlikçi çalışma biçimlerine yönelerek ilgilendikleri toplulukların ihtiyaç görülen alanlarda savunuculuğunu üstlenmeye ve bu toplulukların dönüştürülmelerine destek ve aracı olmaya başladıkları görülmektedir (van Willigen 2002: 43).

Tartışma

Çalışmanın ortaya koyduğu en büyük problem, eğitime yönelik pratik uygulamalar ile akademik bilgi arasındaki büyük açığın kapatılmasına yöneliktir olmuştur. Çünkü pratik alanda eğitimin desteklenmesi, yoksulluk ile mücadelede ilk akla gelen ilk çözüm olsa da (Uştuk, 2019), akademik bağlamda eğitim kurumları eşitsizlikleri yeniden üreten işlevi nedeniyle eleştiriye maruz kalmıştır (Althusser [1970] 2014; Bourdieu ve Passerson, 1977). Bourdieu'nun izleğini takip edersek eğitim, kültürel sermayeyi besleyen ve hâkim sınıfların yararına olacak biçimde öğrencileri ayrıştıran bir kurum olarak tahayyül edilmektedir (Özsöz, 2014: 290). Bu durumda Roman çocukların eğitim süreçlerine dâhil olmalarını desteklemek aynı zamanda onları orta-sınıfın kültürel sermayesini benimsemeye yönelik tahakküm altına almak anlamına gelebilmektedir. Eğitim kurumlarında, marjinal grupları kapsayıcı bir yeniden yapılanmanın, en azından kısa vadede mümkün olmadığını teslim edersek araştırmacı, çocukları kültürel asimilasyona maruz bırakarak “eğitmek” ile kültürel özgüllüklerinden yana tavır alarak, formel eğitim yönünde bir adım atmamaya in-formel emek pazarına terk etmek arasında bir tercih yapmak arasında kalacaktır. Bu ikilemi avantaja çevirmek üzere Prudence Carter'ın “hâkim olmayan kültürel kapital” kavramı işe koşulmuştur. Carter, bir grup içerisinde hâkim kültürel kapitalin akademik ve ekonomik başarılar için önemli olduğu kadar hâkim olmayan kültürel kapitalin de grup içi statü edini-mi açısından önemi olduğunu göstermiştir (2003). Bu çerçeveden hareketle, Roman çocukların hem sahip oldukları hâkim olmayan kültürel kapitali korumaları ve bu kapitalin kendi mahalleleri içerisinde sağladığı avantajlardan faydalanmaya devam etmeleri, hem de araştırma sürecinde tasarlanmış eğitimler aracılığıyla hâkim kültürel kapitali edinmeleri sayesinde okul ortamlarındaki dezavantajlı durumlarını telafi etmeleri hedeflenmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, Roman çocukları kendi kültürel kimlikleri ve yaşam biçimleri ile orta-sınıf değerler arasında tercihe zorlamadan, yani okul ortamlarında değer verilen hâkim kültürel formlara asimile etmeden, farklı kültürel bağlamlarda avantaj sağlama yoluyla güçlendirmek amaçlanmıştır. Nihayetinde, toplumsal dönüşüme yönelik beklenti ve ihtiyaca cevaben üretilmiş bir uygulama ile eleştirel kuramdan gelen uyarıların ara kesitinde hem faydalı bir uygulama hem de kuramsal bir yeniden yapılanma imkânı elde edilmiştir.

Kaynakça

- Althusser, L. ([1970] 2014). On the reproduction of capitalism: ideology and ideological state apparatuses. London: Verso.
- Asad, T. (1973). *Anthropology and the Colonial Encounter*. London: Ithaca Press.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J.C. (1977). *Reproduction in education, society and culture*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Carter, P.L. (2003). "Black" Cultural Capital, Status Positioning, and Schooling Conflicts for Low-Income African American Youth. *Social Problems*. 50(1), 136-155. Oxford University Press.
- Gough, K. (1968). New Proposals for Anthropologists. *Current Anthropology* 9(5):403-407.
- Hymes, D. (1974). *Reinventing Anthropology*. New York: Random House.
- Özsöz, C. (2014). Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar. *Cogito*, 76, 290-31.
- Rylko-Bauer, B., Singer, M., & Van Willigen, J. (2006). Reclaiming Applied Anthropology: Its Past, Present, and Future. *American Anthropologist*, 108(1), 178-190.
- Uştuk, O. (2019). Emek Pazarı ve Kimliklenme İlişkisi: Urla Sıra Mahallesi Romanları Örneği. Hacettepe Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- van Willigen, J. (2002). *Applied Anthropology: An Introduction*. 3rd edition. Westport, CT: Bergin and Garvey.

VII. OTURUM
KENT VE MEKÂN TAHAYYÜLLERİ
OTURUM BAŞKANI: ASLIHAN AYKAÇ YANARDAĞ*

1. Sunum

**Saatin Tiktaklarının Şekillendirdiği Mekânlar: Moda Semti
Üzerine Bir İnceleme**

YASEMİN BAHÇEKAPILI

Özet

Bu çalışmanın amacı kentlerde yaşanan dönüşümün çok katmanlı ve ilişkisel çözümünü sunmaktır. İstanbul'un Kadıköy ilçesinin Moda semtinde gerçekleştirilen araştırmada zamanla ve mekânla kurulan ilişki bağlamında kamusal dönüşümü ele alınmıştır. Çalışma etnografi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir; fakat üç farklı zamanda yapılan saha araştırmaları gömülü teori yönteminin teknikleriyle ilerlemiştir. Araştırmada kamusal mekânın ve özel mekânın dönüşümünün birbirini etkilediği ve bu etkileşimin günümüz kentlerine şekil veren temel dinamiklerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal ilişkilene biçimlerinin değişimi, ev yaşamının değişimi, çalışma biçimlerinin değişimi zaman ve sosyalleşme algısının değişimiyle birlikte işlemektedir. Bununla birlikte mekânla kurulan ilişkide mekân kimi durumda “yerellik” duygusuyla değişmez bir aidiyet hissini sağlarken kimi durumda ise o günün ihtiyaçlarını karşılayan bir tüketim nesnesi olarak yaşanmakta; iki halin bir aradalığı ise kentsel yaşamda çatışmalara neden olmaktadır.

* Ege Üniversitesi

Anahtar kelimeler: Kentsel kamusal yaşam, kamusal mekân ve özel mekân, zaman-mekân çalışmaları, kamusalılık, yerellik, üçüncü yerler

Giriş

Bu çalışmanın amacı Moda semtinde yaşanan kentsel yaşamdaki dönüşümün ilişkisel analizini sunmaktır. Çalışma, üç farklı dönemde gerçekleştirilmiş saha araştırmalarıyla oluşturulmuştur. Bu üç araştırmanın her biri bir önceki araştırmadan doğan sorularla şekillendirilmiş; bu bağlamda ilk çalışmanın odağı olan yaşam biçimi ve mekan etkileşimi bütün çalışma genelinde kapsamlı bir analizle ele alınmıştır. İlk saha araştırmasında amaç tüketim mekanları üzerinden mekanla kurulan ilişkinin dönüşümünü incelemektir. Bu bağlamda tüketim alışkanlıklarının ve mekanlarının dönüşümünü incelemek adına Moda'nın pastaneleri ele alınmıştır. Ardından çalışma yaşıntısının ve sosyal hayatın değişimi bağlamında “yeni bir kamusal mekan” olarak tanımlanan İDEA Kadıköy ele alınmış; özel mekan ve kamusal mekan kavramları tartışmaya açılmıştır. Özel-kamusal mekan tartışmalarında bu ayrımın silikleştiği ya da çeşitlendiği yönündeki tartışmalar ele alındıktan sonra klasik anlamda kamusal mekanların (sokaklar, caddeler vb.) Moda’da nasıl kullanıldığı ve kamusallığın günümüzdeki halleri incelenerek kentsel kamusal yaşamı çok katmanlı şekilde analiz etmek amaçlanmıştır.

Çalışma köklü bir geçmişe sahip konut alanı olan; aynı zamanda 2010’lu yıllardan itibaren tüketim mekanlarıyla yeni bir şekle bürünen Moda’yı içinde bulunduğu bu dönüşüm sürecinde ilişkisel olarak incelemesi bakımından önem taşımaktadır. Bir yandan eskinin mekanlarının “eski” özelliği kazanma süreci, bir yandan konut alanı ve hizmet sektörünün aynı yoğunlukta tek bir mekanda toplanmasının yarattığı gerilimler, bir yandan ise yaşanan dönüşümün yerele özgü olmak-

tan ziyade küresel boyutunun beraberinde getirdiği tartışmalar Moda semtini önemli kılmaktadır.

Yöntem

Nitel araştırma olarak gerçekleştirilen çalışmada etnografi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma üç farklı dönemde gerçekleştirilmiş; her dönem Moda'daki dönüşüm farklı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Moda'daki pastanelere odaklanan ilk saha araştırması derinlemesine mülakatlar ve gözlemler ile gerçekleştirilmiştir. Saha araştırmasında doğan yeni sorularla ikinci çalışmanın temelleri oluşturulmuştur. İkinci çalışmada İDEA Kadıköy üzerinden kamusal mekan kavramı derinlemesine araştırılmış, katılımcı gözlem tekniğiyle araştırma gerçekleştirilmiştir. Klasik anlamda kamusal mekanlara odaklanan çalışmanın son kısmında ise Moda'da yapılan yürüyüşler ve görsel sosyoloji çalışmasının veri toplama teknikleri olarak bu esnada çekilen fotoğraf ve videolar kullanılmıştır. Bu çalışmanın bütününi oluştururken saha ve literatürü eş zamanlı yürütme ve sahaya tekrar giderken bir önceki sahadan elde edilen bilgilerden ve oluşan sorulardan yararlanma bağlamında gömülü teori yönteminin teknikleri kullanılmıştır.

Kavramsal Çerçeve ve Bulgular

Kamusal ve özel ayrımı üzerine çalışan Weintraub (1997) bu ayrımın görünürlük ve kolektif olma üzerinden geliştiğini söylemiştir. Kamusal ve özel ayrımının farklı yollarla sağlandığından bahseden Weintraub, "sosyallik modeli" adını verdiği yolun temelinde kamusal sosyal etkileşim, özeli ise mahremiyet alanı olarak tanımlar. Özel mekanın önlenemez ve doğal değişiminin kamusal yaşantıya tezahürlerini tüketim mekanlarının yeniden üretimi üzerinden ele alan ilk saha araştırmasında mekanların yeniden üretiminin sermayeye katkı sağlayacak şekilde gerçekleştiği; fakat bu durumun bütünde daha farklı değişimlerle tetiklendiği ortaya konulmuştur. Çalışma yaşantısının değişimi özel mekanı yeniden üretirken

tüketim mekanlarının yeni özelliklerinin kaynağını da oluşturmaktadır. Çalışma yaşantısının yanında sosyalleşme pratiklerinin değişmesiyle birlikte kamusal algısının da değiştiği, özel mekanın önceden sahip olduğu kamusalığa alan açma özelliğini kaybetmesiyle kamusal mekan ve yarı kamusal mekan kavramlarının birbirine yaklaştığı görülmüştür. Klasik anlamda özel ve kamusal alanın belli mekan formlarıyla şekillendiği kent yaşantısında bu mekanların tanımlarında yaşanan çeşitlenmeler yeni mekan formlarını ve mekanlarda yeni pratikleri beraberinde getirmiştir: Bir kafe çalışma yeri ya da kadinların önceden evlerinde yapmayı tercih ettiği günlerin yeri olmuş; İDEA Kadıköy örneği gibi çalışmak, yemek yemek, sosyalleşmek ihtiyaçlarının hepsini karşılayan mekan formları oluşmuştur. İnsanların zamanlarını nasıl kullanmayı tercih ettiği; günümüzde önceliklerin nasıl formüle edildiği ve bunun mekanları nasıl etkilediği Moda örneğinde kamusal tartışmalarıyla ortaya konmaktadır. Kamusal kimliğin yeni temsil alanı olan sosyal medyayla birlikte genişleyen kamusal alan, kamusalığın biçimlerini de çeşitlendirmiştir. Zaman algısı ve kamusalığın çeşitlenen biçimleri mekanla kurulan ilişkiyi dönüştürmüştür. Oluşan yeni kamusal mekan formları bu bağlamda açıklanırken aynı zamanda sokaklar, caddeler, parklar gibi kamusal mekanlar da kamusalığın yeni yüzleriyle karşılaşmaktadır. İstanbul'un farklı yerlerinde hızla ve hiddetle yaygınlaşan tüketim mekanlarının Moda gibi yerelin mekanla bağının kuvvetli olduğu bir konut alanına adapte süreci yerele özgü dinamiklerle yaşanmış, Oldenburg'ün üçüncü yer kavramını tartışmaya açmış ve yerelin ihtiyaçlarıyla sermayenin ihtiyaçları ayrımı derinleşmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Büyük ölçüde tamamlanmış bu çalışmayla kamusal tartışmasını özel mekanın ve kamusal mekanın dönüşümü, kamusal mekanın çeşitlenmesi, sosyal medyayla oluşan yeni kamusal alan ve sermayenin tüketim aracılığıyla şekillendirdiği

kent mekanında etkilediği alanın genişliği bağlamına taşımanın literatüre katkı sunması hedeflenmektedir.

Kaynakça (Çalışmada başvurulanan temel eserler)

- Langstraat, F. & Van Melik, R. (2013). Challenging the 'end of public space': A comparative analysis of publicness in British and Dutch urban spaces. *Journal of Urban Design*.
- Oldenburg, R. (1999). The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons and other hangouts at the heart of a community. Da Capo Press.
- Özbek, M. (2004). Kamusal alan. İstanbul: Hil Yayın.
- Sennett, R. (2010). Kamusal insanın çöküşü. (Çev. S. Durak, A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Urry, J. (2015). Mekanları tüketmek. (Çev. R.G. Ögdül). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Weintraub, J. (1997). The theory and politics of public/private distinction. (Ed. J. Weintraub, K. Kumar) *Public and Private in Thought and Practice* içinde, s. 1-42. Chicago: UCP.

2. Sunum

MİMARLIK ALANINDA SİMGESEL SERMAYE OLARAK TASARIM

BAHAR BAYHAN

Özet ve anahtar kelimeler

Bu çalışmada, Bourdieu'nün simgesel sermaye kavramına odaklanılarak mimarlık alanındaki özgül sermaye türü araştırılmaktadır. Mimarlık pratiğinin temel dinamiklerinden biri olan tasarımın, alandaki ayrımları yaratan bir özgül sermaye türü olarak benimsendiği keşfedilmiştir. Çalışmanın amacı, "tasarım sermayesi" kavramını öne sürerek bu sermaye türünün alanda nasıl biriktirildiğini, kullanıldığını ve benimsendiğini araştırmaktır. Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakatlar, yayımlanmış röportajlar ve kişisel gözlemlere dayanan nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur.

Anahtar kelimeler: Simgesel sermaye, tasarım, mimarlık.

Giriş ve çalışmanın amacı

Türkiye'de mimarlık meslek alanında tasarım, "yaratıcılıkla" özdeşleştirilen, "doğal" bir unsur olarak benimsenir. Bununla birlikte, mimarın "yaratıcı" tasarımlarla kentsel toplumsal yaşamı "iyileştirebileceği"ne dair bir ortak kabul vardır. Nitelikli/niteliksiz, özgün/taklit, yaratıcı/sıradan gibi karşıtlıklar üzerinden değer kazanan tasarım olgusu, alanın özgül sermaye biçimi ve mücadele nesnesidir. Verili, sabit ve evrensel bir kabul gibi değerlendirilen mimarın "yaratıcılığı" ve yaratıcılığıyla toplumsal yaşamda bir etki oluşturacağı söylemi aslında tarihsel toplumsal süreçte ortaya çıkan ve sürekli yeniden üretilen eşitsiz iktidar ilişkilerinin üretimidir. Bu çalışmada, tasarımın neden ve nasıl alanda bir değer olarak yüceltildiği,

alandaki nasıl ayrımlar yarattığı, bir sermaye türü olarak nasıl biriktirildiği ve kullanıldığı sorularına cevap aranmaktadır.

Mimarlık meslek alanına ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde birçok akademik çalışma bulunmasına karşın bu çalışmaların birçoğu, mesleğin topluma fayda sağlama “görevini” ve bu görevde mimarın “rolünü” tanımlama çabasıdır. Bu çalışma, alanın sabitfikrini¹ yeniden üreten önceki araştırmalardan farklı olarak alandaki görünmez iktidar ilişkilerini ve örtük çıkarları ifşa etme iddiasını taşımaktadır. Bu sayede alanda olağan kabul edilen değerlerin, eylemlerin, ilişkilerin sorgulanması için bir fırsat doğacaktır.

Çalışma konusuyla ilgili kavramsal / kuramsal çerçeve

Araştırmada Bourdieu’nün simgesel sermaye kavramına odaklanılarak mimarlık alanının özgül sermaye türü olarak tasarım sermayesi kavramı ortaya atılmış, bu kavramı oluşturan ekonomik, sosyal, kültürel sermaye kavramları incelenmiştir. Bu çalışma, mimarlık meslek alanını konu eden ulusal literatüre, bu literatürde henüz değerlendirilmemiş Bourdieu’nün kavramlarını işleyen bir çalışma sunması açısından dikkate değerdir. Ayrıca, önerdiği tasarım sermayesi kavramının, yaratıcı sektörleri konu eden araştırmaları da besleyeceğini vaat ediyor.

Yöntem

Çalışma Bourdieu’nün ilişkisel yaklaşımı üzerine kurulmuştur. Bu araştırma ilhamını mimarlık alanına dair kişisel tanıklıklardan ve gözlemlerden almaktadır. Bu tanıklıklar ve gözlemler aynı zamanda saha araştırması sürecini de şekillendirmiştir. Çalışma kapsamında gerçekleştirdiğim saha araştırması, mimarlarla yaptığım yüz yüze mülakatlara ve mimarlıkla ilgili düzenlenen söyleşilere, konferanslara, panellere katılarak

¹ *Doxa* kavramının Türkçe karşılığı olarak Mücen’in (2016) “sabitfikir” tanımlaması kullanılmıştır.

yaptığım gözlemlere dayanmaktadır. Bunlara ek olarak araştırmayı besleyen diğer araçlar ise -bazısı kendi gerçekleştirdiğim röportajlar olmak üzere- basılı ve online yayın mecralarında mimarlar ile yapılmış röportajlardır, mimarların kariyer öykülerini anlattıkları kitaplardır. Araştırma, İstanbul’da tasarım mimarlığı pratikleriyle sınırlandırılmıştır. Mülakatlar, İstanbul’da ofis sahibi mimarlar, ofiste ücretli çalışan mimarlar ve piyasanın dışında “alternatif” mimarlık pratikleri sürdüren mimarlarla yapılmıştır.

Bulgular ve tartışma

Çalışmanın en önemli bulgusu, tasarımın hem tarihsel süreçte alanın diğer yapı üretim faaliyetlerinden ayrılarak özerkliğini oluşturması, hem alanda konum edinmenin ve mücadele etmenin aracı olması, hem tasarımcı mimar/bürokrat mimar/şantiyeci mimar gibi ayrımlar yaratarak konumlar hiyerarşisi oluşturmasıdır. Tasarım sermayesi, alandaki eşitsiz ilişki ağını ören ve yeniden üreten gizli çıkardır. Mimarın tasarım sermayesini biriktirmek adına başvurduğu eylemler, tutumlar, pratikler aynı zamanda alanın işleyişinin sürdürülmesini sağlar. Alanda elde etmek için mücadele edilen tasarım sermayesi, böylelikle mimarın “büyü”lü gücünü oluşturur.²

Bildiride, tasarım sermayesini oluşturan sermaye birikim süreçleri ele alınacak, bu sermayenin birikimi neticesinde alandaki konumların nasıl oluştuğu aktarılacak ve alanın egemenlerinin konumlarını korumak için sürdürdüğü stratejiler örnekler üzerinden aktarılacaktır.

² Bourdieu’nün (1999: 265-266) sanatçının yaratıcı niteliğinin nasıl oluştuğunu anlatmak için kullandığı büyüçülük benzetmesine atıfla kullanılmıştır.

Kaynaklar

- Bourdieu, P. (1999). *Sanatın Kuralları- Yazınsal Alanın Oluşumu ve Yapısı*, (N. K. Sevil, Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Mücen, B. (2016). Sabitfikirlerle Yüzleşen Bilimsel Tutum, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Der.) içinde, İletişim Yayınları, İstanbul.

3. Sunum

MEKAN-ZAMAN KIRILMASI VE DUYGUSAL BÜKÜLME BAĞLAMINDA MODERN ÇAĞDA KAYGININ ÜRETİMİ VE UYKU BOZUKLUĞU

MERVE GİZEM UĞUR*

Özet

Bu sunumda sunulacak olan çalışma “Kapitalist Gerçekçilik Bağlamında "7/24" Zaman Tasarımı ve Zamanın Deneyimlenmesi: Modern Çağda Kaygının Üretimi ve Uyku Bozukluğu” isimli yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır. Söz konusu tez çalışmasının amacı, ezeli-ebedi, doğal şeyler olarak kabul ettiğimiz, insan varoluşunun en önemli kategorileri olan, mekân – zaman kategorilerinin oluşumunu sağlayan tarihsel, politik ve duygusal kırılmaları soruşturmadır. Tezde genel olarak kapitalist birikim süreçlerinin mekân üretimine dayandığı kadar, zaman ve duyguların üretimine de dayandığı iddiasından yola çıkılarak kapitalizmin zamanı ve duyguları örgütleme süreçleri incelenmiştir.

Kongre dahilinde hazırlanan bu çalışmada ise kapitalist zamansallığın özellikle 16. yüzyıldan itibaren sosyal failerin gündelik yaşamlarını nasıl etkilediği, duygu-durum hallerini ve zaman-mekân deneyimlerini nasıl biçimlendirdiği açıklanmaya çalışılmıştır. Tüm bu belirtilen konular kapitalizmle ve kapitalist gerçekçilik ile ilişkisi bağlamında 16. yüzyıl’dan itibaren Benedict Anderson’ın mekân-zaman kırılması dediği durum ve bu kırılma etkisiyle oluşan ve kaygı içinde gerçekleşen duygusal bükülme kavramları ve yine bu kırılma ve bükülme sonucu aynı yüzyıl içinde ortaya çıkan kaygı temelli

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi

duygu-durum bozukluklarının en bilinen örneklerinden biri olan uyku bozukluğu örneği üzerinden aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Zaman, Kaygı, Duygusal Bükülme, Uyku Bozukluğu

Giriş ve Çalışmanın Amacı

İçinde bulunduğumuz çağda uyku bozukluğu milyonlarca insanı olumsuz etkileyen bir hastalık olarak tanımlanmaktadır. İnsan yaşamını olumsuz etkileyen bu bozukluğun varlığı, dünya nüfusu içinde gün geçtikçe artmaya devam ediyor. Kültür ya da coğrafya fark etmeksizin dünya üzerindeki tüm insanları olumsuz etkileyen bir hastalık olan uyku bozukluğu, nasıl olur da salt hastaların kişisel sorunlarıyla açıklanabilir?

Kapitalist toplumların tümünde, kültür ya da coğrafya fark etmeksizin rastlanılan “psikolojik bozuklukların” kişiselleştirilip kapitalizmden soyutlanması, psikolojik rahatsızlıklar üzerinden insan zihninin “...işleyen tek toplumsal sistem olmak yerine, kapitalizmin özü gereği işlevsiz olduğunu ve işliyor gibi görünmesinin bedelinin çok ağır olduğunu düşündürüyor” (Fisher, 2011, s. 29). Fisher’a göre buradaki temel sorun “bu yaygınlığın kendisidir” (2011, s. 28). Bugün dünyada istatistiksel olarak yükselen zihinsel hastalıklar ve bozukluk olarak tanımlanan psikolojik sorunların rakamları ile dünyaya hâkim olan küresel kapitalizm, yani neoliberalizm arasında organik ve izomorfik bir ilişki olabilir mi?

Bu çalışmada kapitalizm ve duygu-durum bozukluklarının en yaygınlarından biri olan uyku bozukluğu arasındaki tarihsel eşzamanlılık ve ilişki, 16. yüzyılda meydana gelen mekânın ve zamanın eşzamanlı üretimi ve kaygı içinde meydana gelen duygusal bükülme bağlamında tartışılmıştır.

Konu

Uyku bozukluğu gibi kaygı temelli oluşan duygu-durum bozukluklarının tümünün arkasında politikleştirilmeyi bekleyen

bir “kaygı” duygusu yatmaktadır. Bu çalışma ilhamının büyük kısmını kapitalist gerçekçilik ve depresyon konularını çalışmış olan Mark Fisher’ın çalışmalarından almıştır. Bu çalışmada kişisel sebeplerden kaynaklı oluşan duydu-durum bozuklukları ve hastalıkları olarak ele alınan depresyon, anksiyete bozukluğu gibi bir duygu-durum bozukluğu olan uyku bozukluğu ve bu bozukluklara neden olan kaygı duygusu, kapitalizmle olan tarihsel ilişkisi gösterilerek politikleştirilmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Bu çalışma literatür taramasına dayanan, sosyoloji, psikoloji ve tarih alanlarında disiplinler arası okumaların yapıldığı teorik bir yüksek lisans tez çalışması içerisinden oluşturulmuş, teorik bir çalışmadır. Çalışmada kapitalist birikim süreçlerinin mekân-zaman üretimine dayandığı kadar, duyguların üretimine de dayandığı iddiasından yola çıkarak kapitalizmin mekânı, zamanı ve kaygı duygusunu örgütleme süreci uyku bozukluğu üzerinden ilişkisel ve tarihsel bir yöntem ile incelenmiştir.

Çalışmanın genelinde ise Mark Fisher’ın “*kapitalist gerçekçilik*” (Fisher, 2011) kavramının ve analizinin, Benedict Anderson’ın (Anderson, 2017) mekânın ve zamanın üretimi ve Michel Foucault’un Deliliğin Tarihi kitabının izleri bulunur.

Bulgular ve Tartışma

Bu çalışmada mekânın ve zamanın bildiğimiz anlamda eşzamanlı üretimi 16. yüzyıla değin tarihlendirilmiştir. Mekân-zaman kırılması ve kaygı içindeki duygusal bükülmenin eşzamanlılığına dair yapılan analiz sonucunda kapitalist birikim süreçlerinin salt mekânın ve zamanın üretiminde değil, duyguların üretiminde de temellendiği gösterilmiştir. 16. yüzyıldan itibaren kaygı içinde yaşanan duygusal bükülme ile bugün modern çağın tümüne yayılmış olan uyku bozukluğunun kapitalizmle olan ilişkisi gösterilmiş ve uyku bozukluğunun ortaya çıkmasına neden olan maddi koşullar tarihsel olarak sınıflandırılmıştır. Bu maddi koşulların ortaya çıkarılması ve “duygusal bükülme” kavramları

tamamen bu çalışmanın araştırmacısına ve çalışmaya aittir kavramsal bulgulardır. 16. yüzyılda gerçekleşen mekân-zaman kırılması ve kaygı içinde yaşanan duygusal bükülme, 17. yüzyılda neredeyse her eve giren kahve, tütün ve şeker gibi uyarıcı maddeler ve mahremiyet söylemi ile özel alan olarak kurulan yatak odası, kişisel bir deneyim olarak kurulan uykunun mekânsal olarak eşleştirilmesi, gece karanlığının yapay aydınlatmalarla aydınlatılması ve mekanik saat zamanının yaygınlaşmasıyla, uyku bozukluğunun toplumsal boyutta psikolojik bir bozukluk ve bir hastalık haline geldiği gösterilmiştir. Bu maddi koşullar sunum esnasında tek tek tartışmaya açılacaktır.

Sonuç

Duygu-durum bozukluklarının tümü kişilerin kendi kişisel sorunlarından kaynaklanan hastalıklar olarak ele alınıyor. Psikolojik bozukluklarına çare bulma sorumluluğu da kişilerin omuzlarına bırakılıyor. Kısacası kaygı modern yaşamda kişiselleştiriliyor. Kapitalist gerçekçiliğe ve kapitalizme yönelik yapılacak eleştirel bir hamle bu noktadan hareket ederek; modern yaşamın ve çağın tümüne, zamana, mekâna ve ruh hallerine yayılmış olan kaygıyı politikleştirmelidir. Evet, kişisel olan elbette politiktir ama bu slogan çoktan eskidi. Kapitalist gerçekçilik çoğu anti-kapitalist slogana yaptığı şeyi kişisel olanın politikleştirilmesine de yaptı ve sloganı içselleştirerek içini boşalttı. Böyle bir durumda kapitalist gerçekçiliğe karşı kişisel olanın politik olduğunu savunmanın en iyi yolu bugün onu; “kişisel olmayan kişiliktir” şeklinde okumak olacaktır.

Kaynakça

- Fisher, M. (2011). *Kapitalist Gerçekçilik: Başka Alternatif Yok Mu?*. (G. Çağalı Güven, Çev.) İstanbul: Habitus Yayıncılık.
- Anderson, B. (2017). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

4. Sunum
MEKÂNSAL DÖNÜŞ BAĞLAMINDA
HOMİ K. BHABHA'NIN "ÜÇÜNCÜ MEKÂN"
KAVRAMINI YENİDEN DÜŞÜNMEK

PINAR YURDADÖN ASLAN*
NURİ YAVAN**

Çalışmanın başlıca amacı post-kolonyal teorisinin önde gelen isimlerinden olan Homi Bhabha'nın "üçüncü mekân" kavramını Mekânsal Dönüş bağlamında irdelemektir. Çalışma yapısal inşacı, eleştirel bir yöntemle gerçekleştirilecek olup, sonuçta ise post-kolonyal yaklaşımın mekânsal dönüşe sunduğu teorik katkının ortaya konması ve bunu hangi enstrüman(lar)la gerçekleştirdiği bilgisine ulaşılması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Mekânsal Dönüş, Üçüncü Mekân, Homi Bhabha, Post-kolonyalizm.

"Mekânsal Dönüş" (*Spatial Turn*) kavramı, bir dönemin ya da sürecin ifadesi olarak en temelde mekâna/mekânsal olana dönüş, mekânsallığa artan ilgi olarak değerlendirilebilir. Bu dönem coğrafya ile sosyal ve beşeri bilimler arasındaki etkileşim ve karşılıklı görüş alışverişine dayalı bir süreçtir (Arias & Warf, 2009). Bu durum yeni bir coğrafya yapma biçimi, mekânsal düşünce gelişimi ve bu yöndeki pratiklerin varlığıyla tariflenebilir. Mekânsal dönüş 1980-1990'larda zirve yapsa da köklerini 1968'e kadar götürmek mümkündür. "Dönüş" kavramı hem bir söz hem de bir sözceleme anlamına gelmekte, mekânsala ilişkin sürecin hem halihazır durumuna hem de

* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

** Ankara Üniversitesi, Coğrafya Bölümü

aldığı yola gönderme yapmaktadır. Genel bir ifadeyle mekânsal dönüş, artık “mekân” mefhumunun da “zaman” gibi anlatıya içkin olduğu, aksi durumun ne bilgilimsel ne de varlıkbilimsel bir zemine oturduğu, mekân ve zamanın ikil bir varlığın tümleyenleri olduğu kabulüyle mekânın da bir çeşit ‘analiz birimi’ olması gerektiği yönündeki teorik ve pratik çabadır. Coğrafyacı Edward Soja (2009), post-kolonyal kültür eleştirmenlerinin (Edward Said, Gayatri Spivak, Homi Bhabha ve Arjun Appadurai başta olmak üzere) hacimli katkısı ve dil, kültür ve postmodern dönüş gibi bir ajandanın varlığında mekânsal dönüşün yaşandığını belirtmektedir. Sömürgeciliğin kültürel, ekonomik ve politik bir uygulama olarak çoklu etkileriyle ilgilenen post-kolonyal çalışmalar hem bir siyasal pratik hem de toplumsal bir hareket alanı ve eylem biçimi sunmaktadır (Chibber, 2016). Söz konusu toplumsal durum tarihsel olduğu kadar coğrafi bir zeminde de inşa edilir. Bahse konu coğrafi zemin ise post-kolonyal retoriğe uygun olarak melezlik ve iç içe geçmişlik uğrağında Homi Bhabha’nın “üçüncü mekân” kavramında görünür olur. Kavram, *melez* kültürler ve *melez* pratikler alanına işaret etmektedir (Bhabha, 1990; 2016/1994). Sosyal teoriyi yapı-ajan retoriğinin dışında okumaya yönelen bu türlü bir kavrayışı Edward Soja’nın üçüncü mekân’ında ya da Henri Lefebvre’in mekânsal üçlemesinde (*spatial triad*) de görmekteyiz. Doğrudan nedenselliği aşmaya çalışan ve dengeler ile gerçekliği ilişkisellik zemininde arayan bahse konu persepektif, Mikhail Bakhtin’in kronotopu ya da diyalojisinde de belirir. Bhabha’nın üçüncü alanla yol alan üçüncü mekânı böylesi bir kavramsal-kuramsal çatkının nirengi noktalarından biridir.

Çalışmanın başlıca amacı post-kolonyal teorinin önde gelen isimlerinden olan Bhabha’nın triyalektiğe vurgu yapan bu kavramını mekânsal dönüş gündeminin varlığında irdelemek, bahse konu ajandanın bir aktörü olabilirliğini tartışmak ve kavramın sosyal bilim alanında çalışırılığını sorgulamaktır.

Dolayısıyla Bhabha'nın hangi ihtiyaca karşılık olarak mekânsal bir içerimi kendi teori alanına taşıdığı, bu diyalogdan ne beklediği, teorisine ne yönde bir katkı aradığı, mekânsal terminolojiye kendi çatkısında merkezi mi yoksa tali bir rol mü verdiği gibi sorular çalışmanın makroformunda belirleyici olacaktır.

Bu durumda Bhabha'nın mekânsal bir temsile yönelik motivasyon argümanlarının neler olduğu sorusu önem kazanmakta ve devamında da şu sorulara yer açmaktadır: Mekânsal bir terime yönelmenin gereği kendi perspektifinde mekânın "şık" duracak olması mıdır (içsel bir okuma) yoksa mekân zaten o kadar elverişlidir ki onu göz ardı edememekte midir (dışsal bir okuma)? Ya da her iki durum da geçerli midir? Bu soruların cevabı Bhabha'nın işbu yazıdaki rolünü ve gereğini açıklayacaktır.

Çalışmada mekânsal dönüşün, sosyal bilimlerin mekânı konu edinmesi, mekânla ilişkilenerken geleneksel kullanımın dışına çıkıp etkin bir biçimde ele alması, disiplinlerin kendi açıklamalarında yer vermesi, analizlerine dahi etmesi ve benzeri süreçlerin toplamı olarak disiplinler arası/disiplinler ötesi bir iletişimle mümkün olduğu öncelenmektedir. Çalışmanın yöntemi de tam da bu iletişim ortamının varlığını ortaya koymak/çözümlemek ve söz konusu müzakerenin imkanlarını, koşullarını tanımlamak üzere yol alacaktır. Metodolojik olarak yapısal inşacı bir izlek takip edilecek olup, başlıca referansları çeşitli makaleler, yazara ve yazınına ilişkin diğer akademik metinler, görüş ve notlar ile görsel argümanlar (fotoğraf, karikatür, stencil vb.) oluşturacaktır.

Çalışmanın sonucunda ise Homi Bhabha'nın "üçüncü mekân" kavramı ekseninde post-kolonyal çalışmaların mekânsal dönüşün başat aktörlerinden biri olduğunun, Bhabha'nın motivasyonu ile olduğu kadar post-kolonyal teorinin habitusu ile

de ilgili olduğu varsayımıyla, ortaya konulması beklenmektedir.

Kaynaklar:

- Arias, S. & Warf, B. (2009). Introduction: The Reinsertion of Space in The Humanities and Social Sciences. In Warf, B., & Arias, S. (Ed.). *The Spatial Turn: Interdisciplinary Perspectives*, 1-11. Routledge.
- Bhabha, H. K. (1990). The Third Space: Interview with Homi K. Bhabha. In J. Rutherford (Ed.). *Identity: Community, Culture, Difference*, 207-221. Lawrence and Wishart.
- Bhabha, H.K. (2016/1994). Kültürel Konumlanış. T. Uluç (Çev.). İnsan.
- Chibber, V. (2016). Post-Kolonyal Teori ve Kapitalizmin Hayaleti. A.Y. Yılmaz (Çev.). İletişim.
- Soja E.W. (2009) Taking Space Personally. In Warf, B., & Arias, S. (Ed.). *The Spatial Turn: Interdisciplinary Perspectives* (11-35). Routledge.

VIII. OTURUM
EDEBİYAT, İLETİŞİM VE SİMGESEL ŞİDDET BİÇİMLERİ
Oturum Başkanı: ÖZLEM AKKAYA*

1. Sunum
DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ ROMANLARINDAKİ
“ARACI” KARAKTERLERİN MERKEZ-ÇEVRE
PARADİGMASI İÇERİSİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ
ERDOĞAN ALTUN**

Özet

Bu çalışmanın amacı; siyasal klientalizmin merkez-çevre paradigması bağlamında nasıl işlediğinin, Demokrat Parti dönemini anlatan bazı romanlardaki “aracı” karakterler üzerinden incelenmesidir. Siyasal klientalizm, bir siyasal katılım biçimi ve kaynak dağıtımı ilişkisi olarak, bireylerin siyasal katılımlarını kısıtlı olarak gördükleri yani seslerini duyuramadıklarını düşündükleri dönemlerde etkin hale gelen ilişkiler ağını ifade eder. Klientalist ilişkilere ve araçlara neden ihtiyaç duyulmuş olduğu ve özellikle araçların, merkez ve çevre arasındaki kaynak dağıtımı süreçlerinde oynadıkları rol, ilgili dönemin taşra yaşantısını betimleyen bazı romanlar üzerinden ele alınacaktır.

Giriş ve çalışmanın amacı

Bu çalışmada; güçlü merkezî idare geleneğinin, yerini ilişkisel ve katılımcı idare biçimine devretmesinin Türkiye’nin siyasal

* Yeditepe Üniversitesi

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı (Siyasal), erdogan.altun08@gmail.com.

hayatında hangi sorunları ve ihtiyaçları yaratmış olduğu, bir siyasal katılım biçimi ve kaynakların dağıtılması ilişkisi olarak siyasal klientalizmin söz konusu sorunlara ve ihtiyaçlara hangi cevapları vazettiği, “çevre”nin kaynakların dağıtımı ilişkilerindeki yerinin ne olduğu ve araçların merkez-çevre ilişkisinde nasıl rol aldığı gibi temel sorulara cevap aranacaktır. Bu çalışmanın yapılmasındaki maksat, Türkiye’nin demokratikleşme serüvenini siyasal klientalizm literatüründen yararlanarak bir analize tabi tutmaktır. Sloganını “Yeter! Söz Milletin!” olarak belirleyen Demokrat Parti ve onun iktidarları dönemi, böyle bir çalışma için en uygun odağı oluşturur zira bu çalışmada ele alınacak ilişkiler tam da çevrenin sözünün merkeze taşınması iddiasıyla ortaya çıkmaktadır.

Çalışma konusuyla ilgili kavramsal/kuramsal çerçeve

Klientalizm, bir alışveriş ilişkisini ifade eder. Mal ve hizmetlerin oy ve destek karşılığında pazarlığa konu edildiği bu ilişki, eşit olmayan iki odağı kişisel bir “mal ve hizmet değişimi” içine sokar (Komşuoğlu, 2009: 24). Klientalist ilişkiye neden ihtiyaç duyulmuş olduğu sorusuna literatürün sunduğu iki genel cevap öne çıkar: Yoksulluk ve demokrasi. İlk cevaba göre üretimin düşük olduğu ve işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde klientalist ilişkiler, “politik/sosyal ilişkilerin premodern bir formu” olarak ortaya çıkar. Bu yaklaşma göre ülkeler ekonomik ve demokratik olarak modernleştiklerinde klientalist ilişkiler ortadan kalkacaktır (Kitscheld ve Wilkinson, 2007; Hicken, 2011; Gellner, 1977; Eisenstadt, 1980; Scott, 1969). Klientalist ilişkilerin varlığının demokrasi ile ilişkisi ise vatandaşların siyasal katılımıyla ilgilidir. Kaynak dağıtımı ilişkisinin önemi yadsınamaz olmakla birlikte bu çalışmada siyasal klientalizmin ortaya çıkışının biricik koşulunun demokrasi olduğu ortaya konacaktır. Klientalist ilişkiler ve paylaşım politikaları, “bireylerin yaşamına bir destek mekanizması ve kamuya nüfuzlarının ana yolu veya yöntemi olarak” ortaya çıkma potansiyeli taşır (Komşuoğlu, 2009: 22). Bireylerin yaşamına destek

olunması, karşılığında destek talep edilen bir ilişkiyi doğurur. Bireylerin kamuya nüfuzu için bir yöntem olarak klientalist ilişkilerse, yukarıda ifade edildiği şekliyle, demokrasi sorunu etrafında ortaya çıkar (Güneş-Ayata, 1994; Kettering, 1988; Auyero, 1999; Hicken, 2011).

Görülebileceği gibi siyasal klientalizm ilişkilerinin taşıdığı alışveriş ilişkisi siyasi destek odağında gerçekleşir. Bu ilişki merkez-çevre paradigmasına uyarlandığında devlet kaynaklarına sahip olan merkezi veya yerel iktidar (merkez), oyunu talep ettiği seçmene (çevre) bu oy karşılığında çeşitli kaynaklar sunar. Aracı özneler bu ilişkide, merkez ve çevre arasındaki ilişkiyi kuran ve kaynak dağıtımı ilişkisinin sürekliliğini kontrol eden “bekçiler” (Auyero, 1999) ya da “siyasal menteşeler” (Kalaycıoğlu, 1998) olarak ortaya çıkarlar. Türkiye örneğinde eşraf, ağa, il başkanı gibi figürler aracı karakterler olarak analiz edilebilir. Çalışmanın mevcut literatüre sunacağı katkı, siyasal yapının bu önemli ancak Türkiye’nin siyasi hayatındaki etkisi yeterince araştırılmamış unsurunu gündeme getirmek olacaktır.

Tartışmalar ve sonuç

Birkaç örnekle merkez-çevre, araçlar ve siyasal klientalizm meseleleri Demokrat Parti devri özelinde ele alınabilir. Reşat Enis’in *Ağlama Duvarı* adlı eserinde bir karakter, “hatırımızı soranı, aç mısın, tok musun diyeni gördükçe, ‘Aydan mı indin mübarek!’ diye şaşırıyoruz” dediğinde bu, iktidar-dışı kalmış olanların kendilerini siyasal katılım mekanizmasının içinde görmeye başladıklarını ifade eder ki Demokrat Parti’nin sözü millete emanet eden sloganı da karakterin yakınmasına paralellik gösterir. Politik olarak sözü esirgenmiş olan çevre, Demokrat Parti’nin yoğun taşra örgütlenmesi faaliyetleri içerisinde kendisine Ay’dan inmiş gibi gelen muhataplar bulur ve böylelikle kendini merkeze yaklaştırmış hisseder. Dönemin enstitülü yazar-öğretmen kuşağının temsilcilerinden olan Fakir

Baykurt tarafından kaleme alınmış *Onuncu Köy* romanı da aracılık müessesesine örnekler. Romandaki Yönis Bey (Yunus Bey) karakteridir. Romanda Yönis Bey'den "Buralardan mal toplarken döğüşe döğüşe pazarlık eden Yönis, Partiye (*Demokrat Parti kastediliyor*) yazıldı yazılalı Türkiye'ye nam verdi. Buldur'dakileri felân bıraktı da Ankara'dakilerle konuşuyor" diye bahsedilir (1975: 156). Eşraftan bir tüccarken Parti'ye yazıldıktan sonra köylünün dertlerini çözen ve merkez tarafından tahsis edilen mal ve hizmetlerin çevredeki bölüşümünü idare eden bir aracıya dönüşmüştür. Arttırılacak örneklerin ikisinde de görüldüğü gibi, merkez ve çevre arasındaki klientalist ilişkide araçlar, belirleyici bir rol oynarlar.

Kaynakça

- Ayero, Javier. (1999). "From the Client's Point of View: How Poor People Perceive and Evaluate Political Clientelism", *Theory and Society*, 28(2), s. 297-334.
- Aydın, Suavi. (2006). "Paradigmada Tarihsel Yorumun Sınırları: Merkez-Çevre Temellendirmeleri ve Üzerinden Düşünceler", *Toplum ve Bilim*, 105, s. 70-95.
- Eisenstadt, N. Saul ve Roniger, Luis. (1980). "Patron-Client Relations as a Model of Structuring Social Exchanges", *Comparative Studies in Society and History*, 22(1), s. 42-77.
- Güneş-Ayata, Ayşe. (1994b). "Roots and Trends of Clientelism in Turkey", *Democracy, Clientelism and Civil Society* içinde (der. Luis Roniger ve Ayşe Güneş-Ayata), London: Lynne Rienner, s. 49-63.
- Hicken, Alan. (2011). "Clientelism", *Annual Review of Political Science*, 14, s. 289-310.
- Kalaycıoğlu, Ersin. (1998). "Türk Siyasal Sisteminde Değişim, Siyasal Patronaj ve Yozlaşma", *Yeni Türkiye, Cumhuriyet Özel Sayısı II*, 23-24, s. 818-825.
- Komşuoğlu, Ayşegül. (2009). "Birimiz Hepimiz, Hepimiz Birimiz İçin Mi? Dağınık Bir Siyasetin Topluma Sunduğu

- Elde Kalan Tutkal: Klientalist Ağlar." *Toplum ve Bilim*, 116, s. 21-54.
- Mardin Şerif (1990). "Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri", şu kitap içinde: Türkiye'de Toplum ve Siyaset der. Mümtazer Türköne ve Tuncay Önder, İletişim Yayınları, s.34-77.
- Sayari, Sabri. (1977). "Political Patronage in Turkey." içinde *Patrons and Clients in Mediterranean Societies*. Gellner, Ernest ve Waterbury, John (der.). London: Duckworth.
- Sunar, İlkay. (1985). "Demokrat Parti ve Popülizm," *Cumhuriyet Dönem, Türkiye Ansiklopedisi*, C. 8, s. 2083-2084.

2. Sunum

PREKARİTENİN SİMGESEL ŞİDDET OLARAK İŞLEVİ: COVID-19 SÜRECİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE GÜVENCESİZLİK

NURSEN EVCİ* & DENİZ DURDU**

Özet

Bu çalışmada Covid-19 salgınıyla birlikte bankacılık sektöründe prekaritenin yeni görünümelerini incelemeyi amaçladık ve Bourdieu'nun alan kavramından hareketle bankaları, bireyin sahip olduğu sermaye biçimlerini dönüştürerek alanın içerisine kabul eden bir yapı olarak ele aldık. Bu alanda salgının etkisiyle yükselen simgesel şiddetin işlevini sınıf kavramı üzerinden inceledik

Anahtar Kelimeler: Sınıf, Prekarite, Prekarya, Proleterya, Güvencesizlik, Simgesel Şiddet

Giriş

Çalışmada, proleterya kavramını hem Pierre Bourdieu'nun sınıf analizlerinden faydalanarak hem de Guy Standing'in yeni bir sınıf oluşturduğunu belirttiği prekarite olgusuyla birlikte ele aldık. Birey, sahip olduğu kültürel sermayenin bir sonucu olarak bankacılık alanına dahil olduğunu düşünse dahi bankaların kurumsal akademileri, bu sermayenin çeşitli biçimlerini dönüştürmekle görevlidir. Hem sosyal sermayesini hem de kültürel sermayesini başka bir alanda -çoğunlukla sadece o bankaya özgü işleyiş biçimine adapte olmak için-

* evcinursen@gmail.com

** deniz.durdu@uni-versus.org

yeniden düzenlemek zorunda kalan birey, bankacılık sektörünün içerisinde sıkışmaya başlar.

Kuramsal Çerçeve

Simgesel sermayesi oldukça değersizleştirilen ve başkalaştırılan bireyin toplumsal bütün ile bağı gittikçe kopar. Habitus kavramına atıfla sınıf bilinci üzerine düşünüldüğünde bu durumun analiz edilmesi, esas olarak son dönemlerde üzerine pek çok çalışma yürütülen prekaryanın sınıfsallığına ilişkin tartışmalara bir katkı olacaktır. Üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmayan bireyin bu alan içerisinde Bourdieucu anlamda sahip olduğu sermaye biçimlerinden de yoksunlaştırıldığı önermesi; prekaritenin yeni bir sınıf oluşumuna neden olmaktadır. Ziyade proleteryanın politik ontolojisini kavramak için etkili bir analiz nesnesi olacağına işaret eder.

Yöntem, Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın önermesini değerlendirmek için gerçekleştirdiğimiz ve online anket olarak kurguladığımız pilot araştırmada elde ettiğimiz veriler bize bankacıların gelecek kaygısı yaşadıklarını, bu süreçte iş yoğunluklarının arttığını ve sorumluluklarının işyeri içerisinde eşit paylaşılmadığını; çeşitli hak gasplarına uğradıklarını, salgınla birlikte yeni sorumluluklar yüklenmelerinin beklendiğini ve banka yönetimleri tarafından salgın koşullarının suistimale kapı araladığını düşündüklerini gösterdi. Buna rağmen çalışanların, iş yeri yönetimi ile ilişkilerinin değişmediğini ve öfke duymadıklarını, salgının başka bir alanda iş aramaya kendilerini itmediğini ve iş yerinde karşı karşıya kaldıkları haksızlıklara kayıtsız kaldıklarını tespit ettik. Elde ettiğimiz bulguların irdelenmesi için bankacılarla yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapmak ve yaşadıkları sorunlara rağmen alan içerisinde harekete geçmelerini engelleyen simgesel şiddete dair daha derin bir analize girişmek, bu nedenle elzem hale geldi.

Sonuç

Sonuç olarak simgesel şiddetin alan içerisinde yarattığı baskı ve rıza mekanizmaları, bankacıların çelişkili cevaplar vermesine neden olmuş ve bu alandaki sömürü ilişkisinin farkında olmayışlarının yine bu baskı ve rıza mekanizmalarının bir sonucu olarak okunabileceğini göstermiştir. Yaşadıkları sorunların -pilot araştırmamızda elde ettiğimiz önemli bulgulardan olan- kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri veya işçi örgütleri değil de sadece banka yönetimleri tarafından çözülebileceği cevabının çoğunluğu temsil etmesi, bu alan içerisine sıkışan bireyin iktidar ile girdiği ilişkide simgesel şiddetin rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu durum prekaritenin yeni bir sınıf yaratmaktan ziyade neoliberal kapitalist formasyonun üretim ilişkileri içerisinde güvencesiz ve esnek üretim ilişkileri yaşayan proleterler olduklarına işaret etmekte ve bu nedenle proleteryanın politik ontolojisini bugün yeniden ele almamız gerektiğini göstermektedir.

Kaynakça

- Arlı, A. (2007) "Klasik Sosyolojide Derin Revizyon: Pierre Bourdieu Sosyolojisi" (Çev: Güney Çeğin) *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, Der: Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (1997) "La Précarité est aujourd'hui partout", *Countre-Feux*.
- Bourdieu, P. (1992) *An Invitation to Reflexive Sociology*, Chicago: University of Chicago Press.
- Çoban, F. (2020) "Bourdieu'ün Bir İnceleme: Prekarya ve Sınıflandırma Mücadelesinin Politik Ontolojisi", *Birikim Dergisi*, Sayı: 369-370, s. 94-107.
- Dereli, B. (2012) "İş güvencesizliği kavramı ve banka çalışanlarının iş güvencesizliğine yönelik algılarının demografik özelliklere göre incelenmesi" *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl: 11 Sayı: 21, s.237-256.

- Kaya, A. (2007) “Pierre Bourdieu’nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı” *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, Der: Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Standing, G. (2020) *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*, 6.bs, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Telek, A. (2020) *Artık Hepimiz Prekaryayız*, İstanbul: NotaBene Yayınları.

3. Sunum
İKİ MİLLET BİR BAHÇE
MİLLET BAHÇELERİ HABERLERİNDE FARKLI MİLLET
TAHAYYÜLLERİ

SEMİRAY YÜCEBAŞ* & MESUT YÜCEBAŞ**

Özet

Bu çalışma kentsel mekân örgütlenmelerinin politik bir mücadele alanı olduğundan hareketle Türkiye’de politik çatışma alanlarının kentsel mekân üzerinden okunmasını içermektedir. Çalışmada bu içeriğin ortaya konulması için basında belirli temalar ve konular doğrultusunda yayınlanan haber ve yorumlar incelenmektedir. İncelemede özellikle kent mekân düzenlemelerine ilişkin politik alanda çatışmaya konu olan dönüşümler tercih edilmektedir. Özellikle farklı kentlerde millet bahçelerine ilişkin düzenlemelerin zaman zaman politik alanın çatışmalı diline tahvil edildiği ve bu dilde iki tür halk ve millet kavramının öne çıktığı gözlemlenmektedir. Millet bahçelerine yönelik siyasi ve kamusal aktörlerin söylemlerinin ulusal basındaki yansımaları ve bu mekânsal düzenleme etrafında dönen politik çatışmaya yönelik bir analiz, Türkiye politik alanının mekân dolayımı ile nasıl şekillenmekte olduğunu göstermektedir. Çalışmada, bu amaçla, millet bahçelerine yönelik haber söylemleri farklı siyasal pozisyona sahip iki popüler gazete üzerinden incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk, millet bahçeleri, mekân, kent, haber, söylem

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi

** Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi

Giriş ve Çalışmanın Amacı

Kentin politik bir mekâna karşılık geldiğini söylemek mümkündür. Eğer kent politik bir mekâna karşılık geliyor ise ayırt edici somut mekânları ile sonuca ulaştırılmış değildir henüz. Çünkü politika, bir çatışma alanı olarak günlük yaşama kadar sirayet eden bir canlılığa sahiptir. Bu iddia ile hareket edildiğinde kent, politik bir mecra olduğu kadar politik çatışmanın da izlerini taşıyor olmalıdır. Bu politik çatışmanın izlerinin sürülmesi ise mekâna ve somut olarak nesneye bakılarak yazılabileceği gibi mekâna işaret eden dil kullanımları ile de gerçekleştirilebilir. Bu dilin mecralarından biri de basındır. Mekânın örgütlenişinde mekâna kendi politik dilini aktarmak üzere işe girişen kamusal aktörlere ait söylemlerin görünür olduğu mecralar gazeteler olmaktadır. Dolayısıyla gazete haber ve yorumlarına ait söylemlerde mekâna yönelik çatışmacı dilin izlerini sürmek mümkündür. Buradaki çalışmanın amacı da haber ve yorum söylemlerinden hareketle mekâna yansıyan veya yansıtılan kurucu ve çatışmalı politik dilin Türkiye seyrini ortaya koymaktır. Çalışmada bununla birlikte politik çatışmanın mekân üzerinden gerçekleşen biçimlerinde ortaya çıkan halk tahayyülünün karşıt içeriklerinin tespit edilmesi de hedeflenmektedir.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Politik alanın merkezinde çatışma önemli bir yer tutar. Ancak bazı siyasal ideolojiler, kendilerini siyaset ve ideolojiler üstü tanımlayarak toplum tahayyüllerinde kaynaşmış ve bütüncül bir topluluğa ulaşma veya bunu temsil ediyor olmakla tanımlar. Burada halkın tanımlanması önemli bir sorun olarak ortaya çıkar. Rakip ideolojilerin halk tahayyülü ise farklı olabilir. Bu özellikleri tüm siyasal ideolojilere ve aynı siyasal ideolojide dahi tüm tarihsel dönemler için aynılaştırmak mümkün olmasa da popülist siyasetin halk kategorisi organik bir benzerler kümesine karşılık gelir – her ne kadar reelde bu tam manasıyla mümkün olmasa da... Hatta bu kurulum, halka ait olmayan

diğer halkın dışarıda bırakılması ile gerçekleşir. Bu durumda halkın tanımlanması ve yeniden üretilmesi popülist siyasal strateji için önem arz eder (Bkz: Müller, 2017: 39).

Çalışmada kent mekânları da politik bir beden olarak görülmektedir. Kent politik çatışmanın izlerini önemli ölçüde taşımaktadır Harvey'e (2012: 45) göre kentleşme daima sınıfsal bir içeriğe sahip olmuştur. Ayrıca Kentsel çerçevede fraksiyon, grup, sınıf mücadeleleri mekâna yönelik aidiyet duygusunu güçlendirmektedir (Lefebvre, 2015: 23). Toplumsal çelişkilerin taşıyıcısı olarak kent mekânı, günümüz Türkiye'sinde ise sağ popülist siyasetin millet söylemi ile de dizayn edilmektedir. Diğer yandan bu izleğin karşısında farklı türde bir halk kurusu ile dışarıda bırakılmışların mekân talepleri yerleşmektedir. Basın ise mekân üzerinden gerçekleşen bu politik mücadeleye, kendi politik ve ekonomik bağlamının izleri ile dahil olmaktadır. Haber söylemleri belirli iktidar pratiklerine dahil oluşlarla şekillenmektedir (İnceoğlu ve Çoban, 2016: 30). Öte yandan basın haberleri, bu tartışmaların yönünü düzenlemekte ve çatışmanın kurucu aktörlerinden olmaktadır. Ancak söz konusu haber söylemleri aynı zamanda tartışmanın kamusal alana taşınan mahiyetini okumaya da olanak vermektedir. Kısacası çalışmanın mekânın politik çelişkilerin taşıyıcısı olarak konumlanabileceğine ve medyanın da bu süreçte kurucu bir role sahip olduğuna yönelik bir kuramsal perspektife sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Yöntem

Çalışmada konu ile ilgili literatüre dayalı bir tartışma bağlamında bir haber analizi gerçekleştirilmektedir. Bu analizde popüler olan ve farklı siyasal temsillere karşılık gelen Sabah ve Sözcü gazeteleri ele alınmaktadır. Çalışmada söz konusu gazetelerde "*millet bahçesi*" tartışmaları gündeme yoğun olarak girdiği dönem aralığı örneklem olarak belirlenmiştir. 2018 Mart ayı ile 2019 yılı Ağustos ayı arasında gazetelerde millet

bahçeleri ile ilgili çıkan haberler önce genel olarak temalara ayrılmış bunlardan mekânı halkın nitelikleri doğrultusunda ele alan haberler, eleştirel söylem analizi aracılığıyla incelenmiştir. Bu yöntem sayesinde haber söylemlerinde yer alan karşıtlıklar, tanımlamalar, imalar, metaforlar görünür kılınmaya çalışılmakta ve retoriksel kullanımların yer aldığı haber metinlerindeki ideolojik bağlam analiz edilmeye çalışılmaktadır. Halk ve mekân arasındaki ilişkiyi dolaysız olarak kuran Sözcü Gazetesi'nden dokuz haber analiz edilirken, Sabah Gazetesi'nde doğrudan bir halk ve mekân bağının tek bir haberde bütünlüklü olarak kurulmadığı görülmektedir. Sabah Gazetesi'nin farklı bağlamlar doğrultusunda (seçim için yapılan açıklamalar örneğin) ele aldığımız konuyu haberleştirdiği ve mekân ile halk arasındaki bağlantıların bu uzun açıklamaların aralarında kurulduğu görülmektedir. Bu nedenle Sabah Gazetesi'nde yer alan haberlerdeki söylemsel kurulumlar tek tek haberlerin bütünlüklü olarak ele alınması ile değil söz konusu bağlantıların geçtiği yerlerin incelenmesi ile gerçekleşmiştir. Bu bağlantılar ayrıca ayrı temalara ayrılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Sabah ve Sözcü gazetelerinin belirlenen dönem içerisinde yer alan millet bahçelerine ilişkin haberlerin giriş ve başlıklarda ön plana çıkardığı temalar şu şekildedir:

Sözcü	Nicelik	Karşıt halk	Müphem	Yatırım	Maliyet	Çevreye uyumsuz	Rant kaynağı	Yeşil alan vurgusu	Sosyal alan	Tarihe Uygunsuz	Doğaya uyum ve koruma	Gerçek çevrecilik	Gerçek halk	Kutsallık	Halkın gerçek temsilcisi	Müjdetlenmiş mekan	Tarihsel süreklilik	Geçmişle hesaplaşan mekan
3	9	8		6	3	1	2	1	7	3		1						
Sabah	30		2			1	14	3	1	7	2	11	1	3	53	9	12	

Tablo I: Gazetelerde haber temalarının dağılımı

Araştırmada temalara ayrılan haberlerden özellikle halk ile mekân arasındaki ilişkiyi ele alan haberler ayrıntılı bir söylem analizine tabi tutulmuştur. Sözcü Gazetesi'nin haberlerine yönelik incelemede, haber söylemlerinde savunmaya geçmiş bir halk imgesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Siyaset alanında dışarıda kalan/bırakılmış halkın millet bahçelerine yönelik geliştirdikleri mücadeleler bu haberlerin konusu olmaktadır. Bu haberlerde millet bahçeleri çatışma sahası olarak kurgulanmaktadır. Sabah Gazetesi'ndeki haberlerde ise millet bahçelerinin vatandaşın gönlünü kazandığı, aile mekânı oldukları, keyifli vakit geçirilecek bir mekâna karşılık geldiği, tarihi, gelenekselliği ve milli olmayı ön plana çıkardığı görülmektedir. Buradaki retorikler bağlamında halkla mekân arasında kurulan bağlantılar ayrıntılı olarak incelendiğinde millet, huzura, keyfine ve yeşile önem vermekte, aileyi merkeze koymakta, milli bir kimliğe sahip olmakla övünmekte ve geçmişte mağdur edilmiş olmanın bilgisine sahip bulunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Her iki gazetede de mekân üzerinden tanımlanan halk kategorisinin, birbirine zıt iki millet kurgusuna karşılık geldiğini

söylemek mümkündür. İlkinde savunmada olan bir halkla karşılaşılır. Bu savunma hattı, blok bir siyasal zemine karşılık gelir. Halk burada tüm bileşenleri içeren saf bir bütünlük olarak tesis edilmemiştir, muallaktır. İkincisinde ise millet belirli gösterenlerle tanımlanmış halihazırda var olan organik bir niteliktedir. Mekân bu millet ve hükümet arasındaki birbirini tamamlayan ilişkinin dışavurumudur. Buradan hareketle milletin tesisinin mekânla ilintili olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu da iktidar dışı politikanın alternatif kurucu mekân söylemlerine yaslanmasını bir zorunluluk olarak ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Harvey, D.(2012). *Asi şehirler*. A. D. Temiz (çev.). İstanbul: Metis.
- İnceoğlu, Y. ve Çoban, S. (2016). Şimdi haberler. Y İnceoğlu ve S Çoban (Ed.) *Haber okumaları* içinde (s. 17-64). İstanbul: İletişim.
- Lefebvre, H. (2015). *Şehir hakkı*. I. Ergüden, (çev.). İstanbul: Sel.
- Müller, J.-W. (2017). *Popülizm nedir?* O. Yıldız (çev.). İstanbul: İletişim.

4. Sunum

FAİL İLE YAPI ARASINDA İLİŞKİSEL HABER OKUMA SÜRECİ

BAHAR KAYIHAN*

Özet

İlişkisel sosyoloji açısından merkezi bir konuma sahip olan Pierre Bourdieu, toplumsal konumlar ile failer arasında bir korelasyon olduğunu, pratiklerin ise habitus ile alan arasındaki ilişkiden geliştiğini söyler (Ritzer & Stepnisky: 532). Bu çalışmada Bourdieu'nun bu yaklaşımından yola çıkarak, haber okuma pratiğini ilişkisel sosyal bilim anlayışını temel alarak değerlendirmek hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, 12 katılımcı ile seçilen örnek haber üzerinden alımlama analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, habituslarının insanların haber okumalarını belirlediği; buna karşın görüşlerinin değişmez olmadığı görülmüştür. Başka bir deyişle, haber okuma pratiğinin pek çok farklı etkenden etkilenen ilişkisel bir süreç olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Alımlama analizi, Bourdieu, ilişkisel sosyoloji, haber, medya

Giriş ve çalışmanın amacı

Çalışmada, “haber okuma pratiğini belirleyen etkenler nelerdir? Haber okuma pratiği hangi koşullardan yola çıkarak ve hangi ilişkisellikler çerçevesinde belirlenmektedir?” sorularına cevap aranmaktadır. Haber okuma pratiklerine yönelik gerçekleştirilen alımlama analizi ile bu sorulara cevap aranmıştır. Alımlama analizi, Bourdieu'nun habitus ile alan arasındaki

* Dr. Arş. Gör. AHBV Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

diyalektik süreç içerisinde fail ile yapı arasındaki ilişki hakkındaki yaklaşımından yola çıkarak değerlendirilmiştir.

Kavramsal çerçeve

Pierre Bourdieu, Charles Tilly, Andrew Sayer ve Michael Mann gibi sosyal bilimciler, ilişkisel sosyoloji geleneğinin kurucuları olarak nitelendirilmektedir. Bu çalışmada, özellikle kültürel çalışmalar geleneğinin metodolojik olarak benimsediği alımlama analizi ile haber okuma pratiği ile ilişkisel sosyal bilim anlayışı arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmaktadır. Haber okuma pratiğinin, toplumu ilişkisel bir şekilde yorumlayan geleneği doğruladığı düşünülerek gerçekleştirilen bu çalışma; literatüre “ilişkisel haber okuma” pratiğini tartışarak bir yenilik getirmektedir.

Literatürde, filmlerin ve dizilerin nasıl alımlandığına yönelik çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır (bkz. Şeker & Şimşek 2012; Çakı 2018; Çağlar 2018). Öte yandan literatürde, romanların, kamu spotlarının ya da reklamların nasıl alımlandığına yönelik de çeşitli çalışmalar mevcuttur (bkz. Akova 2017; Yılmaz 2014; Tunceli 2018). Şeker ve Faveri ise (2019) Twitter ortamında bir alımlama analizi gerçekleştirmişlerdir.

Haberlerin nasıl alımlandığına yönelik çalışmalara ise literatürde daha az rastlanmaktadır. Buna karşın, Erol’un (2009) Şişli-Ayazağa köyü sakinlerinin televizyon haberlerini okuma biçimlerine yönelik gerçekleştirdiği çalışması ve Becerikli’nin (2013) bilim teknoloji ve yenilik haberleri üzerine gerçekleştirdiği çalışması haber okuma pratiğini alımlama analizi ile değerlendiren çalışmalardır. Bu çalışmada ise farklı olarak haber okuma pratiği, özel olarak ilişkisel sosyal bilimler çerçevesinde ele alınarak yorumlanmaktadır.

Yöntem

Araştırma için kullanılan yöntem, alımlama analizidir. Stuart Hall'un (2003) medya mesajlarının müzakereci, egemen ya da muhalif bir biçimde okunabileceğine yönelik görüşünden yola çıkılarak, haberlerin farklı kişilerce nasıl okunduğu analiz edilmiştir. Katılımcılar, evrene genelleme hedefi olmadığı için olasılık dışı örnekleme yöntemi ile farklı toplumsal üretim ilişkileri olan kişilerden belirlenmiştir. Katılımcılar ilk olarak seçilen haberleri okumuştur, ardından katılımcılar ile birebir yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında 12 katılımcı ile görüşülmüştür.

Bulgular ve tartışma

Çalışma kapsamında 12 katılımcı ile alımlama analizi gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ilk olarak haber basılı olarak verilmiştir ve haberi okumaları istenmiştir. Katılımcıların haberi henüz okumadan, haberin yayınlandığı kaynağı görür görmez habere yönelik bir önyargılarının olduğu anlaşılmıştır. Haber okumalarının, ait oldukları sınıf, bulundukları çevre, aidiyetleri, ideolojileri ve benzeri faktörlere göre şekillendiği anlaşılmıştır. Habere yönelik görüşlerinin, büyük ölçüde haberi okumadan önce belirlendiği gözlenirse de, habere yönelik görüşlerinin değişmez olmadığı anlaşılmıştır. Haber içerisindeki uzman görüşlerinin ya da bilimsel kaynaklardan yapılan açıklamaların, kelime seçimlerinin, korkutucu ifadelerin insanların habere yönelik görüşlerini değiştirebildiği açığa çıkmıştır.

Sonuç ve öneriler

Gerçekleştirilen alımlama analizi sonucunda, haber okuma pratiğinin ilişkisel bir süreç olduğu anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Akova, S. (2017). "Sigarayı Bırak, Hayatı Bırakma" Sloganlı Kamu Spotları Örneklemelerinin Alımlama Analizi Yöntemi İle İncelenmesi. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 15-36.
- Becerikli, S. (2013). Kuşaklararası İletişim Farklılığı: Bilim Teknoloji Ve Yenilik Haberleri Üzerinden Bir Odak Grup Çalışması. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8(1), 5-18.
- Çağlar, B. (2018). Kültürel Çalışmalar Perspektifinedin Seksenler Dizisinin Alımlanması: Sosyal Medyadaki İzleyici Yorumları. *AJIT-e*, 9(33), 159.
- Çakı, C. (2018). Komünizm İdeolojisinde Kült Lider Olgusu: "Berlin'in Düşüşü" Propaganda Filmi'nin Alımlama Analizi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (9), 94-113.
- Erol, E. G. (2009). Haber Değeri ve Televizyon Haberciliğinin Siyasal İletişim Üzerindeki Etkileri: Şişli-Ayazağa Köyü Sakinlerinin Televizyon Haberlerini Okuma Biçimleri Üzerine Bir Alımlama Çalışması. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(1), 172-184.
- Hall, S. (2003). Encoding/decoding. *Television: critical concepts in media and cultural studies*, 4, 43-53.
- Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2014). Sosyoloji Kuramları, Çev. Himmət Hülür, Ankara, De Ki Basım Yayım.
- Şeker, T., & De Faveri, A. G. (2019). Televizyon ve Twitter Ortamında Bir Alımlama Analizi Denemesi: Çalar Saat Ve# Hayırlıolsun Etiket. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 9(18).
- Şeker, T., & Şimşek, F. (2012). Kodlama-Kodaçımı Bağlamında Muhteşem Yüzyıl Dizisinin Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkilerine Yönelik Alımlama Analizi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(2), 111-120.

- Tunceli, D. H. (2018). Üniversite Gençliği Ve Madde Bağımlılığı: Kamu Spotları Üzerine Bir Alımlama Analizi Çalışması. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi-Büsbid*, 3(1).
- Yılmaz, R. (2014). Anlatı yoluyla dünyanın zihinsel yeniden kurulumu:" Palto"," Dönüşüm" ve" Hayvan Çiftliği" romanlarının alımlama pratikleri üzerine bir inceleme.